

**Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné
menšiny a rodovú rovnosť**

**Správy
podľa čl. 3 písm. f) až h) štatútu Výboru pre národnostné menšiny
a etnické skupiny za rok 2012**

2013

OBSAH

Obsah.....	2
Úvod.....	3
Hodnotiaca správa o podpore kultúr národnostných menšín	7
Hodnotiaca správa o stave národnostného školstva.....	66
Hodnotiaca správa o používaní jazykov národnostných menšín.....	109

ÚVOD

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „výbor“) je stálym odborným orgánom Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (ďalej len „rada“). Jeho postavenie a pôsobnosť určuje štatút, ktorý bol schválený radou 12.4.2011. Ustanovujúce, prvé zasadnutie výboru sa uskutočnilo 7.6.2011.

Princíp štruktúry a činnosti výboru bol nastavený tak, aby účasť príslušníkov národnostných menšín mohla byť uplatňovaná v najširšej miere. Výbor tvoria členovia s hlasovacím právom a bez hlasovacieho práva. Členovia s hlasovacím právom, t.j. zástupcovia 13 národnostných menšín sú zastúpení v počte 23. Členov bez hlasovacieho práva predstavujú zástupcovia vecne príslušných orgánov ústrednej štátnej správy v počte 7. Splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny, ako predseda výboru je členom s hlasovacím právom.

Výbor vo svojej kompetencii je odborným orgánom rady v oblasti implementácie Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov v zmysle článku 7 ods. 4 a Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín. Plní funkciu konzultatívneho orgánu pri riešení otázok týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. Predkladá rade podnety na zvýšenie úrovne ochrany a dodržiavanie práv národnostných menšín, podieľa sa na vypracovaní správ pre kontrolné mechanizmy medzinárodných zmlúv o ľudských právach a právach národnostných menšín, výbor ďalej spracúva pre radu návrhy z čiastkových systémových opatrení pre zlepšenie ľudských práv a práv národnostných menšín. Spracúva pre radu stanoviská, uznesenia k návrhom zákonov, všeobecných právnych predpisov a interných právnych predpisov, ako aj vládnych, rezortných a ďalších opatrení s dosahom na ochranu a dodržiavania práv národnostných menšín a etnických skupín.

V zmysle čl. 3 písm. f) až h) štatútu výbor každoročne vypracúva hodnotiacu správu o podpore kultúr národnostných menšín, správu o stave národnostného školstva a správu o používaní jazykov národnostných menšín, ktorú predkladá na schválenie rade.

V minulom období sa výbor niekoľkokrát vecne zaoberal prípravou prvých hodnotiacich správ. Na svojom II. zasadnutí dňa 19.9.2011 tajomníkom výboru bola prednesená informácia o tejto úlohe výboru prvýkrát. Členovia zobrali na vedomie, že každá národnostná menšina zastúpená vo výbore poverí jedného člena – odborníka, ktorého úlohou bude vypracovať a zhodnotiť situáciu v danej oblasti. Predpokladalo sa, že prvé výstupy budú k dispozícii sekretariátu výboru koncom októbra 2011, ktorý následne po úprave poskytne všetkým členom na pripomienkovanie a schválené správy budú predložené výborom na novembrové zasadnutie rady. Sekretariát preto 3.10.2011 vypracoval a zaslal členom výboru východiská k vypracovaniu hodnotiacich správ a stanovil rámec jednotlivých správ formou otázok.

Výbor na svojom III. zasadnutí dňa 14.11.2011 len konštatoval, že pôvodne navrhnutý návrh nie je možné zrealizovať. Členmi výboru neboli poskytnuté žiadne podkladové materiály a tak sekretariátom nemohli byť predložené hodnotiace správy za rok 2011 do pléna. Následne sa dohodlo o posunutí termínu na vypracovanie podkladov a posunutie termínu schválenia správ na prvé zasadnutie výboru v roku 2012. Na zasadnutí odznel i názor, podľa ktorého by bolo vhodné správy časovo nastaviť vo vzťahu k periodickým správam,

ktoré Slovenská republika pravidelne predkladá na medzinárodné fóra. Tieto správy by mohli slúžiť ako podkladový materiál pre vypracovanie týchto správ a ako stanovisko výboru.

Nakoľko ani v ďalšom období sekretariát výboru neobdržal žiadne podkladové materiály od členov výboru v čase od III. zasadnutia výboru, nemohlo dôjsť k spracovaniu a predloženiu hodnotiacich správ. Výbor preto na svojom IV. zasadnutí prijal uznesenie č. 8/2012, ktorým určoval postup pri vypracovaní a schvaľovaní hodnotiacich správ. Úlohu vypracovania správ výbor delegoval na sekretariát výboru, ktorý správy mal predložiť na pripomienkovanie členom pred nasledujúcim zasadnutím výboru.

Funkciu sekretariátu výboru zmenou štatútu výboru 30.6.2012 prevzal Úrad vlády Slovenskej republiky, v rámci ktorého túto úlohu v zmysle jeho organizačného poriadku vykonáva Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny. Sekretariát výboru preskúmal možnosti splnenia uznesenia č. 8/2012 výboru a zistil, že nemá dostatočné personálne kapacity na vypracovanie hodnotiacich správ. Preto výbor na návrh sekretariátu výboru na svojom V. zasadnutí zrušil uznesenie č. 8/2012 výboru a prijal nové uznesenie č. 12/2012, v ktorom túto úlohu zveril povereným členom výboru resp. nimi navrhnutým osobám. Za každú národnostnú menšinu zastúpenú vo výbore sa určila jedna zodpovedná osoba, ktorá spolupracovala s členmi výboru bez hlasovacieho práva (t. j. so zástupcami štátnej správy), ako aj so sekretariátom výboru. So spracovateľmi správ Úrad vlády Slovenskej republiky uzatvoril dohodu o vykonaní práce. Na V. zasadnutí výboru sa dohodlo, že odborníci za jednotlivé národnostné menšiny správy predložia sekretariátu výboru do konca roka 2012, a tajomník výboru už pripomienkované správy predloží výboru na schválenie na prvom zasadnutí výboru v roku 2013.

Poslednýkrát sa výbor vecne zaoberal s hodnotiacimi správami podľa čl. 3 písm. f) až h) štatútu 6.12.2012, kedy tajomník poskytol informáciu o príprave správ. Na zasadnutí sa uznieslo, že hodnotiace správy za všetky národnostné menšiny budú sekretariátu zaslané do 19.12.2012.

Cieľom hodnotiacich správ výboru podľa čl. 3 písm. f) až h) štatútu je vytvorenie uceleného obrazu o uplatňovaní práv národnostných menšín na vybraných úsekoch – kultúra, školstvo, jazyk z pohľadu výboru. Správy budú slúžiť ako podkladové materiály rady pri jej činnosti v oblasti presadzovania práv národnostných menšín, sledovania dodržiavania práv národnostných menšín a navrhovania nových legislatívnych a nelegislatívnych opatrení v príslušných oblastiach.

Správy za rok 2012 sú historicky prvé, ktoré výbor predkladá na schválenie rade. Štruktúra a obsah jednotlivých správ vychádza z návrhu sekretariátu výboru z 30.10.2012. Každá správa sa skladá z troch častí: z krátkeho úvodu, z odpovedí na jednotlivé otázky a zo záveru a odporúčaní. Prvá a posledná časť správy bola vypracovaná sekretariátom výboru. Závery a odporúčania obsahujú sumár najdôležitejších konštatovaní a odporúčaní v jednotlivých oblastiach. Posledná časť hodnotiacej správy o podpore kultúr národnostných menšín obsahuje celkom 26 priorít, hodnotiacia správa o stave národnostného školstva 5 odporúčaní a 23 priorít, a správa o používaní jazykov národnostných menšín celkom 8 odporúčaní a 19 priorít, ktoré majú slúžiť ako odborné podklady pre radu a zároveň budú slúžiť ako odporúčania pre prácu výboru v nasledujúcom období.

Na tvorbe správ sa podieľalo celkom 13 osôb, za každú národnostnú menšinu jeden autor - člen výboru, resp. poverená osoba, odborník.

**Osoby zodpovedné za vypracovanie hodnotiacich správ
pre jednotlivé národnostné menšiny**

BULHARSKÁ	Mgr. Emil Cankov
ČESKÁ	Mgr. Jiří Výborný
CHORVÁTSKA	Ing. Radoslav Jankovič
MAĎARSKÁ	Mgr. Katalin Hodossy
MORAVSKÁ	Elena Hrubinová
NEMECKÁ	RNDr. Ondrej Pöss, CSc.
POĽSKÁ	Czesław Sobek
RÓMSKA	Mgr. Ivan Rác, PhD.
RUSÍNSKA	Ing. Ján Lipinský
RUSKÁ	Ing. Alexander Čumakov, DrSc.
SRBSKÁ	Stane Ribič
UKRAJINSKÁ	Mgr. Pavol Bogdan
ŽIDOVSKA	Prof. PhDr. Pavol Mešťan, DrSc.

Texty autorov boli zakomponované do materiálu bez jazykovej a štylistickej úpravy. Pri úprave textov sekretariát výboru zjednotil typ písma, grafické usporiadanie textu, formu písania dátumov v texte a odstránil vyskytujúce sa skratky.

Spracovateľmi prvých dvoch častí správ (úvod, závery a odporúčania) boli: Mgr. Peter Krajňák, Mgr. Ildikó Mičúchová a Mgr. Zoltán Szalay.

PhDr. Ladislav Bukovszky
Tajomník Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny

PRÍLOHA č. 1

Obyvateľstvo Slovenskej republiky podľa národnosti – sčítanie 2011, 2001, 1991¹

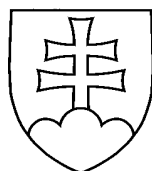
Bývajúce obyvateľstvo (podľa TP)	2011		2001		1991	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
spolu	5 397 036	100,0	5 379 455	100,0	5 274 335	100,0
Národnosť						
slovenská	4 352 775	80,7	4 614 854	85,8	4 519 328	85,7
maďarská	458 467	8,5	520 528	9,7	567 296	10,8
rómska	105 738	2,0	89 920	1,7	75 802	1,4
česká	30 367	0,6	44 620	0,8	52 884	1,0
rusínska	33 482	0,6	24 201	0,4	17 197	0,3
ukrajinská	7 430	0,1	10 814	0,2	13 281	0,3
nemecká	4 690	0,1	5 405	0,1	5 414	0,1
poľská	3 084	0,1	2 602	0,0	2 659	0,1
chorvátska	1 022	0,0	890	0,0	x	x
srbská	698	0,0	434	0,0	x	x
ruská	1 997	0,0	1 590	0,0	1 389	0,0
židovská	631	0,0	218	0,0	134	0,0
moravská	3 286	0,1	2 348	0,0	6 037	0,1
bulharská	1 051	0,0	1 179	0,0	1 400	0,0
ostatné	9 825	0,2	5 350	0,1	2 732	0,1
nezistené	382 493	7,0	54 502	1,0	8 782	0,2

Obyvateľstvo Slovenskej republiky podľa materinského jazyka – sčítanie 2011, 2001²

Bývajúce obyvateľstvo (podľa TP)	2011		2001	
	abs.	v %	abs.	v %
spolu	5 397 036	100,0	5 379 455	100,0
Materinský jazyk				
slovenský	4 240 453	78,6	4 512 217	83,9
maďarský	508 714	9,4	572 929	10,7
rómsky	122 518	2,3	99 448	1,8
rusínsky	55 469	1,0	54 907	1,0
ukrajinský	5 689	0,1	7 879	0,2
český	35 216	0,7	48 201	0,9
nemecký	5 186	0,1	6 343	0,1
poľský	3 119	0,1	2 731	0,1
chorvátsky	1 234	0,0	988	0,0
jidiš	460	0,0	17	0,0
bulharský	132	0,0	1 004	0,0
ostatné	13 585	0,3	6 735	0,1
nezistený	405 261	7,5	66 056	1,2

¹ <http://portal.statistics.sk/files/tab-10.pdf>

² <http://portal.statistics.sk/files/tab-11.pdf>

**Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny
a rodovú rovnosť**

**Správa o podpore kultúr národnostných menšín
podľa čl. 3 písm. f) štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické
skupiny za rok 2012**

OBSAH

Úvod	9
Bulharská národnostná menšina	10
Česká národnostná menšina.....	12
Chorvátska národnostná menšina	16
Maďarská národnostná menšina.....	21
Moravská národnostná menšina	26
Nemecká národnostná menšina	29
Poľská národnostná menšina	33
Rómska národnostná menšina	35
Rusínska národnostná menšina	45
Ruská národnostná menšina	53
Srbská národnostná menšina	56
Ukrajinská národnostná menšina	58
Židovská národnostná menšina	61
Záver a odporúčania	63

ÚVOD

Správa o podpore kultúr národnostných menšín má za cieľ zmonitorovať kultúrny život jednotlivých národnostných menšín žijúcich v Slovenskej republike a podľa záverov uvedených v správach získať základné odporúčania pre zachovanie a podporu menšinovej kultúry.

Správa je zostavená na základe odpovedí na základné otázky, ktoré boli definované vo východiskách k vypracovaniu hodnotiacich správ a predložené povereným odborníkom zodpovedným za spracovanie správ jednotlivých národnostných menšín. Ide o nasledovné otázky:

1. Kultúrne inštitúcie

Aké inštitúcie pôsobia v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny?

- a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity,
- b) delenie podľa oblasti pôsobenia (napríklad folklór, hudba, divadlo, atď.),
- c) databáza s aktuálnymi údajmi organizácií (ak existuje).

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

- a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií,
- b) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie,
- c) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami.

3. Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika aktivít

- a) aktivity s dlhoročnou tradíciou, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov danej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny;

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory

- a) štátna podpora,
- b) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy, VÚC,
- c) podpora z materskej krajiny,
- d) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Ktorých segmentov sa daný problém týka a aký má dopad na celkovú kultúru danej menšiny?

- a) zoznam problémov,
- b) návrhy riešení.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

BULHARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

- Bulharský kultúrny inštitút, Jesenského 7, Bratislava;
- Bulharský kultúrny zväz, Vilová 21, 851 01 Bratislava , IČO: 42133050;
- Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave, IČO: 30853575, Záporožská 8 , 851 01, Bratislava;
- Občianske združenie Klub bulharských intelektuálov Landauova 1, Bratislava;
- Občianske združenie Bulharov žijúcich na Slovensku "Ján Krstiteľ," Panská 9, Bratislava;
- Slovensko-bulharská spoločnosť pre spoluprácu a priateľstvo, Šustekova 29-31, Bratislava;
- Kultúrne združenie Bulharov v Banskobystrickom kraji Montana, Ičo:37818295, Karpatská 2/12, Banská Bystrica;
- Zväz bulharskej menšiny na Slovensku, Bratislava, Mlynarovičova 1, Bratislava;
- Slovensko-bulharská spoločnosť, Buková 13, Bratislava;
- Spolok Slovákov z Bulharska, IČO: 30810396, Nám. hraničiarov 4/b, Bratislava;
- Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku "Christo Botev", IČO: 30842778 Panská 9, Bratislava-Staré Mesto;
- Bulharský klub Košice, n. o, IČO: 35582154, Krivá 18, Košice.

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Bulharský kultúrny inštitút

Bulharské kultúrne a informačné stredisko (BKIS) bolo otvorené v Bratislave 18.11.1971 ako druhé kultúrne stredisko Bulharska v rámci bývalej Československej socialistickej republiky.

Od 1.1.1993, keď sa Slovensko stalo samostatným štátom, Bulharský kultúrny inštitút (BKI) nadobudol novú úlohu a význam z hľadiska kultúrnej politiky Bulharska.

Štatút a činnosť BKI v Bratislave sú určené platnou Dohodou medzi vládou Československej socialistickej republiky a vládou Bulharskej ľudovej republiky o kultúrnych a informačných strediskách, ktorá bola podpísaná 10.4.1978 a obnovená 3.7.1981.

Bulharský kultúrny inštitút v Bratislave organizuje výstavy významných bulharských výtvarníkov, ako aj slovenských, ktorí sú nejakým spôsobom spojení s Bulharskom, prezentácie kníh, literárne večery a čítania, stretnutia s umelcami, spisovateľmi a básnikmi, kurzy bulharského jazyka, konferencie, sprostredkováva kontakty medzi bulharskými a slovenskými inštitúciami, organizáciami, spolkami, jednotlivcami, premieta filmy, resp. disponuje knižnicou s vzácnymi bulharskými a slovenskými knihami.

Bulharský kultúrny zväz

Bulharský kultúrny zväz je dobrovoľné nepolitické občianske združenie, ktoré zoskupuje obyvateľov bulharskej národnosti a všetkých priaznivcov bulharskej menšiny a jej kultúry. Jeho poslaním je zachovávať národné povedomie a identitu svojich členov.

Bulharský kultúrny inštitút a Bulharský kultúrny zväz sú dve najvýznamnejšie inštitúcie, pretože pri svojej dlhoročnej spolupráci prispievajú k zachovaniu identity a kultúrnych tradícií bulharského národa.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou:

a) **Bulharský kultúrny inštitút v Bratislave** - organizuje výstavy významných bulharských výtvarníkov, ako aj slovenských, ktorí sú nejakým spôsobom spojení s Bulharskom, prezentácie kníh, literárne večery a čítania, resp. stretnutia s umelcami, spisovateľmi a básnikmi, kurzy bulharského jazyka, konferencie, sprostredkováva kontakty medzi bulharskými a slovenskými inštitúciami, organizáciami, spolkami, ľuďmi a i., premieta filmy, disponuje s knižnicou s vzácnymi bulharskými a slovenskými knihami a i.

b) **Bulharský kultúrny zväz** organizuje:

- Dni bulharskej kultúry – každoročne kladenie vencov pri pomníku bulharských partizánov na Vajanského nábreží v Bratislave;
- zájazdy do Hronského Beňadika, Mikulčíc a Golsu a kladenie vencov,
- vystúpenia a ukážky tradičných bulharských remesiel a prác našich detí - výroba marteničiek,
- každoročná výroba marteničiek pre Klub rozhlasových seniorov,
- účasť vo folklórnych festivaloch národnostných menšín;
- Tradičný večer bulharskej kultúry a folklóru;
- štvrťročne vydáva časopis Sanarodnik (Krajan).
- prispieva do Národnostného vysielania RTVS.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru národnostnej menšiny

- hlavný zdroj finančnej podpory pre kultúru bulharskej národnostnej menšiny je štátna podpora Úradu vlády Slovenskej republiky;
- nefinančné zdroje sú knihy, albumy, plagáty, CD nosiče a iné propagačné materiály, ktoré sú dodávané Bulharským kultúrnym inštitútom a veľvyslanectvom Bulharskej republiky;
- členské a sponzorské príspevky.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Bulharský kultúrny zväz nedisponuje vlastnými priestormi, nakoľko budova na Pánskej ulici v Bratislave, ktorú dlhé roky spravoval zväz, je pre organizáciu v súčasnosti neprístupná.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Riešenie problémov s budovou na Pánskej ulici č. 10 v Bratislave, ktorá bola pridelená Bulharskému kultúrnemu zväz a momentálne nie je v jeho správe.

ČESKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

1. štátne inštitúcie:

- Múzeum kultúry Čechov na Slovensku, Moyzesova 11, 036 80 Martin, fax: (043) 4220 290, e-mail: cesi-dok@stonline.sk, zelinova@snm.sk;
- České centrum Slovensko, Hviezdoslavovo nám 8, P.O. Box 348, 814 99 Bratislava, tel: +421-2-54418215, fax: +421-2-54418215, e-mail: ccbratislava@czech.cz, www.czc.sk ;

2. občianske združenia³:

- Český spolok Bratislava, Záhradnícka 33, 811 07 Bratislava, e-mail: stahlp@stonline.sk, www.cesi.sk.
- Český spolok Martin, Jilemnického 55, 03601 Martin, e-mail: pepot@marticonet.sk.
- Český spolok na Slovensku, Hlavná 70, 040 01 Košice, e-mail: csnske@zoznam.sk, www.cske.sk.
- Český spolok Trenčín, 91321 Mníchova Lehota č. 153, e-mail: margitap@centrum.sk.
- Český spolok v Košiciach, Hlavná 70, 040 01 Košice, e-mail: csvk@mail.t-com.sk, www.cske.sk.
- Český spolok v Liptovskom Hrádku, Hviezdoslavova 145, 03301 Liptovský Hrádok, e-mail: nesrsta@bb.telecom.sk, <http://emenes.wz.sk/cslh/index.htm>.
- Český spolok v Starej Ľubovni, Ľubovnianska knižnica, Letná 6, 06401 Stará Ľubovňa, e-mail: siposova@slnet.sk.
- Český spolok v Trnavskom regióne, A. Hlinku 59/97, 92101 Piešťany, e-mail: vodrazka@naex.sk.
- Český spolok Zvolen, Kimovská 22, 96001 Zvolen, e-mail: bmankov@stonline.sk.
- Český spolok Žilina, Pri Rajčianke 52, 01001 Žilina, e-mail: czspolekzilina@seznam.cz.
- Klub občanov Českej republiky, Pražská 17, 811 04 Bratislava, e-mail: bratinkovaj@centrum.sk.
- Slovensko-český klub v SR, Tri hôrky 3, 040 11 Košice, helena.miskufova@sentia.sk, www.slovenskoceskyklub.sk.

Okrajovo sa problematiky kultúry českej a moravskej menšiny ešte dotýka Kruh priateľov českej kultúry (Hviezdoslavovo nám. 8, 811 02 Bratislava, e-mail: vrastiak@slovanet.sk), ktorý od roku 1983 (v súčasnej právnej podobe od 1991) pôsobí v Bratislave ako združenie intelektuálov, zamerané na rozvoj slovensko-českých kultúrnych väzieb a prezentáciu českej kultúry v Slovenskej republike, každoročne v Trenčianskych Tepliciach odovzdáva Cenu Karla Čapka za prehlbovanie slovensko-českej spolupráce.

Menšie občianske združenia českej a moravskej menšiny v ďalších slovenských mestách (Nitra, Nové Zámky, Poprad, Púchov, Rožňava) podľa našich informácií už ukončili činnosť. V Hornom Hričove údajne pôsobí Slovensko-české kultúrne centrum ako inštitúcia zriadená miestnou samosprávou, o jej aktivitách na poli českej národnostnej menšiny však nie je nič známe.

³ (nakoľko združenia českej menšiny v SR nedisponujú inštitucionálnym zázemím, kontaktné údaje sa týkajú zvyčajne bydliska predsedu alebo iného predstaviteľa daného združenia, preto v záujme ochrany ich osobných údajov a pokoja ich rodín zverejňujeme iba písomný kontakt)

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

a) štátne

Na Slovensku evidujeme jedinú štátnu inštitúciu, ktorá sa cielene zaoberá problematikou českej menšiny, a to je **Múzeum kultúry Čechov** na Slovensku ako súčasť Slovenského národného múzea v Martine. Múzeum vzniklo 1.6.1999 pôvodne ako Dokumentačné stredisko českej kultúry na Slovensku a je jednou z najmladších muzeálnych inštitúcií v Slovenskej republike napriek tomu, že prítomnosť Čechov na území dnešného Slovenska je zaznamenaná už v najstaršej uhorskej kronike v ranom stredoveku (pozri: Múcska, Vincent: Kronika anonymného notára kráľa Bela – Gesta Hungarorum, Vydavateľstvo Rak, Budmerice 2000, s. 82-83). To potvrdzuje skutočnosť, že až do vzniku samostatného Slovenska v roku 1993 česká menšina na Slovensku vďaka jazykovej a kultúrnej blízkosti obidvoch národov nebola nikdy vydeľovaná z majoritnej spoločnosti, naopak sa cítila jej súčasťou, nikdy nevytvárala osobitné komunity v niektorej lokalite, takže dnes je pomerne rovnomerne rozptýlená po celom území Slovenska, ako potvrdili výsledky ostatného Sčítania ľudu, domov a bytov v roku 2011.

Na Slovensku nepôsobí žiadny divadelný, folklórny alebo iný profesionálny umelecký súbor, ktoré by sa špecializovali na kultúru českej menšiny.

V oblasti českej kultúry na území Slovenska pôsobí ešte České centrum ako pobočka účelovej organizácie Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky, zriadená na propagáciu Českej republiky a českej kultúry v zahraničí. Sídlo má v Bratislave, no najmä mimo hlavného mesta spolupracuje s občianskymi združeniami českej menšiny.

b) dobrovoľné občianske združenia

V súčasnosti na Slovensku pôsobí dvanásť občianskych združení občanov hlásiacich sa k českej, moravskej a sliezkej národnosti a ich sympatizantov, ktoré organizujú kultúrne a spoločenské podujatia zamerané na udržiavanie a prezentáciu českého jazyka a kultúry.

Najaktívnejšie združenia českej a moravskej menšiny v Slovenskej republike sú od svojho vzniku v roku 1993 České spolky, ktoré v súčasnosti pôsobia ako samostatné právne subjekty v desiatke slovenských lokalít. Ich činnosť je zameraná zväčša na kultúrne a spoločenské podujatia ako sú napríklad kultúrne večery, prednášky, besedy, výstavy, koncerty, turistické aktivity, vzdelávacie a poznávacie aktivity a činnosť s deťmi a mládežou.

Podujatia väčšieho rozsahu (Český ples, Dni českej kultúry v Košiciach) organizuje iba Český spolok v Košiciach.

Najpočetnejšie združenia českej a moravskej menšiny v Slovenskej republike sú **Český spolok v Košiciach** a **Český spolok Bratislava**, ktoré uvádzajú rádovo 400, resp. 300 členov. Ostatné združenia majú okolo sto a menej členov.

Ako predstaviteľ českej národnostnej menšiny na Slovensku najmä vo vzťahu k zahraničiu vystupuje Český spolok na Slovensku, ktorý koordinuje kontakty českých spolkov v jednotlivých regiónoch Slovenska. Do svojho rozpadu na tieto regionálne samostatné právne subjekty v roku 2005 najväčšou organizáciou českej menšiny na Slovensku a združoval regionálne organizácie a miestne kluby v pätnástich slovenských mestách. Jeho predstavitelia naďalej udržujú členstvo v rámci FUEN – Federatívnej únie slovanských menšín v Európe a Československého ústavu zahraničného v Prahe, kontakty s českými krajskými spolkami v Maďarsku, v Chorvátsku a iných krajinách.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou:

Najväčšie podujatia organizované v rámci združení českej národnostnej menšiny má tradične na svojom konte Český spolok v Košiciach. Dvadsaťročnú tradíciu tam majú napríklad Český ples alebo jesenné Dni českej kultúry, ktoré spolok pripravuje v spolupráci s Českým centrom a ďalšími partnermi z komunálnej a podnikateľskej sféry. Taktiež v ňom pôsobí jediné hudobné teleso českej menšiny v Slovenskej republike – Ženský zbor Českého spolku v Košiciach. Ďalej usporadúva letné vzdelávacie tábory pre deti a mládež, prevádzkuje českú knižnicu.

V Košiciach má sídlo aj Český spolok na Slovensku, ktorý pravidelne organizuje vzdelávacie semináre v oblasti práv národnostných menšín, v spolupráci s Českým spolkom v Litovskom Hrádku každoročné celoslovenské stretnutia na Symbolickom cintoríne v Žiarskej doline a usporadúva kultúrne programy pre regionálne České spolky, ktoré samy nepodávajú žiadosti o dotáciu v rámci programu podpory kultúry národnostných menšín.

Najmladším združením v Košiciach – svojou históriou aj vekovým zložením – je Slovensko-český klub, ktorý združuje najmä druhú a tretiu generáciu Čechov, ktorí v minulosti prišli na Slovensko, preto je jeho činnosť okrem tradičných kultúrnych podujatí (literárne besedy, výstavy, koncerty, prednášky) zameraná prevažne na prácu s deťmi s cieľom uchovania českého povedomia, takisto organizuje letné tábory pre deti a mládež. Z väčších podujatí možno uviesť Beh vzájomnosti, ktorý organizoval v spolupráci s ďalšími partnermi Český spolok Trenčín, no tradícia tohto zaujímavého športového podujatia bola vlni prerušená.

Český spolok v Bratislave v minulosti organizoval aj väčšie podujatia (napr. Český ples), no v súčasnosti sa s ohľadom na prevažne seniorskú štruktúru svojich členov orientuje na komornejšie kultúrne podujatia nekomerčného charakteru – prednášky, besedy, výstavy, koncerty, tvorivé dielne pre deti, prípadne spoločenské aktivity ako sú turistické vychádzky, vlastivedné zájazdy, seniorské posedenia, ktorých cieľom je udržiavanie živého jazyka a prezentácia českej kultúry a tradícií.

Český spolok v Žiline pri svojich aktivitách dlhodobo spolupracuje s Krajskou knižnicou v Žiline, kde aj pomáha rozširovať ponuku českých periodík a kníh.

V Českom spolku v Martine dominuje poznávací činnosť formou prednášok, zájazdov a turistických aktivít.

Český spolok v Trnavskom regióne sa zameriava najmä na výstavy a koncerty českých umelcov a klubovú činnosť.

Český spolok vo Zvolene okrem vlastnej klubovej činnosti, zameranej aj na deti a mládež, mapuje činnosť osobností českého pôvodu v regióne stredného Slovenska, o ktorých vydáva publikácie.

V roku 2012 vznikol Český spolok v Starej Ľubovni, ktorý začína činnosť klubovú, vzdelávaciu a kultúrnu.

Klub občanov Českej republiky pôsobí podľa vyjadrení predstaviteľov v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach, organizuje zájazdy do Českej republiky, každoročne je spoluorganizátorom seminára v Prahe na tému Slováci v Českej republike a Česi v Slovenskej republike, inú činnosť nezverejňuje.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Aktivity českej menšiny na Slovensku sú financované z troch hlavných zdrojov, pričom iba niektoré združenia využívajú všetky tri z nich.

Stabilným, no objemom prostriedkov najmenším z nich sú členské príspevky, prípadne doplnené o príjem z odvodu 2 % dane z príjmov v súlade s príslušnými zákonmi.

Najväčším zdrojom pre niektoré združenia sú prostriedky z grantov v rámci programu podpory kultúry národnostných menšín Úradu vlády Slovenskej republiky, prevažne v rámci podprogramu Živá kultúra. Konkrétne v roku 2011 bolo v prospech projektov českej národnostnej menšiny v rámci vládneho programu vyčlenených 166 000,- € na 40 projektov, v tomto roku to bolo 176 000,- € na 43 projektov.

Zaujímavým a pre niektoré subjekty českej národnostnej menšiny rozhodujúcim zdrojom sú tiež dotácie na konkrétne projekty poskytované Ministerstvom zahraničných vecí Českej republiky v rámci programu podpory krajských aktivít vo svete.

Podporu z komunálnej sféry využívajú ad hoc iba niektoré združenia (Martin, Košice, Zvolen), zvyčajne ide o nefinančnú podporu vo forme napríklad bezplatného poskytnutia sály, prípadne podobnej úľavy. Košický samosprávny kraj a Mesto Košice podporujú Dni českej kultúry a Český spolok v Košiciach tiež opakovane využíva podporu Československého ústavu zahraničného v Prahe. V rámci Českého spolku Zvolen boli v minulosti z komunálnych zdrojov poskytnuté menšie finančné príspevky na vydanie publikácií, týkajúcich sa významných osobností českého pôvodu v regióne, alebo na odhalenie renovovanej pamätnej dosky pri Masarykovej studničke v Štiavnických vrchoch.

V súčasnosti neevidujeme v rámci českej menšiny na Slovensku aktivity, ktoré by boli podporované aj z fondov Európskej únie.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Najväčším problémom rozvoja a podpory kultúry českej národnostnej menšiny v Slovenskej republike je rýchlo ubúdajúci počet príslušníkov českej menšiny (o celú tretinu v priebehu ostatných desať rokov podľa údajov Sčítania ľudu v rokoch 2001 a 2011) a jej zvyšujúci sa priemerný vek. To výrazne limituje možnosť získať finančné prostriedky z vlastných zdrojov (členské príspevky, dve percentá z daní z príjmu).

Rozhodujúcim zdrojom tak ostávajú granty v rámci štátnej podpory kultúry národnostných menšín, no v jej rámci predstavitelia združení českej národnostnej menšiny ako najväčší problém označujú stále sa meniace a čoraz komplikovanejšie pravidlá na poskytovanie grantov v rámci tohto programu (prechod kompetencií v oblasti národnostných menšín z Ministerstva kultúry Slovenskej republiky na Úrad vlády Slovenskej republiky tento problém ešte viac prehĺbil).

S tým súvisí narastajúca zložitnosť elektronickej registrácie žiadostí o dotácie. Preto sa viaceré združenia vzdali možnosti uchádzať sa o tieto granty a zvyčajne využívajú iba jednoduchší a flexibilnejší systém finančnej podpory zo strany Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky.

Riešenie problému financovania vidíme v schválení dlhodobej a transparentnej koncepcie a stálych pravidiel na podporu kultúry národnostných menšín, ktoré sa nebudú meniť každý rok, resp. po každej výmene vlády, – napríklad formou zákona, o ktorom sa už dlhšie iba hovorí. Pravidlá na udeľovanie dotácií by mali riešiť aj možnosť financovania režijných nákladov národnostných združení.

S ohľadom na charakter a zloženie českej národnostnej menšiny žiadame zachovať podprogram Živá kultúra v podobe, ktorá umožní podporu aj menších kultúrnych podujatí lokálneho zamerania.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

V roku 2013 uvítame opatrenia na stabilizáciu systému grantov tak, aby sa neopakovala situácia z ostatných rokov, kedy už schválené dotácie boli fakticky poskytované až v závere

roka, čo pôsobí likvidačne voči organizátorom podujatí najmä v prvom polroku a presúva väčšinu aktivít do druhého polroka, kedy ich realizácia býva pre krátkosť času problematická.

CHORVÁTSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

V oblasti kultúry pôsobí občianske združenie zastrešujúce všetky miestne chorvátske kultúrne spolky v obciach od roku 1990, a to Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku – *Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj*, o.z. a to: Chorvátsky kultúrny spolok Čunovo, Chorvátsky kultúrny spolok Devínska Nová Ves, Chorvátsky kultúrny spolok Chorvátsky Grob, Chorvátsky kultúrny spolok Jarovce a Klub mladých Chorvátov.

Je zriadené špecializované múzeum s celoštátnou pôsobnosťou Slovenské národné múzeum - Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku zaoberajúce sa kultúrou, históriou a súčasnosťou Chorvátov na Slovensku.

V oblasti uchovávanía folklóru pôsobí momentálne deväť samostatných umeleckých súborov:

Detské hudobno-tanečné folklórne súbory:

1. *Grbarčieta* z Devínskej Novej Vsi;
2. *Ljuljanka* z Jaroviec;

Hudobno-spevácke folklórne súbory:

3. *Črip* z Devínskej Novej Vsi;
4. *Čunovski Bečari* z Čunova;
5. *Chorvatanka (Hrvatanka)* z Chorvátskeho Grobu;
6. *Tamburica Konjic* detský hudobný súbor pôsobiaci v Jarovciach a Čunove;
7. *Mušský spevácky spolok Jarovce (Muško jačkarno društvo Hrvatski Jandrof)*;
8. Hudobno-spevácky súbor *Rosica* z Devínskej Novej Vsi;
9. Chorvátsky divadelný súbor pôsobiaci v Jarovciach a Čunove.

V prípade hudobno-tanečných, hudobných, a hudobno-speváckych súborov sa na hudobný sprievod spevu a tanca používajú predovšetkým chorvátske ľudové nástroje známe pod spoločným označením TAMBURICA.

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

V rámci systému národnostných inštitúcií, ktoré okrem Slovenského národného múzea – Múzea kultúry Chorvátov na Slovensku tvoria jednotlivé občianske združenia Chorvátov na Slovensku a chorvátske umelecké súbory má v prípade chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku a jej príslušníkov od začiatku svojho pôsobenia najvýznamnejšie postavenie Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, ako strešná organizácia Chorvátov na Slovensku.

Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku, ako súčasť Slovenského národného múzea predstavuje vo svojej oblasti pôsobenia špecializovanú inštitúciu, ktorá systematicky

vyhľadáva, získava, uchováva a odborne spracúva hmotné a duchovné doklady o histórii, kultúre a tradíciách chorvátskeho etnika na území dnešného Slovenska, a tieto prezentuje verejnosti.

Jednotlivé miestne spolky predstavujú už spomínané miestne občianske združenia príslušníkov chorvátskeho etnika v jednotlivých obciach a mestských častiach Bratislavy, ktoré navzájom spolupracujú a koordinujú svoje činnosti v oblasti prezentácie a uchovania kultúry a jazyka Chorvátov na Slovensku.

Folklórne skupiny pracujú predovšetkým v oblasti prezentácie a uchovávania pôvodného miestneho chorvátskeho folklóru v jednotlivých obciach, a to v rámci jednotlivých miestnych spolkov a svoje aktivity vyvíjajú v súčinnosti s miestnymi chorvátskymi spolkami a Chorvátskym kultúrnym zväzom na Slovensku.

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku (ďalej len CHKZS) a Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku (ďalej len SNM-MKCHS) spolupracujú už od zriadenia múzea, o čom svedčí aj množstvo spoločných podujatí uskutočnených predovšetkým v priestoroch tzv. „Chorvátskeho múzea“ v Devínskej Novej Vsi, v ktorých majú obe organizácie svoje sídlo. Spolupráca miestnych kultúrnych spolkov navzájom a CHKZS je koordinovaná na pravidelných zasadaniach Výkonného výboru CHKZS, koho sú predstavitelia jednotlivých miestnych spolkov a CHKZS členmi. V intervale dvoch rokov je pravidelne CHKZS organizovaný Chorvátsky kongres, na ktorom sa zúčastňujú zástupcovia delegovaný jednotlivými miestnymi spolkami, rokujú o ďalšom smerovaní chorvátskej menšiny na Slovensku a volia nové vedenie CHKZS. Dňa 20.11.2012 sa uskutočnil v Čunove už 11. Chorvátsky kongres na Slovensku.

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku je členom rôznych združení pôsobiacich v oblasti menšinových kultúr napr.:

- Svetového kongresu Chorvátov „*Hrvatski svjetski kongres*“, združenia chorvátskych národnostných organizácií zastupujúcich chorvátske národnostné menšiny v jednotlivých krajinách sveta;
- Federalistickej Únie národností v európskych krajinách (FUEN);
- Euroregiónu Dunajskej Iniciatívy EDI (slovensko-rakúskeho regionálneho združenia);
- Koordinačného výboru gradišćanských Chorvátov, ktorý má pravidelné zasadnutia a združuje organizácie tzv. „gradišćanských Chorvátov“ žijúcich v Rakúsku, Maďarsku, Česku a na Slovensku.

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku úzko spolupracuje s veľvyslanectvom Chorvátskej republiky na Slovensku, s inštitúciou „*HRVATSKA MATICA ISELJENIKA*“ v Záhrebe, ako aj s inými občianskymi združeniami v Chorvátsku.

Jednotlivé miestne chorvátske spolky a folklórne skupiny rovnako spolupracujú s množstvom záujmových združení a folklórnych skupín v Chorvátsku. Ich spolupráca je orientovaná okrem materskej krajiny aj na miestne chorvátske spolky, chorvátske združenia, a chorvátske folklórne skupiny v Rakúsku, Maďarsku a Českej republike.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou:

Medzi najdôležitejšie festivalové prehliadky v roku 2012 patrili:

- 24. Festival chorvátskej kultúry – 24. *Festival hrvatske kulture* (ďalej len FHK) v DNV
- 10. Festival zborového spevu – 10. *Festival Zborov* (ďalej len „FZ“) v Jarovciach a
- 10. Dni s chorvátskou kultúrou v Chorvátskom Grobe, ktoré sa uskutočňujú každoročne v rámci projektu chorvátske dni v obciach,

- Večer folklóru Chorvátov na Slovensku v Čunove;

Uvedené festivaly v roku 2012 boli najviac navštevované a tvoria tradičné chorvátske kultúrne podujatia pre príslušníkov menšiny navštevované aj veľkým počtom ostatných obyvateľov a významnými hosťami.

Z ostatných významnejších kultúrnych aktivít treba osobitne spomenúť: Projekt „Chorvátske ochotnícke divadlo“, ktorý po skoro viac ako dvadsiatich rokoch nadviazal na bohatú tradíciu pravidelných chorvátskych ochotníckych divadelných predstavení v obciach; Spomedzi niekoľkých organizovaných seminárov a výstav medzi najvýznamnejšie patrili: Seminár a výstava usporiadané k jubilejnemu 10. FZ pod názvom: „Chorvátska vokálna hudba na Slovensku – *Hrvatska vokalna glazba u Slovačkoj*“ a seminár a výstava usporiadaná k 24. FHK pod názvom „Spolupráca s pradomovinou - *Suradnja s pradomovinom*“.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Finančné a nefinančné zdroje na podporu chorvátskej kultúry na Slovensku boli v roku 2012 čerpané predovšetkým z nasledovných zdrojov, uvedených aj z účelu ich použitia v nasledujúcej tabuľke. Prostriedky z Úrad vlády SR z programu Kultúra národnostných menšín 2012 predstavovali, rovnako ako v minulosti, najvýznamnejší zdroj na finančné zabezpečenie jednotlivých aktivít chorvátskej národnostnej menšiny v oblasti prezentácie a uchovania chorvátskej kultúry na Slovensku.

Zdroj finančnej podpory	Projekt	Použitie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	24. Festival chorvátskej kultúry v DNV	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	HRVATSKI DAN – Chorvátsky deň v Jarovciach	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	HRVATSKI DAN – Chorvátsky deň v Chorvátskom Grobe	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	HRVATSKI DAN – Chorvátsky deň v DNV	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	HRVATSKI DAN – Chorvátsky deň v Čunove	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Večer folklóru Chorvátov na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Chorvátske ochotnícke divadlo	Úhrada nákladov na podujatie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Časopis „HRVATSKA ROSA“	Úhrada nákladov na vydanie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Publikácia: V.Pokorný „Rič k riči – Slovo dalo slovo“	Úhrada nákladov na vydanie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Publikácia: J.Maász „Naše selo Čunovo – Naša obec Čunovo“	Úhrada nákladov na vydanie
ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku	Úhrada nákladov na podujatie

ÚV SR – program Kultúra národnostných menšín	Tvorivé dielne chorvátskej kultúry	Úhrada nákladov na podujatie
Bratislavský samosprávny kraj	Výstava a seminár „Hrvatska vokalna glazba u Slovačkoj – Chorvátska vokálna hudba na Slovensku“	Úhrada nákladov na podujatie
Mesto Bratislava – grant PPP a voľný čas	Tvorivé dielne chorvátskeho folklóru pre deti a mládež	Úhrada nákladov na podujatie
Mesto Bratislava – grant ARS BRATISLAVENSIS	Publikácia: J.Maász „Naše selo Čunovo – Naša obec Čunovo“	Dofinancovanie nákladov na vydanie
Mestská časť Bratislava – Jarovce	Krojové a nástrojové vybavenie chorvátskeho folklórneho súboru	Nákup chorvátskych ľudových nástrojov typu „Tamburica“
Mestská časť Bratislava – Jarovce	Krojové a nástrojové vybavenie chorvátskeho folklórneho súboru	Nákup chorvátskych ľudových krojov
Mestská časť Bratislava – Jarovce	Publikácia: J.Maász „Naše selo Čunovo – Naša obec Čunovo“	Dofinancovanie nákladov na vydanie

Okrem spomenutých finančných zdrojov boli v roku 2012 zo strany Vlády Chorvátskej republiky prostredníctvom inštitúcie „*Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske*“ dofinancované všetky projekty uvedené v predchádzajúcej tabuľke.

V prípade podpory z fondov EÚ išlo o projekt cezhraničnej spolupráce SK-AT pod názvom „CROSKAT“, ktorý je realizovaný prostredníctvom Chorvátskeho kultúrneho spolku v Devínskej Novej Vsi a Mestskej časti Bratislava – Devínska Nová Ves spolu s dvoma partnermi z Rakúska.

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, spolu s miestnymi chorvátskymi spolkami a mestskými časťami Čunovo a Jarovce, participovalo na projekte „*Joint venture for better life*“ v Chorvátsku, v ktorom bola nositeľom projektu organizácia „LAG LAURA“ z Biogradu na Moru, ktorá v projekte vystupovala ako jediný prijímateľ prostriedkov z fondov EÚ.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

- zabezpečenie prostriedkov na chod, vybavenie a rozvoj jednotlivých chorvátskych folklórnych skupín;
- trvalé riešenie zabezpečenia priestorov pre činnosť Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku a SNM – Múze kultúry Chorvátov na Slovensku
- zabezpečovanie finančných prostriedkov na úhradu nákladov spojených s časovou a technickou náročnosťou predkladania a vyúčtovania jednotlivých projektov,
- každoročné opätovné schvaľovanie nosných projektov pre chorvátsku menšinu.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Návrhy riešenia problémov v oblasti chorvátskej kultúry a jej podpory:

- Pripraviť v rámci štruktúry financovania kultúry národnostných menšín, čiže v rámci programu Úradu vlády Slovenskej republiky – program Kultúra národnostných menšín,

priestor na zabezpečenie samotného chodu a prežitia jednotlivých miestnych folklórnych skupín;

- Vytvoriť v rámci podprogramu „živá kultúra“ oblasť „folklórne aktivity“, prostredníctvom ktorej jednotlivé menšinové folklórne súbory mohli priamo alebo prostredníctvom menšinových organizácií žiadať o podporu na vlastné aktivity a úhradu nákladov typu: obstaranie krojového a hudobného vybavenia súboru, preprava na vystúpenie doma i v zahraničí, náklady s prípravou a nácvikom nového programu súboru (sústredenie, choreograf, skladateľ, aranžér a pod.). Podmienkou pre uznanie týchto nákladov by mohlo byť v prípade nového programu príslušnej menšinovej folklórnej skupiny povinnosť jej prezentácie folklórnou skupinou na niektorom vopred deklarovanom kultúrnom podujatí v rámci projektu schváleného v dotačnom systéme príslušnej národnostnej menšiny v danom roku;

- Priestory určené na činnosť SNM – Múzea kultúry Chorvátov na Slovensku a Chorvátskeho kultúrneho zväzu v Devínskej Novej Vsi sú toho času zabezpečované prostredníctvom nájomnej zmluvy medzi Miestnym úradom Bratislava – Devínska Nová Ves, ako prenajímateľom na jednej strane a nájomcami SNM-MKCHS a CHKZS na strane druhej. Najst' spôsob trvalého riešenia zabezpečenia priestorov pre činnosť SNM-MKCHS a CHKZS. V súčasnosti CHKZS, MK SR, riaditeľstva SNM a Mestskej časti Bratislava – Devínska Nová Ves v ďalšom období zabezpečiť dlhodobé, ak možno trvalé zaistenie priestorov na činnosť SNM-MKCHS a CHKZS, nakoľko úpravu využívania spomenutými priestorov organizáciami prostredníctvom zmluvného vzťahu nemožno považovať za trvalú so zreteľom na finančnú pomoc pri budovaní týchto priestorov zo strany vlády Slovenskej republiky a vlády Chorvátskej republiky;

- V jednotlivých predkladaných projektoch vytvoriť priestor, v rámci dotačného systému na úhradu týchto nákladov pevne stanovenú percentuálne alebo formou pevne stanovenej sumy odvíjajúcej sa od celkového rozpočtu projektu. Ide predovšetkým o kancelárske výdavky, honoráre za vypracovanie projektu a jeho vyúčtovanie. Jedným s riešení v oblasti týchto osobných nákladov by možno bolo aby sa tieto osobné náklady stali povinnou súčasťou každého projektu v určitej výške napr. 5%.

Druhým riešením je stanovenie hranice oprávnených osobných výdavkov tohto typu pre organizáciu na základe celkovej výšky jej schválenej dotácie v danom roku v určitej výške napr. 5%.

- Zjednodušiť predkladanie každoročne sa opakujúcich projektov na Úrad vlády SR. Vytvoriť na základe údajov z minulých rokov a v súčinnosti s jednotlivými národnostnými združeniami zoznam projektov, ktoré by sa v prípade zachovania rovnakej úrovne ich rozpočtov (prípadne pri zohľadnení inflácie v rozpočte projektu), z minulých rokov iba prihlasovali do systému jednoduchým spôsobom. V podstate by sa okrem potrebných potvrdení zo zákona od príslušnej organizácie opätovne zahlasovali do určitého termínu. Vytvoril by sa jednoduchý formulár, s prehlásením o dodržaní minuloročného rozpočtu a zmenou ročníka podujatia, respektíve ročníka pri periodickej tlači (príklad pre chorvátsku menšinu „24.Festival chorvátskej kultúry →25.Festival chorvátskej kultúry“, „časopis HRVATSKA ROSA 2012 → časopis HRVATSKA ROSA 2013“ a pod.)

MAĎARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Hodnotiaca správa obsahuje údaje k 10.12.2012 a reflektuje subjektívne názory príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa podieľali na jej vypracovaní, tam kde bolo možné vychádzať z literatúry alebo výskumov je uvedený zdroj buď priamo v texte alebo v poznámke pod čiarou.

Vzhľadom na krátkosť času, ktorý bol vyhradený na vypracovanie hodnotiacej správy - necelý mesiac, nebolo možné poskytnúť komplexný, detailne rozpracovaný obraz o stave podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny. Ambíciou tejto správy je vystihnúť najpodstatnejších udalostí roka 2012 v oblasti podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku a podanie zoznamu najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcom roku.

1. Kultúrne inštitúcie

Zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity:

Zoznam všetkých existujúcich inštitúcií pôsobiacich v oblasti zachovania a rozvoja maďarskej kultúry na Slovensku nepovažujeme za reálne uviesť v tejto správe vzhľadom na početnosť takýchto inštitúcií, ako aj z dôvodov uvedených v bode 1.3 tejto hodnotiacej správy. Podľa štatistiky Ministerstva kultúry SR⁴ v roku 2010 mali subjekty kultúry maďarskej národnostnej menšiny 128 271 registrovaných členov, s počtom aktivít 6 667.

Delenie kultúrnych inštitúcií podľa oblasti pôsobenia:

Rozvoj inštitucionálneho systému maďarskej menšiny na Slovensku je rozhodujúci z hľadiska zachovania a rozvoja jej identity. Inštitúcie maďarskej menšiny po roku 1989 prešli veľkou zmenou, napriek tomu však výskum kultúrnych inštitúcií skoro vôbec neprebíhal v posledných desaťročiach⁵. Vzhľadom na veľký význam týchto inštitúcií je potrebné venovať adekvátnu pozornosť aj monitorovaniu a skúmaniu ich činnosti, postavenia a pôsobenia. V súčasnosti žiaden orgán verejnej moci, resp. verejná inštitúcia takúto úlohu neplní. Je potrebné zvážiť zavedenie tejto témy medzi činnosti Slovenskej akadémie vied.

Databáza s aktuálnymi údajmi organizácií:

Databázou s najaktuálnejšími údajmi organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry národnostných menšín je dotačný program Kultúra národnostných menšín⁶ gestorom ktorého je splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny (ďalej len ako „program KNM“). Databázu organizácií vedie Štatistický úrad SR⁷, vo verejne dostupnom registri však nie je možné vyhľadávať podľa kritérií relevantných pre túto hodnotiacu správu. Databázu inštitúcií a organizácií maďarskej národnostnej menšiny vedie aj Fórum inštitút pre výskum menšín⁸, údaje v tejto databáze však už v mnohých prípadoch nie sú aktuálne. Podľa stavu z roku 2009 až 68,5% v databáze vedených inštitúcií a organizácií pôsobí v oblasti kultúry.

⁴ <http://www.culture.gov.sk/vdoc/424/sumare2010-1f1.html>

⁵ Fórum Kisebbségkutató Intézet: A szlovákiai magyar kultúra helyzete. Gyorsjelentés és vitaanyag. Somorja. 2005. strana 28.

⁶ <http://dotacie.vlada.gov.sk/index.php>

⁷ <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2844>

⁸ http://www.foruminst.sk/hu/12/intezmenyek/1/szlovakiai_magyar_intezmenyek_es_szervezetek

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy pre maďarskú národnostnú menšinu navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „Výbor“).

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou

Na spracovanie tejto časti správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru maďarskej národnostnej menšiny

Štátna podpora

Štát podporuje kultúru národnostných menšín cez dotačný program Kultúra národnostných menšín, čo predstavuje projektovú podporu činnosti subjektov s vybranou právnou formou. V roku 2012 boli podporené nasledovné aktivity⁹:

Podprogram	Druh aktivity	Celková výška dotácia	Výška dotácia na jeden projekt
1.1 Umelecké aktivity	festivity, súťaže, divadlo, výstavy, predstavenia	753.580 €	1.765€
1.2 Umelecká tvorba	folklór, hudba, tanec, divadlo, audiovizuálne diela	211.600 €	1.356 €
1.3 Osvetová činnosť	kultúrna výchova, tvorivé dielne, tábory, literatúra, výskum	414.970 €	1.228 €
1.4 Tlač	periodická a neperiodická tlač	611.060 €	1.990 €

Okrem toho sú podporené aj rôzne inštitúcie napojené na štátny rozpočet ako rozpočtové alebo príspevkové organizácie. Podľa štatistiky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky¹ za rok 2010 bolo pre subjekty kultúry maďarskej národnostnej menšiny určených zo štátneho rozpočtu (MK SR) 2.154.309,95 €. Táto suma zahŕňa aj prostriedky prerozdelené v dotačnom programe Kultúra národnostných menšín.

Podpora z komunálnej sféry

Finančné zdroje prerozdeľované rôznymi nadáciami sú určené všeobecne na kultúrne účely, neexistujú nadácie podporujúce vyslovene kultúru národnostných menšín. Najväčšie nadácie podporujúce kultúrne aktivity a efektívnosť využívania týchto zdrojov žiadateľmi z Južného Slovenska sú zhrnuté v nasledujúcej tabuľke⁶:

⁹ Nagy Myrtil: *Fejlődünk vagy csak vagyunk? A dél-szlovákiai szervezetek eredményessége - az anyagi források hatékony elérése és felhasználása. 2012.*

Donor	Prerozdelená dotácia	Celkový počet podporených	Celkový počet podporených z Južného Slovenska	Priemerná dotácia na jednu organizáciu	Priemerná dotácia na jednu organizáciu z južného Slovenska
Nadácia Orange	544.630,00	335	9	1.626	1.496
Nadácia otvorenej spoločnosti	278.740,09	55	3	5.068	4.833
Nadácia Pontis	897.233,64	885	3	1.014	1.139
Nadácia SELSP	385.612,00	75	2	5.141	900
Nadácia SPP	530.545,00	202	15	2.626	879
Nadácia VÚB	603.664,21	64	1	9.432	3.662

Ďalším možným zdrojom podpory kultúr národnostných menšín sú príjmy z 2% z daní príjmov fyzických osôb a právnických osôb. V tejto súvislosti nie je možné zistiť účel podpory, je možné však uvádzať úspešnosť uchádzačov o tieto príjmy z Južného Slovenska. V roku 2012 príjem neziskového sektora z tohto zdroja bol vo výške 41 971 733,21 €, podporených bolo 9 903 subjektov, z toho 217 subjektov z Južného Slovenska. Priemerný príjem pre jednu organizáciu bol vo výške 4 238,-€, v prípade organizácií z Južného Slovenska vo výške 1 802,- €. ⁶

Podpora z materskej krajiny ⁶

Donor

Bethlen Gábor Alap

(Fond Gábora Bethlena)

Nemzeti jelentőségű intézmények

(Inštitúcie s národným významom)

Nemzeti Kulturális Alapprogram

(Národný Kultúrny Fond)

Podpora z fondov EU, zahraničných nadácií

Podpora kultúrnych aktivít zo zdrojov Európskej únie sa realizuje v rámci programu Kultúra, kde priemerná suma finančnej podpory na jeden projekt je vo výške 270 000,- €. V roku 2011 bolo prerozdelených celkovo 44 568 530,- €, pričom zo Slovenska nebol podaný ani jeden projekt. ⁶ Podľa štatistiky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky ¹ v roku 2012 bola výška príspevku zo zahraničia na podporu subjektov kultúry maďarskej národnostnej menšiny 1 289 636,31 €.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

V súvislosti s rokom 2012 na úseku podpory kultúr národnostných menšín možno poukázať na nasledovné problémy:

pokles kompetencií v tejto oblasti, tzn. do zmeny tzv. kompetenčného zákona¹⁰ kompetencie na úseku podpory kultúr národnostných menšín mal podpredseda vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny, jeho kompetencie boli od apríla 2012 do októbra 2012 de facto nevykonateľné. Od 1.10.2012 vykonáva kompetencie na úseku podpory kultúr národnostných menšín Úrad vlády Slovenskej republiky, v rámci ktorého bol zriadený Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny, ktorý je však iba poradným orgánom. Z postavenia splnomocnenca vyplýva, že nie je ani členom vlády a nemá ani právo legislatívnej iniciatívy a ani možnosť samostatne pripomienkovať v rámci medzirezortného pripomienkového konania, čo predstavuje ***významný pokles kompetencií*** a v značnej miere obmedzuje možnosti realizácie akýchkoľvek opatrení v tejto oblasti;

časové zlyhanie prerozdeľovania dotácií z programu KNM, čo priviedlo viaceré inštitúcie menšinových kultúr do nepriaznivej finančnej situácie, resp. niektoré z nich ohrozilo aj existenčne a pôsobilo zrušenie viacerých plánovaných projektov;

netransparentné prerozdeľovanie dotácií z programu KNM, dodnes nie sú známe dôvody zmien vykonaných orgánmi verejnej moci po rozhodnutí odborných komisií o odporúčaní účelu a výšky dotácie pre jednotlivé projekty.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny odporúčajú príslušným orgánom verejnej moci prijať v oblasti podpory kultúr národnostných menšín na Slovensku v roku 2013 nasledovné opatrenia:

- a) prijať ***zmeny v dotačnom programe Kultúra národnostných menšín*** za účelom zvýšenia transparentnosti prerozdeľovania finančných zdrojov a zabezpečenia ústavného práva príslušníkov menšín na participáciu¹¹;
- b) prijať ***komplexný zákon***, ktorým by došlo k reforme celého systému podpory menšinových kultúr na Slovensku, pričom základom pre vypracovanie návrhu zákona má byť materiál braný na vedomie Výborom pre národnostné menšiny a etnické skupiny¹²;

Zmenami podľa písmena a) rozumieme najmä rozšírenie pôsobnosti Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny v oblasti podpory kultúr národnostných menšín, a to v nasledovných troch bodoch:

1 návrh na vymenovanie a odvolanie členov komisií pre vyhodnocovanie žiadostí o poskytovanie dotácií v gescii splnomocnenca (ďalej len „hodnotiace komisie“) – V zmysle novelizácie vyhlášky Úradu vlády Slovenskej republiky č. 21/2011 Z. z. vykonanej vyhláškou č. 281/2012 Z. z. bola právomoc na vymenovanie a odvolanie členov hodnotiacich komisií prenesená z podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny

¹⁰ Zákon č. 575/2001o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov, poslednou zmenou sa rozumie novela prijatá zákonom č. 287/2012 Z. z. s účinnosťou od 1.10.2012.

¹¹ Článok 34 ods. 2 písm. c) zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky „Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

¹² Tretie zasadnutie Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, 14. novembra 2011, bod 13.

na vedúceho Úradu vlády Slovenskej republiky, pričom návrh podáva gestor a príslušný minister. Je potrebné novelizovať štatút Výboru a hodnotiacich komisií tak, aby členov hodnotiacich komisií bolo možné vymenovať a odvolať iba so súhlasom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

2 určenie podprogramov a priorít financovania v dotačnom programe KNM – Je potrebné novelizovať štatút Výboru tak, aby výzva na predkladanie žiadostí o dotáciu bola ešte pred jej zverejnením povinne prerokovaná vo Výbore, ktorý má jej najdôležitejšie prvky odsúhlasiť.

3 schvaľovanie odporúčaní hodnotiacich komisií – Odporúčania hodnotiacich komisií môže podľa platnej právnej úpravy meniť splnomocnenec aj vedúci Úradu vlády Slovenskej republiky. Neprijatie odporúčania odborníkov by malo byť iba výnimočné, a preto je potrebné novelizovať štatút Výboru, štatút hodnotiacich komisií a príslušnú smernicu Úradu vlády Slovenskej republiky tak, aby akékoľvek zmeny oproti odporúčaniam hodnotiacich komisií boli možné iba po náležitom odôvodnení a so súhlasom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Prijatie komplexného zákona podľa písm. b) odôvodňuje aj to, že právny poriadok Slovenskej republiky upravuje túto oblasť nedostatočne. Zákon č. 524/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky nemožno považovať za špeciálny zákon upravujúci ochranu a podporu zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín, nakoľko nepredstavuje rámcovú úpravu ochrany a podpory zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín. Navrhovaný zákon má:

- a) upravovať **disponibilný objem finančných prostriedkov** poskytovaných na ochranu a podporu zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín;
- b) venovať sa **dlhodobej podpore národnostných organizácií**;
- c) obsahovať ustanovenia o spôsobe ochrany a podpory zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín **inými subjektmi** ako Úradom vlády Slovenskej republiky;
- d) upravovať postavenie **profesionálnych umeleckých inštitúcií** národnostných menšín.

Poukazujeme aj na **tretí posudok poradného výboru pre Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín prijatý 27. mája 2010 v Štrasbourgu**, ktorý poukazuje tiež na potrebu prijatia zákona o ochrane a podpore zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín v Slovenskej republike. V posudku sa uvádza: „*Napriek finančnej podpore, ktorú slovenské orgány poskytujú organizáciám národnostných menšín na zachovanie a podporu ich kultúry a identity, rozsah tejto podpory sa zdá nedostatočný na uspokojenie ich skutočných potrieb.*” Poradný výbor vo svojich odporúčaniach vyzval slovenské orgány, aby dopracovali legislatívny rámec týkajúci sa ochrany národnostných menšín, financovania ich kultúrnych aktivít a používania menšinových jazykov, aby bola zabezpečená prehľadnosť a právna istota v rozličných oblastiach záujmu osôb patriacich k národnostným menšinám.

MORAVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

V oblasti kultúry Moravskej národnostnej menšiny pôsobia:

- Moravský kultúrny zväz
- Frgál - dramatický krúžok
- Moravan - hudobná skupina

Delenie podľa oblasti pôsobenia (napríklad folklór, hudba, divadlo, atď.):

Moravský kultúrny zväz – ústredný orgán moravskej menšiny pôsobiaci na princípe občianskeho združenia, koordinuje uchovávanie a prezentáciu kultúrnych hodnôt, jazykového a kultúrneho dedičstva, uchovávaním a pestovaním obyčajov, zvykov, tradícií a kultúrno - umeleckých aktivít.

Frgál – folklórny a ľudovoumelecký súbor pri Moravskom kultúrnom zväze, ktorý v spolupráci s členskou základnou a partnermi, hlavne na Morave, zabezpečuje aktivity za účelom pestovania kultúrnych tradícií medzi Moravanmi na Slovensku.

Moravan – hudobná skupina zameraná na interpretáciu skladieb moravských autorov.

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Moravský kultúrny zväz (MKZ) je ústrednou organizáciou autochtónnej moravskej národnostnej menšiny na Slovensku, je otvorenou organizáciou a združuje aj sympatizantov Moravanov s cieľom udržiavať a rozvíjať kultúrny život v duchu hodnôt moravského kultúrneho dedičstva, kultivácie tradícií a moravských nárečí.

Organizuje prehliadky a festivaly moravskej kultúry, spoločensko-kultúrne stretnutia Moravanov, hudobné večery, večery moravskej poézie, výstavy a iné. Moravský kultúrny zväz má v súčasnosti 172 organizovaných členov rozdelených v skupinách Prievidza, Nitra, Žiar nad Hronom, Zohor, Trenčín, Banská Bystrica, Košice;

Frgál je folklórny a umelecký súbor, ktorý nácvikmi a umeleckými aktivitami pestuje a rozvíja bohatstvo valašskej moravskej kultúry a revitalizuje prienikové sféry, obyčajou a tradícií so slovenskou kultúrou;

Moravan je vokálno-inštrumentálna skupina, prezentujúca moravské ľudové piesne, ale aj populárne piesne moravských autorov a interpretov. Skupina aktívne vystupuje na podujatiach a zúčastňuje sa na spoločných moravských akciách aj na Morave. Moravan sa zúčastňuje aj na medzinárodných folklórnych festivaloch, ako napr.: Jánošíkov dukát v Českej republike, alebo na festivale „Keď sa ruža rozvíjala“ v Iloku v Chorvátsku;

Najvýznamnejšie inštitúcie a ich poslanie:

Najvýznamnejšou inštitúciou je Moravský kultúrny zväz, pretože zastrešuje kultúrne dianie Moravanov na Slovensku.

Vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, a vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami:

Vzťahy medzi jednotlivými moravskými organizáciami sú veľmi úzke, v kultúrnych súboroch pracujú členovia moravského kultúrneho zväzu. Dobré vzťahy sú tradične aj medzi Moravským kultúrnym zväzom a ostatnými organizáciami iných národnostných menšín, hlavne srbskou, nemeckou a rusínskou národnostnou menšinou. Členovia MKZ sa zúčastňovali kultúrnych podujatí Rusínskej národnosti, Hudobná skupina Moravan sa tradične už niekoľko rokov zúčastňuje na festivale Sviatok kultúry a vzájomnosti usporadúvanom Karpatskonemeckým spolkom na Slovensku v Kežmarku.

Moravský kultúrny zväz úzko spolupracuje aj s zahraničnými hlavne moravskými organizáciami. Príkladom takejto spolupráce je spolupráca s Ústavom jazyka moravského, ktorého cieľom je popísať spisovný jazyk na Morave z hľadiska vývoja moravskej jazykovej situácie a spisovnú češtinu obohatiť o „moravizmy“ (moravské jazykové prvky) za účelom vytvorenia komunikačnejšieho nástroja pre Moravanov.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou:

Zoznam a charakteristika aktivít:

- Moravské jaro "Masopustné moravské slávnosti" - kultúrne podujatie zamerané na folklórne zvyky pri vítaní jari, (vodenie medveďa , morena a pod.);
- Recitál moravských piesní spojených s výstavou ľudových remesiel – recitál piesní nielen folklórnych, ale aj populárnych jazzových a folkových;
- Maguranka pre Moravu – známa dychová kapela v spolupráci z moravskými hosťami hrá pre potešenie Moravanov na Slovensku;
- Leto Moravanov- letný festival predstavujúci kultúrne aktivity všetkých žánrov;
- Stretnutie Moravanov pri príležitosti výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda – kultúrne podujatie pripomínajúce moravské korene;
- Slávnosti "Jazda kráľov" ako kultúrna tradícia a zvyky Moravanov –tradičné moravské kultúrne podujatie;
- Moravská kultúrna jeseň - tradičný festival na záver prázdnin kde sa predstavujú moravské aj nemoravské súbory a jednotlivci
- Moravské Vianoce - tradície, koledy a zvyky – kultúrne zobrazenie tradičných moravských folklórnych zvykov
- Príležitostné výstavy výtvarných umelcov s moravskou národnou tematikou zo Slovenska, resp. z Moravy, samostatné prezentácie, alebo ako sprievodné prezentácie.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru maďarskej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

- a) štátna podpora, je najvýznamnejšou podporou kultúry moravskej národnostnej menšiny;
- b) podpora z komunálnej sféry – zatiaľ nebola žiadna;
- c) podpora z materskej krajiny – ministerstvom zahraničných vecí Českej republiky bola zatiaľ neoficiálne prisľúbená podpora na konkrétne moravské projekty;
- d) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií- zatiaľ u moravskej menšiny neexistuje
- e) významná je podpora je zo strany podnikateľskej sféry – sponzorstvo jedná sa hlavne o

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Zoznam problémov

Vzhľadom k tomu, že ekonomická a právna náročnosť na odbornosť spracovania žiadostí o dotácie a jednotlivých projektov je požadovaná Úradom vlády Slovenskej republiky na stále vyššej profesionálnej úrovni, je potrebné, aby túto agendu vykonávali profesionálni pracovníci. Vzhľadom k nízkym dotáciám a vyhranenej účelovosti štátnych dotácií si moravská menšina nemôže dovoliť zamestnávať profesionálnych pracovníkov, hlavne v oblasti organizovania kultúrnych podujatí, ale aj účtovníctva a práva. Všetci pracovníci Moravského kultúrneho zväzu sú dobrovoľníci bez nároku na odmenu. Dokumenty, žiadosti a vyúčtovania požadované úradom vlády, len s vypätím síl a len vďaka štedrosti sponzorov, dokáže moravská menšina spracovať na požadovanej úrovni.

Návrhy riešení

Je potrebné schváliť adekvátnu úroveň dotácií na zabezpečenie profesionálneho spracovania ekonomicko – právnej agendy spojenej s prípravou projektov a vyúčtovaním. Pomohla by možnosť preplatiť v rámci projektov odmenu aspoň pre jednu osobu v rámci menšiny na administratívu, spracovanie projektov a ich vyúčtovanie. Tak by bolo možné najat' na túto činnosť profesionálov.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Vzhľadom k tomu, že moravská národnostná menšina nedisponuje doposiaľ vlastným periodikom (čo je pri rozptýlenosti veľmi dôležité), ktoré by informovalo o spoločenských, kultúrnych ale aj politických aktivitách, považujeme za prioritu printové, alebo elektronické periodikum „Moravské noviny“ ktoré by spočiatku mohlo vychádzať ako občasník.

NEMECKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Súčasné postavenie

Karpatskí Nemci žijú v súčasnosti v troch tradičných regiónoch: v Bratislave a okolí, na strednom Slovensku a na východnom Slovensku na Spiši. Žijú však pomerne rozptýlene, len jedna obec na Slovensku prekročila oficiálne v roku 2011 20 % podiel nemeckého obyvateľstva (Kunešov, okres Žiar nad Hronom). Aj to však len vďaka tomu, že počet obyvateľov po roku 1945 tam klesol na desatinu. Najväčšiu koncentráciu nemeckého obyvateľstva okrem Kunešova vykazuje Horný a Dolný Medzev a Chmelnica pri Starej Ľubovni. Najväčší počet Nemcov v jednom meste žije v Bratislave.

Pri posledných troch sčítaniach obyvateľstva na Slovensku sa k nemeckej národnosti prihlásil nasledovný počet osôb: 1991 - 5 414 osôb, 2001 - 5 405 osôb, 2011 - 4 690 osôb.

Pri poslednom sčítaní obyvateľstva v roku 2011 si materinský jazyk nemecký uviedlo 5 186 osôb, v domácnosti používa nemecký jazyk 6 173 osôb, najčastejšie používa na verejnosti nemecký jazyk 11 474 osôb.

I keď oficiálne v roku 2011 je pokles počtu osôb nemeckej národnosti výraznejší, sme toho názoru, že tento nezodpovedá celkom realite. Až 7% populácie (382 tisíc osôb) odmietlo uviesť národnosť. Problémom bolo, že tesne pred sčítaním Úrad na ochranu osobných údajov spochybnil anonymitu sčítania. Taktiež značná časť obyvateľov, najmä v Bratislave, kde žije relatívne početná nemecká národnostná menšina, vôbec nevyplnila sčítacie formuláre.

Počet občanov Slovenska, ktorí sa v roku 2011 prihlásili k nemeckej národnosti, naznačuje klesajúcu tendenciu, i keď nie dramatickú. Za tejto situácie, ktorá sa týka aj ďalších národnostných menšín žijúcich na Slovensku, vládou deklarované status quo nepostačuje na rozvoj, ale ani na zachovanie kultúry nemeckej národnostnej menšiny. Žiaduca je ešte výraznejšia pozitívna diskriminácia najmä málopočetných národnostných menšín.

Odhaduje sa však, že reálny počet Nemcov žijúcich na Slovensku je v rozpätí 12 – 15 tisíc. Na túto diferenciu poukazuje aj skutočnosť, že pokiaľ sa k nemeckej národnosti oficiálne hlásili v obci 2, 3, 4 osoby, dnes tam Karpatskonemecký spolok má aj desiatky členov. Je taktiež pravdou, že si ešte mnohí občania zo skúseností predošlého obdobia z obáv neuviedli nemeckú národnosť. Realitou však je, že vekový priemer občanov nemeckej národnosti je pomerne vysoký.

Náboženská orientácia karpatských Nemcov je rozmanitá: v Bratislave a okolí žijú katolíci aj evanjelici, na strednom Slovensku temer výlučne katolíci, na Spiši majú prevahu evanjelici. Nemecké bohoslužby už nebývajú výnimkou. Tradíciou sa stávajú ekumenické bohoslužby.

Jednou z možností, na základe ktorej nemuseli byť karpatskí Nemci zo Slovenska vysídlení, boli zmiešané manželstvá. Aj táto skutočnosť mala veľký vplyv na pomerne vysoký stupeň integrácie karpatských Nemcov v spoločnosti.

Pokiaľ ide o ekonomickú a vzdelanostnú úroveň, tu sú badateľné negatívne vplyvy štátu na tunajších Nemcov v rokoch po II. svetovej vojne. V mnohých obciach stretávame vysoko erudovaných, kultúrnych, aj literárne alebo odborne aktívnych našich nemeckých spoluobčanov, ktorí sú bez absolvovania vysokej školy, alebo aj maturity. Spoločenská klíma im to jednoducho neumožnila. Sú viaceré prípady, že naši nemeckí spoluobčania majú všetko príbuzenstvo v zahraničí, a v dôsledku vyššieho veku alebo ochorenia sa nedokážu o seba postarať.

2. Kultúrne inštitúcie a ich štruktúra systému

Po niekoľkých miestnych iniciatívach bol dňa 30.9.1990 v Medzeve založený **Karpatskonemecký spolok na Slovensku**. Je to občianske združenie občanov Slovenskej republiky, ktorí sú nemeckej národnosti, nemeckého pôvodu alebo materinského jazyka, alebo aj občanov iných národností, ktorí majú pozitívny vzťah ku karpatskonemeckému kultúrnemu dedičstvu. Je to kultúrny spolok, ktorý je nezávislý od straníckej príslušnosti, svetonázorového presvedčenia a vierovyznania. Je to dodnes najvýznamnejší reprezentant Nemcov žijúcich na Slovensku. Člení sa do piatich regiónov: Bratislava a okolie, Hauerland, Horný Spiš, Dolný Spiš a Údolie Bodvy. Tento kultúrny spolok ml v roku 2012 okolo 4800 členov v 36 miestnych skupinách. Plošne najväčší je región Hauerland s viac ako 1000 členmi.

Významné postavenie má **Slovenské národné múzeum - Múzeum kultúry karpatských Nemcov** v Bratislave. Je špecializovaným múzeom Slovenského národného múzea, založené bolo v roku 1994. Jeho cieľom je zbierať, ochraňovať, odborne spracúvať a prezentovať predmety hmotnej a duchovnej kultúry karpatských Nemcov. Múzeum má stálu expozíciu v Bratislave, v Handlovej a v Nitrianskom Pravne, spravuje knižnicu špecializovanú na problematiku karpatských Nemcov a v edícii Acta Carpatho Germanica vydáva publikácie. Realizovalo už početné výstavy jednak na Slovensku, ale i v cudzine. Múzeum je považované za jedného z významných nositeľov identity karpatských Nemcov. V roku 2012 popri iných výstavách realizovalo aj výstavu v Úrade spolkového kancelára Rakúska.

Jediným periodikom – mesačníkom Nemcov žijúcich na Slovensku je **Karpatenblatt**, vydávaný je od roku 1990 v Poprade z dotácie Úradu vlády Slovenskej republiky a má veľmi dobrú úroveň.

Podobne ako aj iné menšiny aj karpatskí Nemci majú svoje relácie v národnostných magazínoch v Slovenskej televízii a v Slovenskom rozhlase.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou:

Výraznú podporu dostávajú aktivity financované Spolkovou republikou Nemecko. Treba však hneď povedať, že tieto projekty nie sú určené výlučne pre občanov nemeckej národnosti, ale využíva ich aj ostatné obyvateľstvo regiónu ich určenia. Tieto projekty sú zamerané do nasledovných oblastí:

Ekonomická podpora. Prostredníctvom Karpatskonemeckej asociácie sa poskytujú výhodné úvery začínajúcim podnikateľom. Cieľom je zvýšenie zamestnanosti v danej oblasti.

Vyučovanie nemeckého jazyka. Spolková republika Nemecko poskytovala v minulých rokoch lektorov pre nemecké menšinové školy v Bratislave, Nitrianskom Pravne, Kežmarku, Chmelnici, Gelnici a Medzeve, ktorí nielenže vyučovali nemecký jazyk, ale v tejto oblasti mali aj lektorskú funkciu medzi učiteľmi nemčiny v regióne. Treba povedať, že obvykle v triedach sú deti nemeckej národnosti v menšom počte než deti iných národností. Dnes takíto lektori sa na tieto školy dostávajú len sporadicky. V Poprade existuje bilingválne gymnázium, kde sa získava maturitné vysvedčenie uznávané i v Nemecku. V Bratislave je činná tri roky Nemecká škola, avšak vzhľadom na výšku poplatkov je karpatskými Nemcami málo využívaná.

Podpora spoločenského života. Spolková republika Nemecko zakúpila pre Karpatskonemecký spolok na Slovensku sedem tzv. *Domovov stretávania*: v Bratislave, Nitrianskom Pravne, Handlovej, Kežmarku, Mníšku nad Hnilcom, Medzeve

a v Košiciach. Sú to miesta kultúrnych aktivít a stretávania, jazykových kurzov a ďalších aktivít nielen pre občanov nemeckej národnosti, ale i pre ostatných spoluobčanov.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru nemeckej národnostnej menšiny:

Karpatskonemecký spolok vyvíja svoje aktivity prostredníctvom projektov schválených Úradom vlády Slovenskej republiky. V roku 2012 boli schválené nasledovné projekty:

Región:	č. zmluvy:	PROJEKTY ÚV 2012:	Schválené:
		Názov:	€
R1:		Aká bola Bratislava	1 500
		Workshop pre spevácke krúžky	1 500
		Činnosť speváckych krúžkov	1 500
		My a naši krajanovia	1 500
		Medzinárodné stretnutie Prešporákov	2 000
		Spolupráca so školami (súťaže, semináre)	2 000
R2:		Hauerlandfest	5 200
		Kultúrne zvyky zimného slnovratu	2 300
		Kultúrne zvyky sviatkov jari	2 300
R3:		F. Lam	1 000
		Po stopách našich predkov	1 800
		Stretnutia generácií	2 000
		Nemecká kultúra - dedičstvo našich otcov	5 200
R4:		Bullenerské stretnutie	1 600
		Festival folklórnych piesní a tradícií	1 600
		Oživenie baníckych tradícií a kultúry nemeckej menšiny	1 600
		Unterzipstreffen	1 600
		Regionálne stretnutie Dolný Spiš vo Švedlári	1 700
		Stretnutie Mantákov Dolného Spiša	1 900
R5:		Deti - budúcnosť karpatských Nemcov na Slovensku	700
		Detský tábor v Medzeve	500
		Po stopách nemeckej kultúry na Spiši a Gemeri	1 300
		Revitalizácia kultúry nemeckej menšiny vo Vyšnom Medzeve	2 000
		Bodwataltreffen	2 500
		Kultúra a tradície karpatských Nemcov	3 000
Leitung:		Sviatok kultúry a vzájomnosti	23 300
		Jugendfest	15 000
		Karpatenjahrbuch	8 600,
		Detský tábor	9 900,
KBL:		Karpatenblatt	31 900
		SPOLU:	138 500

Problémom je oneskorené uvoľňovanie finančných prostriedkov na kultúrne projekty. Skutočne to spôsobovalo doslovne konfliktné situácie, napríklad pri vydávaní časopisov. Táto situácia nie je nová, a preto si myslím, že systém financovania kultúry národnostných menšín by sa mal stabilizovať.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Významným problémom je vnímanie karpatských Nemcov zo strany majoritnej spoločnosti. O nemeckej menšine na Slovensku pred rokom 1989 obyvateľstvo Slovenska vedelo len veľmi málo, a aj to na základe učebníc dejepisu a propagandy sa tvoril negatívny obraz karpatských Nemcov, čo však pri hodnotení vyše 800-ročného spolužitia so Slováckmi a ostatnými národnosťami nezodpovedá realite. Chceme vnímanie karpatských Nemcov v dejinách Slovenska čo najviac objektivizovať. Sme si vedomí, že takáto objektivizácia sa nedá dosiahnuť nejakým nariadením, alebo kampaňami, je to dlhodobý proces, v ktorom očakávame aj pomoc majoritnej spoločnosti. Významnou pomocou v tomto smere je zriadenie SNM - Múzea kultúry karpatských Nemcov v Bratislave, ktoré svojimi výstavami sa snaží v tomto smere vyvíjať aktivity. Ďalej je to publikačná činnosť, prednášky, semináre, vyučovanie na školách a pod. Čoraz väčším problémom však je nedostatok financií na tieto aktivity.

Časť našich nemeckých spoluobčanov sa stále cíti byť ukrivdená v dôsledku platnosti vyvlastňovacích Benešových dekrétov.

So značnými problémami zápasí aj naša mládežnícka organizácia. Popri nedostatočnej podpore ich projektov je vážnym problémom opäť rozptýlenosť, ktoré značne sťažuje stretávanie sa. Sme si vedomí skutočnosti, že pôvodnú kultúru, tradície, zvyky karpatských Nemcov už nie je možné obnoviť, a to už vôbec nie v pôvodnom rozsahu, je však možné našu kultúru uchovať v modifikovanej forme, ktorá je zreteľne už ovplyvnená historickými reáliami 2. polovice 20. storočia. Práve tu má naša mládežnícka organizácia veľké možnosti. Chceme v tomto zmysle podporovať jej aktivity v súčinnosti s ostatnými mládežníckymi organizáciami Slovenska, osobitne pri realizácii multikultúrnych projektov.

Karpatskí Nemci mali po roku 1945 len minimálne publikačné možnosti. Aj to je jeden z dôvodov, že v súčasnosti ponuka titulov na vydanie značne prevyšuje vydateľské možnosti.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Naše všetky kultúrne aktivity sú financované prostredníctvom schválených projektov Úradom vlády Slovenskej republiky. Požiadavky našich miestnych skupín niekoľkonásobne prevyšujú možnosti štátneho rozpočtu, ktoré sú z roka na rok menšie. Hrozba nedostatočného financovania vlastných kultúrnych aktivít a jediného periodika Karpatenblatt je v roku 2013 už realitou. Tu znova vyslovujeme naše stanovisko, že: vládou deklarované status quo nepostačuje na rozvoj, ale ani na zachovanie kultúry nemeckej národnostnej menšiny. Žiaduca je ešte výraznejšia pozitívna diskriminácia najmä málopočetných národnostných menšín.

POĽSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

V súčasnosti na Slovensku v oblasti kultúry poľskej národnostnej menšiny pôsobia nasledovné organizácie:

- Poľský klub - spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku
- Občianske združenie POLONUS

Oblasť pôsobenia obidvoch organizácií v kultúrnej oblasti sa navzájom výrazne prekrýva a dopĺňa; zahŕňa celé spektrum aspektov kultúry – od divadla, hudby, výtvarného umenia, fotografie až po folklór a i..

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Poľský klub – spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku vyvíja svoju činnosť od roku 1994 a je vedúcou organizáciou združujúcou Poliakov žijúcich na Slovensku, osoby deklarujúce poľský pôvod a tých, ktorým je blízka poľská kultúra. Svojou činnosťou zahŕňa najmä Bratislavu, Nitru, stredné Považie a Košice. Organizácia vydáva mesačník Monitor Polonijny, informačno-publicistický časopis.

Občianske združenie POLONUS vzniklo a vyvíja svoju činnosť v regióne Žiliny a Martina. Vede niekoľko knižníc s poľskou literatúrou, ako aj výuku poľského jazyka.

Obe organizácie sú rovnako dôležité a vo svojej činnosti sa navzájom dopĺňajú a rozvíjajú spoluprácu medzi sebou vo veciach dôležitých pre poľskú národnostnú menšinu (napr. sčítanie ľudu atď.). Pokiaľ ide o charakteristiku vzájomného vzťahu medzi týmito dvomi organizáciami, je potrebné zdôrazniť, že ich postavenie je rovnocenné. Poslaním oboch organizácií je propagácia poľskej kultúry, tradícií a vyvíjanie úsilia na zachovanie svojej národnej identity v rámci poľskej národnostnej menšiny.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou:

Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry poľskej národnostnej menšiny:

Za najdôležitejšie kultúrne podujatia a výstupy poľskej národnostnej menšiny v kultúrnej oblasti s určitou tradíciou vybudovanou ich pravidelným, každoročným usporiadaním, považujeme:

Monitor Polonijny – mesačník vydávaný od roku 1995 Poľským klubom, ktorý vychádza v poľskom jazyku pre Poliakov žijúcich na Slovensku a všetkých deklarujúcich svoj poľský pôvod. Tematicky sa orientuje na spoločenský život Poliakov žijúcich na Slovensku, prináša tiež informácie o aktuálnych kultúrnych, spoločenských a politických udalostiach v Poľsku a na Slovensku.

Dni poľskej kultúry v Košiciach – jedna z vlajkových kultúrnych akcií propagujúcich poľskú kultúru; toto podujatie umožňuje širokej verejnosti predstaviť poľských umelcov,

poľskú kinematografickú, divadelnú a hudobnú tvorbu, výsledky workshopov, folklórne vystúpenia a pod.

Dubnické dni priateľstva, spolupráce a folklóru – tradičné kultúrne podujatie prezentujúce folklórne vystúpenia.

Turíce – zelené sviatky na Považí

Priateľstvo bez hraníc v Trenčíne – kultúrne podujatie skladajúce sa z viacerých častí, pričom každá z nich prezentuje iný druh umenia: vizuálne umenie je doplnené o vystúpenia folklórnych skupín a pod. Akcia je zavŕšená spoločným stretnutím Poliakov a ich slovenských priateľov, na ktorom taktiež nechýbajú prvky poľskej kultúry, akými sú tanec a spev.

Poľské szanty na Dunaji v Bratislave – spoločenské podujatie prezentujúce výnimočnú oblasť poľskej námornickej kultúry, akou sú szanty, poľské námornícke piesne. Zvyčajne sa odohráva na lodi na Dunaji.

Organový koncert v Nitre – tradičné kultúrne podujatie organovej hudby, na ktorom odznievajú skladby najmä poľských skladateľov. Program je tvorený ako prierez organovej hudby od stredoveku až po súčasnú tvorbu.

Piatková poľská školička v Nitre – stretnutie detí a mládeže s poľskými koreňmi, ktorých cieľom je popri rozvoji jazykových schopností upevniť ich národné povedomie, ako aj kultúrnu identitu.

Žilinské fórum národnostných menšín

Zjazd mládeže s poľskými koreňmi – ide o produktívne stretnutie mladých ľudí s poľským pôvodom v rôznych lokalitách, ktorého cieľom je udržiavanie a posilňovanie svojej kultúrnej a národnej identity a formovanie mladých osobností v tomto duchu. Bohatý program stretnutia umožňuje o. i. zdokonaľiť svoje jazykové schopnosti a zlepšiť svoj vedomostný rozhrád nielen o Poľsku, ale aj o Slovensku.

Všetky vyššie vymenované kultúrne aktivity sa vyznačujú určitou svojou tradíciou - mnohé sú realizované už vyše pätnásť rokov, takže siahajú vlastne až ku koreňom existencie národnostných organizácií na Slovensku. Najdlhšiu tradíciu má najmä vydávanie mesačníka Monitor Polonijny, Dni poľskej kultúry v Košiciach, Dubnické dni priateľstva, spolupráce a folklóru, Žilinské fórum národnostných menšín, čo však nie je vyčerpávajúci zoznam.

Úplne všetky kultúrne podujatia, ktoré sme vyššie uviedli, sa tešia veľkému záujmu nielen medzi príslušníkmi poľskej národnostnej menšiny, ale aj ich priateľmi na Slovensku. Práve z dôvodu ich obľúbenosti, kvality a vžitej tradície považujeme tieto kultúrne akcie za popredné, pokiaľ ide o ich vplyv na život a kultúru poľskej národnostnej menšiny.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru nemeckej národnostnej menšiny:

Finančné zdroje podpory kultúrnych projektov poľskej národnostnej menšiny sú:

- a) štátna podpora – v rámci grantového programu finančných prostriedkov od Úradu vlády Slovenskej republiky.
- b) podpora z komunálnej sféry – regionálnemu sídlu Poľského klubu v Dubnici je priznávaná stála podpora zo strany miestnej samosprávy; regionálnym sídlam Poľského klubu v Nitre, Košiciach a Bratislave je priznávaná od miestnej samosprávy príležitostná finančná podpora.
- c) podpora z materskej krajiny – finančná podpora z Poľskej republiky pre podporu kultúry poľskej národnostnej menšiny na Slovensku pochádza od Ministerstva zahraničných vecí Poľskej republiky.
- d) zo zahraničných nadácií alebo z fondov Európskej únie poľská národnostná menšina nedostáva žiadnu finančnú podporu.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

– neuvedené –

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Našou prioritou je dosiahnuť, aby boli na slovenskom území vysielané a všeobecne dostupné stanice poľskej verejnej televízie TVP1 a TVP2 po vzore ostatných štátov (a zaradení ich televíznych programov do ponuky slovenských vysielateľov) susediacich so Slovenskom. Dnes nie je na Slovensku dostupná televízia, ktorá by umožňovala živý kontakt so spoločenským, kultúrnym, ako aj politickým dňaním v Poľsku, čo považujeme za vážny nedostatok v tejto oblasti.

RÓMSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

Štatút národnosti¹³ bol Rómom priznaný v roku 1991 materiálom Zásady vládnej politiky Slovenskej republiky k Rómom. Rómskej populácii sa otvoril priestor pre budovanie národnostnej kultúry – umenia, tlače a školstva.

Začiatkom 90-tych rokov začali vznikať kultúrne zväzy, záujmové združenia, neziskové organizácie, folklórne súbory.... Etablovala sa rómska periodická tlač: začal vychádzať dvojmesačník ROMA, detský časopis Ľuľudi, dvojtýždenník Sam Adaj a mesačník pre deti Štvorlístok, dvojmesačník Ternipe, literárny dvojtýždenník Híd-Most-Phurt pre maďarsky hovoriacich Rómov, mesačník Romane Vasta pre rómskych podnikateľov. Všetky však vychádzali iba obmedzený čas, pretože boli závislé na dotáciách. V roku 1991 začali vychádzať najskôr ako týždenník noviny Romano ľil, neskôr sa stali mesačníkom pod názvom Romano nevo ľil. Občianske združenie Jekhetane ich vydáva dodnes. Všetky vydavateľské aktivity boli a sú plne hradené z dotácií. S rozvojom informačných technológií vznikli aj internetové portály sprístupňujúce informácie na dennej báze, kontinuitu si uchovala Rómska tlačová agentúra (zastrešená združením Rómske mediálne centrum), ktorá pracuje v Košiciach.

S priznaním štatútu národnosti sa Rómom otvoril aj mediálny priestor vo verejnoprávnych médiách, Slovenskej televízii a Slovenskom rozhlase.

Po roku 1989 sa dokumentovaniu kultúry Rómov začali venovať aj muzeálne pracoviská, ako prvé v roku 1993 Vihorlatské múzeum v Humennom, od roku 1996 Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote. V roku 2002 vzniklo Dokumentačné centrum rómskej kultúry v Slovenskom národnom múzeu v Martine, ktoré bolo neskôr premenované na Múzeum kultúry Rómov na Slovensku.

Jednou z prvých etno-emancipačných aktivít po roku 1989 bola snaha rozvíjať rómske profesionálne umenie, čo vyústilo do vzniku divadla Romathan so sídlom v Košiciach.

¹³ Etnická identita Rómov však naďalej zostáva rozkolísaná, o čom svedčia aj výsledky sčítania obyvateľstva v rokoch 1991, 2001 a 2011. K rómskej národnosti sa v roku 1991 prihlásilo 75 802 a v roku 2001 ju deklarovalo 89 920 osôb. V roku 2011 rómsky jazyk za materinský alebo prevažujúci v komunikácii v domácnosti označilo 128 242 obyvateľov a k rómskej národnosti sa prihlásilo 105 738 obyvateľov. Podľa odhadov demografov v roku 2000 žilo v SR asi 365 000 Rómov.

Rozvíja sa aj rómska literárna tvorba, vyšli publikácie rómskych autorov: Eleny Lackovej, Jána Berky-Luboreckého, Dezidera Bangu, Jozefa Ravasza, Ladislava Tavalihu Ľudovíta Didiho, Jána Šándora, Františka Kunika a ďalších.

Vo výtvarnom umení vynikli predovšetkým inšitní umelci, ktorí cítia potrebu reflektovať svoju identitu v tvorbe. Medzi najvýraznejších patrí keramička Viola Petrášová-Stojková, Dezider Fertő, Aladár Kurej, Juraj Gergel, či rezbár Ivan Berky-Dušík.

Po roku 1989 sa začal rozvíjať aj neziskový sektor. Mimovládne neziskové organizácie – predovšetkým občianske združenia, neziskové organizácie a nadácie – predstavovali dynamicky sa rozvíjajúcu sieť inštitúcií pôsobiacich v rôznych oblastiach a stali sa symbolom občianskej spoločnosti. Veľká časť neziskových organizácií sa orientuje aj na riešenie rómskej problematiky. Podľa údajov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v roku 2010 z celkového počtu asi 30 000 registrovaných občianskych združení malo 863 občianskych združení v oblasti činnosti rómsku kultúru a približne rovnaký počet v názve slovo Róm/rómsky¹⁴ pričom nemuselo ísť o totožné organizácie. Nie je jednoduché vymedziť zameranie jednotlivých organizácií, lebo ich misia býva často kumulovaná a môže sa meniť aj v závislosti od potrieb cieľovej skupiny ako i donorskej podpory. Dobré sú pokryté oblasti: kultúra, vzdelávanie a voľnočasové aktivity, kde v každom z regiónov Slovenska pracuje niekoľko desiatok neziskových organizácií. Z pohľadu participácie samotných Rómov v mimovládnych neziskových organizáciách je toto jedna z najúspešnejších oblastí ich zapájania sa do riešenia vlastných problémov. Za uplynulé obdobie sa v neziskovom sektore etablovalo množstvo rómskych aktivistov a osobností, ktorí sú v spoločnosti plne akceptovaní.

Z vysokého počtu mimovládnych neziskových organizácií venujúcich sa rómskej téme u nás však iba malá časť vyvíja svoju činnosť kontinuálne a dokázala svoje aktivity profesionalizovať.

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Vo vzťahu k rómskym národnostným inštitúciám nie je možné hovoriť o systéme, ten sa bohužiaľ za ostatných dvadsať rokov nepodarilo vybudovať. Je možné hovoriť o jednotlivých inštitúciách, ktorých fungovanie často závisí od externých podmienok, predovšetkým od dostupnosti finančných zdrojov. V 90-tych rokoch vznikla sieť inštitúcií podporovaných štátom, ale postupne sa ich podpora menila z obligatórnej na fakultatívnu, čo sa výrazným spôsobom prejavilo na ich chode. Dnes väčšina inštitúcií funguje na báze neziskových organizácií, ktoré na svoju činnosť získavajú zdroje z dotačných programov.

Rozpočtové, príspevkové organizácie a organizácie v pôsobnosti vyšších územných celkov

V sieti rozpočtových alebo príspevkových organizácií štátu je systematická podpora cieleňá pre Slovenské národné múzeum - Múzeum kultúry Rómov na Slovensku Martin¹⁵.

Múzeum je špecializovanou zložkou Slovenského národného múzea v Martine a ide o pracovisko s celoslovenskou pôsobnosťou. Vzniklo v roku 2002 ako Dokumentačné centrum rómskej kultúry na Slovensku a v roku 2004 sa transformovalo na Múzeum kultúry Rómov na Slovensku. V činnosti kladie dôraz na akvizičnú, metodicko - odbornú a kultúrno - výchovnú činnosť. Prezentuje rómsku kultúru a informuje o jej špecifikách. Od roku 2008 sídli v Múzeu slovenskej dediny v Jahodníckych hájoch v Martine. Snahy múzea sa orientujú na budovanie

¹⁴ Po roku 1998, kedy istú časť politiky zamestnanosti štátu mohli vykonávať aj neziskové organizácie, vznikli desiatky občianskych združení zúčastňujúcich sa na programoch verejnoprospešných prác a neskôr aktivačných prác.

¹⁵ http://www.muzeum.sk/default.php?obj=muzeum&ix=dcrk_em_snm

stálej expozície. Organizuje podujatia miestneho charakteru ako podujatie ku dňu Rómov Te prindžaras amen – Spoznajme sa, vystúpenia amatérskych i profesionálnych rómskych hudobných zoskupení, ukážky tradičných pracovných postupov charakteristických pre rómske etnikum, prezentácie diel rómskych neprofesionálnych výtvarníkov, tvorivé dielne, ukážky rómskej kuchyne a premietanie dokumentárnych filmov orientovaných na históriu a kultúru Rómov. Celkový objem finančných prostriedkov pridelených v rámci SNM na kultúru národnostných menšín z rozpočtovej kapitoly Kultúra v roku 2012 bol 31 629 €.

V pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky sa v programovacom období 2007-2013 realizuje národný projekt Dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry. Miestom realizácie je Štátna vedecká knižnica v Prešove, projekt sa realizuje v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti. Úlohou dokumentačno-informačného centra rómskej kultúry je sústrediť komplexné informácie o rómskej kultúre, histórii, jazyku, tradíciách a iných oblastiach života rómskej komunity na jednom mieste. Vytvorí sa tým jeden prístup k potrebným a požadovaným informáciám o všetkom, čo súvisí s rómskou problematikou a zároveň sa predstaviť nový pohľad na kultúru Rómov ako súčasť európskeho kultúrneho dedičstva. Projekt predpokladá využitie výstupov a výsledkov projektu nielen počas realizácie, ale aj v budúcnosti predovšetkým zástupcami z akademického prostredia, a to prostredníctvom pedagogickej a vedeckovýskumnej činnosti špecializovaných ústavov v SR venujúcich sa výučbe, vede a výskumu v oblasti rómskej kultúry, ale v rámci trvalej udržateľnosti aj vedeckovýskumným úlohám orientovaným na širokú škálu multidisciplinárnych vedeckých a odborných tém spojených s rómskym etnikom. Rozpočet projektu je 1 913 406,46 € vrátane spolufinancovania.

Ďalšie inštitúcie sú v zriaďovateľskej pôsobnosti vyšších územných celkov. V pôsobnosti Košického samosprávneho kraja pôsobí Vihorlatské múzeum v Humennom. Počiatky histórie Vihorlatského múzea siahajú do roku 1960, zbernú oblasť vymedzujú hranice okresov Humenné, Snina a Medzilaborce. V rokoch 1996 – 2008 sa venoval dokumentácii života a histórie Rómov na Slovensku a má aj zbierkový fond.

Ďalšou inštitúciou v pôsobnosti Košického samosprávneho kraja je Divadlo Romathan Košice. Zriadené bolo Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky v roku 1992 v Košiciach. Do roku 1996 bolo v priamej zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a profilovalo sa ako celoslovenské divadlo. Po prijatí zákona 222/1996 Z.z. prešlo do zriaďovateľskej pôsobnosti krajského úradu a stratilo právnu subjektivitu, tá mu bola prinavrátená až v roku 1998. V súvislosti s transformáciou verejnej správy od roku 2002 patrí do zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja. Jedným z jeho problémov je financovanie, ktoré nezodpovedá ambícii pre podporu celoslovensky pôsobiaceho divadla. Počas svojej existencie uviedlo 49 rôznych inscenácií a programov v nespočetnom množstve repríz a to doma i v zahraničí.

V zriaďovateľskej pôsobnosti Banskobystrického kraja je Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote. Patrí medzi najstaršie múzeá na Slovensku, vzniklo v roku 1882. Hlavným zameraním múzea je dokumentácia prírody a spoločnosti historického regiónu Gemera a Malohontu. Nakoľko je to región s početnou rómskou komunitou, múzeum sa v rámci svojho regionálneho pôsobenia venuje od roku 1996 dokumentácii hmotnej a duchovnej kultúry Rómov v širšom regióne.

Verejnoprávne médiá

Verejnoprávne médiá na základe príslušnej legislatívy za ostatných dvadsať rokov zabezpečujú národnostné vysielanie pre jednotlivé národnostné menšiny. V súčasnosti sa vysielanie realizuje na základe zákona č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Vysielanie programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky časovým rozložením zodpovedá národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky.

Slovenský rozhlas pripravuje vysielanie v rómskom jazyku od roku 1992. V posledných rokoch je realizované prostredníctvom Rádia Patria. Je adresované rómskym poslucháčom na celom Slovensku. Zaoberá sa každodennými sociálnymi, ale aj národnostnými či kultúrnymi problémami menšiny. Rómske vysielanie zahŕňa aktuálnu i kultúrnu publicistiku. Reportážami, rozhovormi i spravodajstvom mapuje najdôležitejšie udalosti zo života Rómov na Slovensku, ale aj vo svete. Vysiela sa v spisovnom rómskom jazyku a v slovenskom jazyku každý pracovný deň od 18.30 - 19.00 hod. V roku 2011¹⁶ RTVS odvysielala na Rádiu Patria pre národnosti a etnické skupiny spolu 5 112 hodín programu, pričom rómske vysielanie predstavovalo 129 hodín¹⁷. Od roku 2009 je rómske vysielanie v rozhlase zabezpečované prostredníctvom zmluvy s Rómskym mediálnym centrom (MECEM). Vysielanie sa ustálilo do dvoch magazínov: Rómska literárna revue a Rómsky magazín.

Vysielanie v Slovenskej televízii prešlo viacerými zmenami. Profilácia Dvojky ako programu pre náročnejšieho a menšinového diváka vytvorila priestor aj pre regionálne a národnostné vysielania. Od roku 2003 bola snaha o pravidelné vysielanie, avšak jeho periodicita sa ustálila až neskôr. Pokiaľ ide o programovú náplň, od februára 2006 bol na Dvojke vytvorený samostatný slot pre pravidelný Rómsky magazín, ktorý sa vysielal v dvojtýždňovej periodicite a od tohto obdobia ho pripravuje externý tím rómskych žurnalistov. Neskôr Slovenská televízia v rámci koprodukcie s Rómskou tlačovou agentúrou ustálila vysielanie Rómskeho národnostného magazínu - *So vakeres?*. Napr. v roku 2009¹⁸ bolo odvysielaných 26 magazínov v celkovej dĺžke 676 minút v premiérach. *So vakeres?* je vysielaný dvojjazyčne so slovenskými titulkami. Zámerom tvorcov a programového vedenia televízie je zlepšiť informovanosť Rómov o živote komunity, o jej potrebách a možnostiach riešenia jej vlastných problémov, zlepšiť informovanosť ďalších občanov na Slovensku o živote rómskej komunity a vytváranie podmienok pre zvýšenie citlivosti majority voči rómskej komunite. Nemenej dôležitým faktorom je kultivácia rómskeho jazyka.

V rokoch 2008 - 2009 Slovenská televízia vysielala aj regionálne správy v jazykoch národnostných menšín, vrátane rómskeho, čo tiež predstavovalo význačný faktor podpory národnostnej kultúry.

Mimovládne neziskové organizácie

Ďalšie inštitúcie formujúce menšinovú kultúru Rómov sú v zriaďovateľskej pôsobnosti neziskových organizácií. Najväčšia kontinuita je v oblasti médií, avšak aj v tomto smere odkázanosť na financovanie prostredníctvom grantov spôsobuje množstvo problémov.

Z tlačených médií je najstarším rómskym periodikom vychádzajúcim v Slovenskej republike *Romano nevo li!*. Začalo vychádzať ako *Romano l'il* (Rómsky list) v septembri 1991 ako týždenník v slovensko-rómskej mutácii v náklade 5000 kusov. V rokoch 1991 – 93 malo vybudovanú vlastnú redakciu, 4 filiálne redakcie (Praha, Bratislava, Banská Bystrica a Košice) a sieť lokálnych korešpondentov. V tomto období neexistovali záväzné predpisy

¹⁶ Výročná správa RTVS za rok 2011.

¹⁷ Rozsah rómskeho vysielania má stúpajúcu tendenciu. Zatiaľ čo v roku 2004 to bolo 53 hodín ročne, v roku 2008 to bolo 101 hodín ročne a v roku 2010 to bolo 126 hodín ročne.

¹⁸ Výročná správa o činnosti Slovenskej televízie za rok 2009.

a podmienky financovania národnostnej kultúry, jediným regulačným kritériom bola účelovosť poskytnutých prostriedkov. Romano ľil získaval plnú dotáciu na chod redakcie a vydávanie novín. V roku 1992 nastala zmena v názve periodika, premenovalo sa na Romano nevo ľil (rómsky nový list) a vydavateľom sa stalo občianske združenie Jekhetane so sídlom v Prešove. Zlom nastal po roku 1993, odkedy Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky zmenilo prístup k financovaniu národnostnej tlače, podpora bola pridelená na základe predloženého projektu. Zmena financovania spôsobila, že sa narušila periodicita a značne sa znížili výdavky na chod redakcií a filiálok. Od roku 1995 vydávanie periodika Romano nevo ľil je plne závislé od dotácií, predovšetkým z ministerstva kultúry SR a v posledných rokoch z Úradu vlády Slovenskej republiky. Zmenila sa periodicita, vychádza ako mesačník s veľkými výkyvmi vo vydávaní počas roka, ktoré sú spôsobené oneskorením vyhodnocovania dotačných programov.

Občianske združenie Romani kultúra so sídlom v Bratislave bol vydavateľom mesačníka Roma a detského časopisu Ľuľudi - Kvietok. Ten vychádza od roku 1992. Ide o obrázkový časopis určený pre deti predškolského veku, ktorý vychádza v slovensko-rómskej mutácii. Jeho vydávanie je podmienené dotáciami, preto jeho periodicita je nepravidelná.

Osobitným typom rómskeho média je Rómska tlačová agentúra – Roma Press Agency (RPA), ktorá vznikla začiatkom februára 2002 v Košiciach. Začínala ako projekt občianskeho združenia EccE a fungovala na princípe internetových novín. Publikovala od začiatku v slovenčine, angličtine a v rómčine. V prvých rokoch existencie v agentúre získavali základnú žurnalistickú prax absolventi žurnalistických kurzov pre mladých Rómov, ktoré od roku 1999 organizovalo Centrum nezávislej žurnalistiky v Bratislave. Cieľom agentúry bolo v prvom rade zaškoliť mladých záujemcov o prácu v nerómskych médiách tak, aby boli konkurencieschopní na mediálnom trhu práce a súčasne pozitívne ovplyvňovať verejnú mienku majority vo vzťahu k Rómom. Produkcia agentúry bola v prvom rade určená nerómskemu čitateľovi a tomu zodpovedalo aj vecné zameranie informácie. Počas niekoľkých rokov existencie prešla agentúra mnohými zmenami. V rokoch 2002–2008 realizovala Rómska tlačová agentúra množstvo projektov. Od vzdelávania mladých ľudí a ich prípravy na komunikáciu s médiami, cez vzdelávanie samosprávy pre prácu s Rómami, vydávanie kníh a novín, výrobu dokumentárnych filmov až po vysielanie rómskeho národnostného magazínu v Slovenskej televízii a rómskych národnostných relácií v Slovenskom rozhlase.

Od roku 2006 sa postupne vysielanie v STV stávalo najdôležitejšou aktivitou agentúry. To bolo aj dôvodom, prečo jej vedenie začalo uvažovať o zmene názvu organizácie, ktorý by dostatočne vystihoval všetky jej aktivity. Z tohto dôvodu na konci roka 2008 požiadali o zmenu názvu na Rómske mediálne centrum (MECEM). S platnosťou od 1.7.2009 začali redaktori Rómskeho mediálneho centra (MECEM) zabezpečovať aj rómske vysielanie v Slovenskom rozhlase.

Rómska televízia - V Gipsy Television je rómska internetová televízia krajín Vyšehradskej 4. Zriaďovateľom je European Media Centre, ktoré vzniklo v roku 2009. Vysiela prostredníctvom internetovej stránky a návštevníkom portálu ponúka okrem štyroch plnohodnotných televíznych relácií, aj autorské textové spravodajstvo v slovenskom, rómskom a v anglickom jazyku, pracovné ponuky, poradenský servis v 6-tich oblastiach: sociálna politika, školstvo, zdravotníctvo, diskriminácia, obchodovanie s ľuďmi, právna oblasť. Organizácia má problém s udržateľnosťou projektu, pretože od 2010, kedy médium vzniklo, ešte nedostalo žiadne finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu.

V uplynulých rokoch bola snaha iniciovať vznik informačných inštitúcií, ktoré by dokumentovali život a kultúru Rómov a zachytávali by aj politický vývoj v tejto oblasti. V roku 2005 ako projekt Nadácie Inforoma so sídlom v Bratislave vzniklo dokumentačno-informačné centrum pod názvom Inforoma, ktoré budovalo knižnicu romík, venovalo sa osvetovému pôsobeniu a vzdelávaniu. Nadácia v roku 2009 zanikla, knižničný fond prešiel do majetku neziskovej organizácie Rómsky inštitút.

V roku 2010 ako reakcia na vákum v tejto oblasti vzniklo Rómske dokumentačné a informačné centrum - RDIC Ide o spoločný projekt občianskeho združenia – In Minorita a občianskeho združenia Romano kher – Rómsky dom oboch z Bratislavy. Cieľom je vytvoriť odborné multidisciplinárne pracovisko, ktoré bude vyhľadávať, spracovávať a sprístupňovať verejnosti informácie o Rómoch. Projekt funguje od roku 2010, prevádzkuje webovú stránku¹⁹, venuje sa vydavateľskej činnosti, venuje sa osvetovej činnosti. Jeho činnosť je plne závislá od dotácií.

Významné miesto v rozvoji národnostnej kultúry zaujíma aj neperiodická tlač. Ako jedna z aktivít vyššie spomenutého Rómskeho dokumentačného a informačného centra vznikla Výberová bibliografia rómskej literatúry a literatúry o Rómoch 1989 -2009 Výberová bibliografia predstavuje informačnú databázu romík vydaných na Slovensku. Ide o spracované záznamy, ktoré sa v Slovenskej národnej knižnici spracúvajú alebo priradujú v databáze ROMANO od roku 1997.²⁰ Výberová bibliografia obsahuje 375 záznamov o monografiách a zborníkoch. Časť predovšetkým krásnej a umeleckej literatúry mohla vzniknúť vďaka dotačnej podpore v rámci podpory kultúry národnostných menšín.

Na Slovensku pracuje niekoľko desiatok rómskych folklórnych súborov a skupín, tanečných súborov a hudobných zoskupení. Ich repertoár je pomerne široký od tradičných rómskych piesní a tancov cez rompop až po moderné štýly. Avšak všetky sa potykajú s nedostatočným zabezpečením každodennej klubovej činnosti a podpory pre nacvičovanie. Spravidla svoje aktivity kombinujú s inými činnosťami ako komunitná práca, organizovanie festivalov alebo činnosti v sociálnej oblasti.

3. Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry rómskej národnostnej menšiny

Medzi najdôležitejšie aktivity patria podujatie pripomínajúce Medzinárodný dňa Rómov pripadajúci na 8.apríl²¹ a Pamätný deň rómskeho holocaustu, ktorý sa viaže na 2. alebo 3. august.²²

Na úrovni kultúrnych organizácií a zväzov je najväčší záujem o uchovávanie a rozvoj hudobných a hudobno-tanečných tradícií. Na Slovensku pracuje niekoľko desiatok rómskych

¹⁹ <http://www.romadocument.sk/>

²⁰ Slovenská národná knižnica spolupracuje so všetkými knižnicami v SR, ktoré bibliograficky popisujú všetky druhy tlačených dokumentov vo svojich fondoch v systéme VIRTUA vo formáte MARC 21.

²¹ Za medzinárodný deň Rómov stanovili účastníci 4. kongresu Medzinárodnej rómskej únie (Varšava,1990), 8.apríl, ako spomienku na udalosť z roku 1971. Vtedy sa po prvý raz stretli zástupcovia Rómov v Orpingtone pri Londýne. Toto stretnutie bolo vyvrcholením dovtedajšieho úsilia o vyjadrenie vzájomnosti na medzinárodnej úrovni a zároveň prvým oficiálnym a jednotným politickým vystúpením Rómov. Zástupcovia rómskeho hnutia zo 14 krajín deklarovali svoj spoločný pôvod, etnické pomenovanie (Róm) a jazyk a prihlásili sa ku krajine svojho pôvodu k Indii. Dohodli sa na prijatí svojich národných symbolov: rómskej hymny a vlajky.

²² Sviatok sa viaže k historickým udalostiam pripínajúcim neľudské zaobchádzanie s Rómami počas druhej svetovej vojny. Udalosť sa viaže k likvidácii najväčšieho koncentračného tábora pre Rómov v Osvienčime –Brezinke (Auschwitz – Birkenau). Vznikol v decembri 1942 a do tábora boli privezení Rómovia z Čiech a Moravy, Holandska, Belgicka, severného Francúzska, Poľska a štátov vtedajšieho Sovietskeho zväzu. Jeho bránami prešlo asi 20 000 európskych Rómov a väčšina v ňom našla svoju smrť. Tábor bol zrušený v roku 1944, niekoľko stoviek práceschopných väzňov bolo prevezených do iných táborov a v noci z 2.na 3. augusta 1944 bolo zostávajúcich 2897 rómskych mužov, žien a detí zavraždených v plynových komorách.

hudobných a hudobno-tanečných skupín. Každoročne sa koná niekoľko prehliadok a festivalov, ktoré sú pozitívne vnímané nielen Rómami, ale aj majoritným obyvateľstvom.

Región	Mesto/ Obec	Názov	Realizátor	Charakter festivalu
Banskobystrický samosprávny kraj	Klenovec	Roma bašavel	OZ Upre Roma	Lokálny
	Kokava nad Rimavicou	Balvalfest	OZ Lačo drom	medzinárodný
	Hnúšť'a	Sama daj	OZ Klub rómskych aktivistov	celoslovenský
	Rimavská Sobota	Roma fest	OZ IPCR, Rim.Sobota	lokálny
	Lučenec	Romano hangóro	OZ CESPOM	celoslovenský
	Šimonovce	Regionálna súťaž interpretov tradičnej ľudovej cimbalovej hudby	OZ Dúha Šimonovce	lokálny
	Rimavské Jánovce	Spoznajte nás - Pindžaren amen		lokálny
	Banská Bystrica	Cigánsky oheň	OZ LAVUTA v spolupráci s OZ Rossija	medzinárodný
	Banská Bystrica	Ľudia z rodu Rómov	Kultúrne združenie Rómov Slovenska v spolupráci s Alianciou rómskych iniciatív	medzinárodný
	Detva	Jiloskero Hangoro	OZ Klub Spolu Detva	lokálny
	Zvolen	Roma fest Zvolen	QUO VADIS	regionálny
	Banská Bystrica	Rómsky literárny klub – čítanie rómskej literatúry a literárne workshopy	KARI - Krajská asociácia rómskych iniciatív	celoslovenský
Bratislavský samosprávny kraj	Dunajská Lužná	Európske rómske kovácke sympóziu	Občianske združenie Chartikano	medzinárodný
	Bratislava	Medzinárodný rómsky festival	Rada mimovládnych organizácií	medzinárodný
Košický samosprávny kraj	Strážske	Rómsky festival tancov a piesní	Občianske združenie Strážčanský úsmev ASABEN	regionálny
	Lastovce	Rómsky festival	OZ Život v pohode	regionálny
	Michalovce	Rómsky festival (malé čierne perličky)	OZ Nová Cesta	regionálny
	Trebišov	Rómsky festival - Gypsy Fest (Festival sa počas svojej existencie konal aj v Bratislave a Sečovciach)	Občianske združenie Roma Production	medzinárodný

Prešovský samosprávny kraj	Čičava	FESTROM -- festival rómskej umeleckej tvorby	OZ Horúci tím Čičava	regionálny
	Snina	Celoslovenský rómsky festival TERNIPEN - Snina	RKC Ternipen Snina	celoslovenský
	Vranov nad Topľou	Romano slavikos – Rómsky slávik	Občianske združenie Európa	regionálny
Trnavský samosprávny kraj	Zlaté Klasy	Žitnoostrovský festival v Zlatých	Spoločnou cestou s rómskou kultúrou SR	medzinárodný

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Od roku 1991 došlo vo financovaní rómskej národnostnej menšiny k niekoľkým zmenám. V 90-tych došlo k veľkému rozmachu rómskych mimovládnych neziskových organizácií. Umožňovali to súčasné ekonomické podmienky a celospoločenská i medzinárodná podpora. Všetky významné nadácie, ktoré v tom čase na Slovensku pôsobili kladli veľký dôraz na rozvoj občianskej spoločnosti v rómskych komunitách a na rozvoj vzdelávania, kultúry i sociálnej oblasti vzhľadom na početnosť rómskej menšiny, problémy, s ktorými sa Rómovia denne stretávajú a absenciu inštitúcií, ktoré by reprezentovali záujmy Rómov ako druhej najväčšej národnostnej menšiny v krajine stretávajúcej sa s veľkou mierou diskriminácie.

Nadácia pre podporu občianskych aktivít financovaná z predstupových fondov PHARE, Nadácia pre občiansku spoločnosť (pobočka americkej nadácie, ktorej pokračovateľom je nadácia Pontis, Nadácia pre otvorenú spoločnosť, Nadácia Socia i ďalšie investovali veľkú časť svojich finančných prostriedkov na podporu rómskych komunít. Ďalším zdrojom subvencií boli zahraničné donorské inštitúcie fungujúce prostredníctvom zahraničných zastupiteľských úradov na Slovensku. Predovšetkým Veľvyslanectvo Holandského kráľovstva, Veľvyslanectvo Veľkej Británie a Veľvyslanectvo USA sa výraznou mierou podieľali na rozvoji rómskych mimovládnych organizácií a na ich kapacitnom rozvoji. Dotácie jednotlivých rezortov (oblasť školstva, sociálnych vecí a rodiny, životné prostredie) znamenali pre rómsky tretí sektor možnosť organizovať pravidelné aktivity, do ktorých boli zapojené deti i dospelí z niekoľkých desiatok komunít.

Veľké zmeny priniesol vstup SR do Európskej únie, ukončenie činnosti veľkých zahraničných nadácií a od roku 2008 ekonomická kríza. Ukázalo sa, že rómske mimovládne organizácie neboli dostatočne pripravené na samostatnú činnosť. Mnohé z nich ukončili svoje aktivity. Drvivá väčšina z nich nedokázala získať finančné prostriedky na svoju činnosť ani z 2% daní. V súčasnosti možno konštatovať, že väčšina organizácií pôsobiacich v oblasti rómskeho mimovládneho neziskového sektora získava finančnú podporu len zo štátnych dotácií.

Finančné prostriedky určené na vyrovnávanie sociálnych rozdielov a sociálnu inklúziu, ktoré pochádzajú predovšetkým zo štrukturálnych fondov Európskej únie neboli určené na

podporu kultúry, i keď okrajovo niektoré aktivity smerujú k posilňovaniu postavenia Rómov ako národnostnej menšiny. Ide napríklad na podporu v oblasti vzdelávania.

V programovacom období 2007 – 2013 boli na základe Národného strategického referenčného rámca vyčlenené zdroje na podporu horizontálnej priority Marginalizované rómske komunity s indikatívnou sumou 200 mil. €²³ ktorých prioritný cieľom bolo zabezpečiť sociálnu inklúziu.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Neziskové organizácie, ktoré pôsobia v oblasti podpory rómskej kultúry, vzdelávania rómskych detí s využívaním prvkov národnostného školstva a v oblasti uchovávanía a rozvoja rómskeho jazyka majú existenčné problémy, pretože sú závislé na grantových programoch poskytovaných zo štátneho rozpočtu. Napriek tomu, že zdroje predovšetkým z programu Kultúra národnostných menšín pre rómsku menšinu zostávajú v posledných 3-4 rokoch na rovnakej úrovni, prípadne mierne narastajú, nie je možné pokryť záujem organizácií ale ani reálne potreby pre rozvoj všetkých oblastí kultúry rómskej národnostnej menšiny. Zo zdrojov nadácií, grantových programov vyšších územných celkov či miestnych samospráv je možnosť pre mimovládne organizácie získať veľmi obmedzené zdroje, tvoriace približne 5-20 % z celkových nákladov na činnosť organizácií. Zvyčajne ide o požadované spolufinancovanie k prostriedkom zo štátneho rozpočtu. Akékoľvek zmeny, prípadne problémy pri vyhodnocovaní projektov uchádzajúcich sa o podporu zo zdrojov štátneho rozpočtu a výraznou mierou odrážajú na činnosti jednotlivých neziskových organizácií²⁴.

Problematickým sa javí aj skutočnosť, že na pravidelne sa opakujúce aktivity, napr. festivaly je potrebné každoročne žiadať o podporu prostredníctvom projektu. Vzhľadom k tomu, že dotácie zo štátneho rozpočtu sa pridávajú v kalendárnom roku, v ktorom zároveň musia byť zdroje použité a musí byť predložené ich zúčtovanie je problematická podpora aktivít, ktoré prebiehajú kontinuálne počas celého roka, napr. činnosť médií, klubová činnosť a pod..

V záujme zabezpečenia efektivity a plynulosti aktivít navrhujeme prehodnotiť v rámci pracovnej skupiny podmienky podpory rómskej národnostnej menšiny a prispôbiť dotačnú schému tak, aby odzrkadľovala potreby podpory všetkých typov aktivít.

Vo vzťahu k médiám – tlačeným i elektronickým – navrhujeme uskutočniť sociologický prieskum respondentov - zistiť čítanosť (sledovanosť) média, spôsob prístupu respondenta k médiu, mieru, akou odzrkadľujú záujmy respondenta, jeho vzdelanostnú a jazykovú úroveň.

Festivaly – navrhujeme taktiež uskutočniť prieskum, ktorého cieľom bude zistiť počet a charakter účinkujúcich (slovenský, medzinárodný), počet návštevníkov a pod.

²³ <http://www.nsr.sk/narodny-strategicky-referencny-ramec-2007-2013/>

²⁴ Príkladom je program Kultúra národnostných menšín - výzva v roku 2012. Zmeny v spolufinancovaní znamenali prekážky pre mnohé organizácie v realizácii zámerov a projektov. Zároveň oneskorenia pri administrácii – posun podpisu zmlúv a oneskorená distribúcia finančných zdrojov spôsobili, že mnohé organizácie nedokázali v plnom rozsahu a v stanovenom časovom harmonograme realizovať aktivity.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Strategický cieľ na rok 2013:

Spracovať koncepčný materiál pre podporu, rozvoj a financovanie kultúry a jazyka rómskej národnostnej menšiny. Materiál predložiť na schválenie do júna 2013.

Pre podporu, rozvoj a financovanie kultúry a jazyka rómskej národnostnej menšiny neexistuje žiadna stratégia, ukazuje sa, že je nevyhnutné spracovať koncepčný materiál pod vedením Splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny, na ktorom budú intenzívne participovať inštitúcie podporujúce rómsku kultúru, neziskové organizácie a aktivisti. Takáto koncepcia podpory a rozvoja kultúry a jazyka rómskej národnostnej menšiny by mala byť odsúhlasená vládou SR a bola by záväzná pre podporu rómskej národnostnej menšiny na časové obdobie 2013 -2016. Materiál by jasne ustanovil inštitúcie priamo financované štátom a obsahoval by aj zdroje financovania pre ostatné aktivity. Každoročne by sa realizácia aktivít uvedenej koncepcie monitorovala a vyhodnocovala a správa za príslušný rok by sa predkladala Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a vláde Slovenskej republiky.

Uvedený koncepčný materiál by mal pokrývať oblasť školstva, oblasť jazyka a oblasť kultúry:

Cieľ pre oblasť kultúry: Uchovávať a rozvíjať rómsku kultúru

- a) Stabilizovať a podporovať rómske médiá, s dôrazom na médiá, ktoré využívajú rómsky jazyk
 - a1) audiovizuálne
 - a2) printové
 - a3) elektronické;
- b) Stabilizovať a podporovať pamäťové a fondové inštitúcie
 - b1) múzeá, vrátane spracovania súpisu nehmuteľných pamiatok vzťahujúcich sa k rómskej kultúre a rómskym osobnostiam
 - b2) galérie
 - b3) knižnice, vrátane podpory čitateľských aktivít;
- c) Podporovať vedu a výskum v oblasti rómskeho jazyka a kultúry;
- d) Podporovať a rozvíjať živú kultúru
 - d1) klubovú a krúžkovú činnosť
 - d2) činnosť folklórnych súborov a hudobných skupín
 - d3) divadelnú a dramatickú činnosť;
- e) Podporovať festivaly (s ohľadom na členenie medzinárodné, celoslovenské, regionálne a lokálne) a prehodnotiť členenie tak, aby bolo objektívne voči cieľovej skupine;
- f) Definovať stratégiu rozvoja a podpory neperiodickej tlače a jej distribúcie s dôrazom na tlač v rómskom jazyku;
- g) Podporovať aktivity zamerané na rozvoj multikulturality a seziabilizácia verejnosti vo vzťahu k rómskej národnostnej menšine.

Krátkodobé ciele na rok 2013:

V súlade s pracovným stretnutím, ktoré sa 19.12.2012 konalo z iniciatívy Splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a Splnomocnenca vlády Slovenskej

republiky pre rómske komunity definovať priority podpory v rámci programu Kultúra národnostných menšín a dohliadnuť na kreovanie výberovej komisie.

V súlade s pracovným stretnutím, ktoré sa 19.12.2012 konalo z iniciatívy Splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a Splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity zabezpečiť plynulosť vyhodnotenia programu Kultúra národnostných menšín tak, aby sa nezopakovali negatívne skúsenosti z roku 2012 (neskoré uzatváranie zmlúv, neskorá distribúcia finančných prostriedkov).

RUSÍNSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity:

Občianske združenia:

- Rusínska obroda na Slovensku, Prešov
- Spolok Rusínov Spiša, Kežmarok
- Spolok rusínskych spisovateľov na Slovensku, Prešov
- Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, Bratislava
- molody.Rusyny, Prešov
- Združenie Rusínov Slovenska, Prešov
- Akadémia rusínskej kultúry v Slovenskej republike, Prešov
- Asociácia rusínskych organizácií v Slovenskej republike, Prešov
- Klub Rusínov Slovenska, Prešov
- OZ Rusín, Chmeľová
- OZ Rusinija, Humenné
- Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku
- Rusín a Ľudové noviny, Prešov
- Rusínska obroda, regionálny klub v Bardejove
- Rusínske bratstvo, Prešov
- Rusínske záujmové združenie, Humenné
- Rusínski Umelci pod Vihorlatom, Stakčínska Roztoka
- Rusínsky kultúrno-osvetový spolok A. Duchnoviča v Prešove
- Slovenská asociácia rusínskych organizácií, Prešov
- Spoločnosť priateľov Divadla A. Duchnoviča
- Pravoslávna Makovica, Svidník
- Spolok sv. Jána Krstiteľa (Obšcestvo sv. Joana Krestiteľa), Čirč

Profesionálne telesá:

- Divadlo Alexandra Duchnoviča (DAD), Prešov
- Poddukelský umelecký ľudový súbor (PULS), Prešov

Múzeum:

- Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry, Prešov

b) delenie podľa oblasti pôsobenia (napríklad folklór, hudba, divadlo, atď.)

- *folklór*: FS Kečera v Jakubanoch, FS Makovica Svidník, Mužská spevácka skupina Rusinija v Humennom, FS Lipka Kružľov, FS Kamjanka, FS Barvinok Kamienska, FS Ruthenia Bratislava, detský FS Makovička Svidník

- *hudba*: Čum z bagera, Svidník

- *divadlo*: DAD - Divadlo Alexandra Duchnoviča - je profesionálnou, kultúrnou a umeleckou ustanovizňou v oblasti divadelnej činnosti. Základným poslaním divadla je utváranie podmienok na vznik a verejné šírenie divadelných diel s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života Rusínov žijúcich na území Slovenskej republiky.

PUEŠ - Poddukelský umelecký ľudový súbor - je profesionálne umelecké teleso, javiskovo stvárňujúce vokálno – hudobné a tanečné bohatstvo Rusínov. V jeho troch zložkách – tanečnej, speváckej a hudobnej pracuje viac ako 40 umelcov.

c) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie

Zoznam rusínskych kolektívov a jednotlivcov:

Humenné – okres:

- Dievčenská spevácka skupina Dubrova Zubné
- Mužská spevácka skupina FS Chemlon Humenné – Hačure
- Ženská spevácka skupina Porubjanka – Ruská Poruba
- Dievčenská spevácka skupina Porubjanka – Ruská Poruba
- Trio Magurových – Humenné
- Humenské trio – Humenné
- Duo Natália a Mikuláš Petrašovský
- Duo Simona Morozová - Papišová – Ruská Poruba
- Folklórny súbor - Chemlon Humenné
- Detský folklórny súbor Chemloňáčik
- Detská tanečná a spevácka folklórna skupina pri ZŠ Ruská Poruba
- Spevácka skupina Nezábudka pri ZŠ Lesná Humenné
- Ľudová hudba FS Chemlon Humenné – Sokolej
- Spevácka skupina Lelija Humenné
- Balintová Michaela – Zubné
- Spevácky zbor humenských učiteľov – Humenné
- Pravoslávny chrámový zbor – Humenné

Snina – okres:

- Ženská spevácka a zvykoslovná skupina Ublanka – Ubl'a
- Ženská spevácka skupina Pčolinčanka -Pčoliné
- Ženská a mužská spevácka skupina Pichončanka
- Spevácka folklórna a zvykoslovná skupina Beskyd - Stakčín
- Ženská spevácka a zvykoslovná skupina Starinčanka - Snina
- Mužská a ženská spevácka skupina Dubravka - Snina

- Mužská spevácka skupina Dukát - Snina
- Ženská spevácka skupina Ruňanka – Runina
- Mužská estrádna skupina Pajtáše
- Mužská spevácka skupina Kyčera
- Folklórny súbor Vihorlat - Snina
- Trio Harkotových
- Michal Jaško – Snina
- Duo Čopíkových – Snina
- MAGASTRI CANTATE – spevácky zbor sninských učiteľov
- Spevácka skupina pri ZŠ Komenského Snina
- Spevácka skupina Zvonček pri ZŠ Ulič

Medzilaborce – okres:

- Ženská spevácka skupina Labirčanka – Medzilaborce - mimo aktivít
- Mužská a ženská spevácka skupina Krasnobrodčanka – Krásny Brod
- Ženská spevácka skupina Haburčanka – Habura
- Folklórny súbor Kamjana - Medzilaborce
- Miroslava Gičová – Medzilaborce
- Duo Emília Gubová - Mária Onufráková
- Duo Jozef Guba - Miroslav Onufrák
- Jarmila Lukáčová – Medzilaborce
- Roland Guba – Medzilaborce m.č. Vydraň

Bardejov – okres:

- Ženská spevácka skupina Belovežanka
- Ženská spevácka skupina Stebníčank
- Detský folklórny súbor Račkaňa
- Dedinská folklórna skupina Kurovčan
- Monika Soroková, Bardejov
- Marianna Železná, Chmeľová
- Zuzana a Jana Maňkové, Kružľov
- Mária Šurkalová, Becherov

Stará Ľubovňa – okres:

- FS Barvinok – Kamienska
- DFS Radosť – Kamienska
- FS Kečera – Jakubany
- FS Poľana - Jarabina
- DFS Kečera – Jakubany
- MFS Poľana – Jarabina
- Dedinská folklórna skupina Vislančanka
- FDS Jastrabčan Šarišské Jastrabie
- DFS Čirčanka
- Veselé harmoniky – Stará Ľubovňa
- Rolland, Čirč

Košice – okres:

Ludová Hudba Andreja Kandráča - Košice
Mužská spevácka skupina Poľana - Košice

Prešov – okres:

Zbor Romana Sladkopevca – Grekokatolícka teologická fakulta, Prešov
Grékokatolícky katedrálly zbor sv. Jána Krstiteľa – Prešov
Zbor kat. chrámu sv. A. Nevského – Prešov
Zbor chrámu blahosl. biskupa V. Hopka, Prešov – Sídliisko III.
Stauros – zbor pri chráme Povýšenia sv. Kríža, Prešov – Sekčov

d) duchovná sféra

Spolok sv. Jána Krstiteľa (Obščestvo sv. Joana Krestiteľa), Čirč – grékokatolícki duchovní
Pravoslávna Makovica, Svidník – pravoslávni duchovní

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií:

mestské a dedinské folklórne súbory pôsobia skôr na báze dobrovoľnosti a sú čiastočne financované z dotačných prostriedkov Úradu vlády Slovenskej republiky,

b) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie:

**PUES Poddukelský umelecký ľudový súbor v Prešove a
DAD Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove** – sú profesionálne inštitúcie s celospoločenským a medzinárodným dosahom v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC Prešov

Slovenské národné múzeum - Múzeum rusínskej kultúry v Prešove (ešte nespĺňa parametre múzea)

Základné poslanie:

Najmladšie múzeum v rámci SNM na Slovensku, vzniklo 1.1.2007, má celoštátnu pôsobnosť. Toto dokumentačné, vedeckovýskumné a metodické pracovisko je zamerané na dejiny a kultúru rusínskeho etnika na Slovensku. Poslaním špecializovaného múzea je cieľavedomé získavanie, ochraňovanie, vedecké a odborné spracovanie a sprístupňovanie múzejných zbierok, ktoré dokladajú vývin materiálnej a duchovnej kultúry Rusínov v Slovenskej republike a vo svete. Múzeum je konzultačným centrom pre Rusínov aj zo zahraničia.

Dlhodobé aktivity:

Múzeum rusínskej kultúry v Prešove patrí do organizačnej štruktúry Slovenského národného múzea, spolu s ostatnými múzeami národnostných menšín, ktoré vytvárajú vhodné príležitosti na organizovanie spoločných aktivít pomáhajúcich zviditeľňovať vlastné kultúry a teda aj kultúru Rusínov doma a v zahraničí. Úzka spolupráca majoritnej a minoritných kultúr demonštruje historickú prítomnosť, rôznorodosť a pestrosť vedľa seba žijúcich kultúr

navzájom sa obohacujúcich a zároveň zachovávajúcich svoju originalitu v podmienkach globalizujúceho sa sveta.

Aktivity za rok 2012:

Múzeum rusínskej kultúry v Prešove je od 1.4.2012 pre verejnosť zatvorené. Dôvodom bolo sťahovanie múzea a jeho expozícií do nových sídelných priestorov. Po presťahovaní od 1.6. 2012 je snahou múzea nové priestory prispôsobiť muzeálnym účelom. Z uvedených dôvodov múzeum počas roka 2012 nemohlo naplno realizovať aktivity, začaté v predchádzajúcich rokoch. No aj napriek tomu SNM-MRK v Prešove podporuje potreby interkultúrneho vzdelávania, medzikultúrneho dialógu a multikulúrnej výchovy obyvateľstva v oblasti kultúr národnostných menšín. Vzťahuje sa to nielen na mladú generáciu, ale aj na dospelých občanov žijúcich v Slovenskej republike. SNM-MRK v Prešove pri každom kontakte s masmédiami sa snažilo o zvyšovanie informovanosti domáceho obyvateľstva o živote a problémoch Rusínov žijúcich nielen na území SR.

Na základe podpísanej Zmluvy o spolupráci z roku 2011 medzi SNM-MRK v Prešove a partnerskou organizáciou CARPATHO-RUSYN SOCIETY (CRS) so sídlom v Pittsburghu (USA), zastúpenou prezidentom Johnom Righettim, ktorej členskú základňu tvoria prevažne Rusíni žijúci v USA, sa dňa 12. 7. 2012 uskutočnila beseda s prezidentom J. Righettim, v rámci ktorej boli verejnosti zodpovedané otázky týkajúce sa predmetnej problematiky. Spoločným záujmom oboch inštitúcií je prispievať k rozvoju spoločnosti založenej na znalostiach rusínskej kultúry a jej tradíciách v majoritných spoločnostiach - slovenskej a americkej - a ostatných minorít žijúcich v našich štátnych útvaroch. Spolupráca bude pokračovať v prezentácií vzájomných kultúrnych hodnôt prítomných na území Slovenskej republiky a USA.

Ďalšie podujatia:

Beseda s prezidentom CRS J. Righettim – USA (12.7.2012, Múzeum Vín, Floriánova ulica 3189/1, Prešov) - Účastníci besedy a pozvaní hostia sa mohli oboznámiť so životom Rusínov žijúcich v USA, ich aktivitami a propagáciou kultúry na americkom kontinente. Prijatie darov – zbierok od predsedu CRS J. Righettim – USA pre SNM – MRK v Prešove.

Snem Molodých Rusiniv na Slovensku (28.9.2012, Stará Ľubovňa): Rokovanie snemu „Molodých Rusiniv na Slovensku“, na ktorý bola osobne pozvaná riaditeľka múzea - vystúpila v rámci diskusie. Príspevok bol medializovaný v národnostnom vysielaní Slovenského rozhlasu.

Spolupráca SNM, SNM-MRK v Prešove a SNM - Historického múzea pri otvorení výstavy fotografie na Bratislavskom hrade (2.11.2012, Bratislavský hrad) - Výstava amatérskej fotografie pod názvom Rusíni - od autorov Ondzíka a Leňa.

Vedecko-odborný seminár Teoreticko-praktický význam Ivana Kizáka a Štefana Gojdiča v osvetovo-kultúrnom živote Rusínov na Slovensku (24.11.2012, Reštaurácia GRANT, Prešov, Námestie Legionárov č. 3) - Vedecko-odborný seminár bol realizovaný s finančnou podporou Úradu vlády SR – Program: Kultúra národnostných menšín 2012. Rusínsky kultúrno-osvetový spolok A. Duchnoviča v Prešove v spolupráci so SNM - Múzeom rusínskej kultúry v Prešove a Ústavom rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove usporiadal spomínaný vedecko-odborný seminár takmer zabudnutým rusínskym dejateľom prvej polovice 20. storočia – I. Kizákovi a Š. Gojdičovi - vystúpilo osem pozvaných – referujúcich. Bol analyzovaný život, literárna, osvetovo-kultúrna a vzdelávacia činnosť I. Kizáka a Š. Gojdiča. Ich vydavateľská, pedagogická, občianska aktivita ovplyvnila život obyvateľov, predovšetkým severovýchodného Slovenska, prevažne rusínskeho pôvodu. Oslovení referujúci sa v rámci výskumu zamerali na jednotlivé oblasti celoživotných aktivít

osobností tak, že bol podaný celostný obraz o ich živote a odkaze pre súčasné a budúce generácie. Vystúpenia budú publikované v časopise Rusín a bude vydaná samostatná brožúra. Medzinárodný maliarsky plener sakrálnej architektúry v Prešove (začiatok 30.11.2012 a vernisáž plenérovej výstavy - 18.12.2012 o 15.00 hod. v AG GALLERY, Hlavná 66, Prešov) - Medzinárodný maliarsky plener sakrálnej architektúry v Prešove je realizovaný s finančnou podporou Úradu vlády Slovenskej republiky – Program: Kultúra národnostných menšín 2012. Výtvarný spolok KOPA v spolupráci so SNM - Múzeom rusínskej kultúry v Prešove usporiadal dané podujatie venované sakrálnej architektúre – predovšetkým dreveným cerkvam, ktoré sa nachádzajú na severovýchodnom Slovensku. Účastníci pleneru odovzdajú zhotovené práce (olej na plátne) do SNM - Múzeu rusínskej kultúry v Prešove, kde budú tvoriť súčasť pripravovanej stálej expozície.

Plánované aktivity SNM - Múzea rusínskej kultúry v Prešove na rok 2013

- Festivaly rusínskej kultúry – spoluúčasť na organizovaní podujatia a ich dokumentácia;
- Po stopách drevených kostolíkov;
- Účasť na medzinárodných konferenciách k rusínskej tematike;
- Účasť na spomienkových slávnostiach miest a obcí kde, žijú aj Rusíni obyvatelia a dokumentácia v podobe knižných publikácií, katalógov - Tokajík, Príkra, Kamienska atd’.
- Pokračovanie prác na projekte – Novoveké dejiny Rusínov (medzinárodný projekt) 2013 – 2014;
- Krásy zimy na rusínskom vidieku očami detí;
- 210. výročie narodenia Alexandra Duchnoviča;
- Remeslá v živote Rusínov – 2013;
- Spomienka na Jozefa Gaganca (220. výročie narodenia);
- Spomienka na Štefana Bittnera (100. výročie narodenia);
- Spomienka na Michala Lučkaja (170. výročie úmrtia);
- Výber rusínskej tlače – história a súčasnosť;
- 130. výročie od narodenia Nikolaja Beskyda;
- Kubekove dni v Snakove;
- Pamätníky a pamätné dosky významných Rusínov pochádzajúcich zo Slovenska.

Celkový objem finančných prostriedkov pridelených v rámci SNM na kultúru národnostných menšín z rozpočtovej kapitoly Kultúra v roku 2012 - 101 002,- €.

Celkový objem finančných prostriedkov pridelených na kultúru národnostných menšín z iných zdrojov (EÚ a pod.): nepridelené

c) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami.

Vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami sú problémové, existuje snaha vytvoriť spoločnú rusínsku platformu rusínskych inštitúcií pod neformálnym názvom: Okrúhly stôl Rusínov. Jej hlavným poslaním je odstrániť trecie plochy medzi jednotlivými inštitúciami, definovať priority a napĺňanie rozvojových trendov v živote rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Občianske združenia spolupracujú s rusínskymi organizáciami v zahraničí buď priamo, alebo prostredníctvom Svetového kongresu Rusínov, resp. jej výkonného orgánu Svetovej rady Rusínov.

3. Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny

a) aktivity s dlhoročnou tradíciou, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov danej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny:

Aktivity s dlhoročnou tradíciou – festivaly, divadelné predstavenia, periodická tlač, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov danej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny.

Všeobecne sú to stretnutia mládeže, zábavy, plesy, výstavy fotografií, besedy, vydávanie kníh a iných publikácií, stretnutia s tematickým zameraním, tvorba filmov a iných nosičov informácií a obrazu.

Tu radíme:

- Festival kultúry a športu v Medzilaborciach;
- Spevy môjho rodu (súťažná prehliadka rusínskych piesní);
- Duchnovičov Prešov (súťaž v prednese poézie a prózy);
- Slávnosti pod hradom, Stará Ľubovňa;
- Stretnutia pri Dunaji, Bratislava (besedy s tematickým zameraním);
- Zábava mladých Rusínov (Bratislava, Košice, Prešov);
- Dni rusínskych tradícií;
- Betlehenský večer;
- Večer rusínskych hlasov;
- Letné tábory detí a mládeže;
- Deň Rusínov;
- internetové rádio - rusyn FM;
- internetová stránka www.rusin.sk s elektronickým periodikom e-rusynFORUM;
- internetová stránka www.molody-rusyny.org;
- printové periodikum Narodny Novynky;
- printové periodikum infoRUSIN;
- printové periodikum Rusyn;
- printové médium ARTOS;
- prezentácia dokumentárnych filmov spojená s besedami.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru rusínskej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

- a) štátna podpora - v roku 2012 bolo pridelených z programu Kultúra národnostných menšín 230 tis. €
- b) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy,
- c) VÚC Prešov - financované PULS a DAD, resp. podpora obecných súborov
- d) podpora z materskej krajiny - Rusíni nemajú materskú krajinu
- e) podpora z fondov EÚ, zahraničných nadácií (žiadna).

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

a) zoznam problémov:

- chýba zákon o národnostných menšinách a financovaní kultúry národnostných menšín;
- chýba princíp menšinových samospráv, o prioritách chceme rozhodovať sami;
- chýbajú priestory s technickým zázemím na stretávanie sa vo väčších mestách na Slovensku
- slabá informačná činnosť o akciách konaných pre Rusínov;
- zatraktívnenie periodickej tlače;
- roztrieštenosť a nejednotnosť jednotlivých skupín rusínskej národnostnej menšiny.

b) návrhy riešení:

- názorové zblíženie jednotlivých OZ a iných inštitúcií, s cieľom zjednotenia postupov a konaní pri presadzovaní záujmov rusínskej menšiny;
- riešenie vzdelávania Rusínov v materinskom jazyku na všetkých stupňoch vzdelávacieho procesu;
- omladenie vedúcich predstaviteľov v existujúcich inštitúciách.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

- príprava návrhu zákona o národnostných menšinách;
- komplexný súbor systémových opatrení na prácu s deťmi a mládežou, s cieľom zachrániť a zachovať rusínsky jazyk;
- zjednotenie existujúcich inštitúcií OZ a iných neziskových organizácií.

RUSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity:

- Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave
- Občianske združenie Rossija (Banská Bystrica)
- Súkromné centrum voľného času Rossija (zriaďovateľ je oz Rossija) (Banská Bystrica)
- Občianske združenie Mladá Rossija (Banská Bystrica)
- Občianske združenie Rusko-slovenská družba (Zvolen)
- Občianske združenie o.o. Kalinka (Poprad)
- Zväz Rusov na Slovensku (členmi zväzu sú nižšie uvedené organizácie)
- Zväz Rusov v Bratislave o.z.
- Občianske združenie Občina (Nitra)
- Občianske združenie Považan (Považská Bystrica)
- Občianske združenie Ruslana (Martin)
- Zväz rusov v Košiciach o.z.
- Iniciatíva 21 (Košice)

b) delenie podľa oblasti pôsobenia (napríklad folklór, hudba, divadlo, atď.):

Ruské centrum vedy a kultúry (RCVK) v Bratislave sa zaoberá celou škálou kultúrnej činnosti – podporuje spevácke súbory, divadelné predstavenia, hudobné koncerty domácich a zahraničných umelcov, organizuje výstavy obrazov domácich a zahraničných maliarov, kurzy ruského jazyka, ktoré sa končia štátnou skúškou a medzinárodne uznávaným diplomom.

Občianske združenia spájajú ruskú menšinu na Slovensku, propagujú kultúru, jazyk a tradície svojej menšiny nielen medzi ľuďmi patriacimi k národnostnej menšine ale aj medzi širokú verejnosť.

Súkromné centrum voľného času Rossija propaguje ruskú kultúru, nachádza sa tu ruská študovňa, knižnica, je miestom filmového klubu, diskusného klubu (O.Z. Mladá Rossija), koncertov, stretnutí a seminárov.

c) databáza s aktuálnymi údajmi organizácií:

- Ruské centrum vedy a kultúry (RCVK) - Fraňa Kráľa č. 2 811 05 Bratislava, tel. 02 52 625 981, email: rus.kult.centrum@stonline.sk
- Občianske združenie Rossija – Kráľovohol'ská 6, 974 11 Banská Bystrica, mobil: 0915 956 534, e-mail: oz.rossija@gmail.com
- Súkromné centrum voľného času Rossija – Magurská 14, 974 11 Banská Bystrica, mobil: 0915 956 534, e-mail: oz.rossija@gmail.com
- Občianske združenie Mladá Rossija – Tatranská 45, 974 11 Banská Bystrica, mobil: 0915 956 466, e-mail: mlada.rossija@gmail.com
- Občianske združenie Rusko-slovenská družba – Nogradyho 18, Zvolen, e-mail: gevalt7@yahoo.com

- Občianske združenie o.o. Kalinka – mobil: 0908 802 000, e-mail: alla.d@centrum.sk
- Zväz Rusov v Bratislave o.z. – mobil: 0903 478 764, e-mail: irina.farkasova@gmail.com
- Občianske združenie Občina – mobil: 0907 687 533, e-mail: marina.hal@centrum.sk
- Občianske združenie Považan – mobil: 0904 261 149, e-mail: hladka.elena@gmail.com
- Občianske združenie Ruslana – mobil: 0949 256 082, e-mail: tkubindova@gmail.com
- Zväz Rusov v Košiciach o.z. – mobil: 0907 921 331, e-mail: dostovaloa.natalia@gmail.com
- Iniciatíva 21 – mobil: 0915 960 912, e-mail: natalialisnicukova@gmail.com

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií:

RCVK sa nachádza len v Bratislave. Ostatné inštitúcie sú neziskové organizácie ktorých cieľom je rozširovanie ruskej kultúry na Slovensku a práca s ruskou menšinou.

b) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie:

RCVK svojou činnosťou zasahuje do všetkých krajov, spolupracuje so všetkými organizáciami Zväzu Rusov na Slovensku a aj s inými organizáciami. Občianske združenia majú regionálnu pôsobnosť, a vyvíjajú aj aktivity s celoslovenského charakteru.

c) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami.

Nakoľko RCVK je ruskou organizáciou ktorá spolupracuje so všetkými kultúrnymi inštitúciami a občianskymi združeniami. RCVK je inštitucionalizovaná Ruskou federáciou. Občianske združenia spolupracujú s Ruskou federáciou, aj s podobnými združeniami v zahraničí.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou

Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry ruskej národnostnej menšiny:

- Ruské slovo, súťaž vo speve, prednese prózy a poézie (Zväz Rusov Košice);
- Celoslovenský letný tábor detí a mládeže Rossija (Občianske Združenie Rossija);
- Ruská pieseň nad Dunajom – hudobný festival v Bratislave, koná sa každé dva roky (Zväz Rusov Bratislava);
- Mládežnícky divadelný súbor „U lukamorja“ (Občianske združenie Mladá Rossija);
- Filmový a diskusný klub v Banskej Bystrici (Občianske združenie Mladá Rossija, SCVČ Rossija);
- Vydavateľská činnosť Občianskeho združenia Rossija – Generálove deti, Rusi a Slovensko, Gogoľ a symbolisti;
- ruský jarmok, hudobné pásmo v Bratislave (Zväz Rusov Bratislava);
- koncert družby slovanských národov.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

a) štátna podpora

Úrad vlády Slovenskej republiky - program Kultúra národnostných menšín 2012, ruská menšina: 52 000,- €

b) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy, VÚC

SCVČ Rossija prijíma dotáciu na mimoškolské aktivity od mesta Banská Bystrica.

Na území Slovenskej republiky sa nachádzajú dve súkromné slovanské gymnáziá, ktoré sú financované rovnako ako iné školské zariadenia.

c) podpora z materskej krajiny

Veľvyslanectvo Ruskej federácie v Slovenskej republike vyčleňuje ročne určitú finančnú podporu na aktivity organizáciám ruskej národnostnej menšiny, pre občanov RF žijúcich na území SR v hmotnej núdzi a dôchodcom.

d) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií

nie

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

a) zoznam problémov:

- zaradenie ruského jazyka medzi jazyky národnostných menšín;
- nízka dotácia pre ruskú menšinu (KNM 2013), vzhľadom na rastúci počet obyvateľstva patriaceho k ruskej národnostnej menšine.

b) návrhy riešení:

- zaradenie ruského jazyka do Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov;
- prehodnotenie výšky dotácie pre ruskú národnostnú menšinu.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Zaradenie ruského jazyka do Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.

SRBSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity:

- OZ Spolok Srbov na Slovensku – Bratislava
- OZ Srbské kultúrne – informačné centrum – Trnava
- Ženská spevácka skupina – Bratislava

b) delenie podľa oblasti pôsobenia:

- Ženská spevácka skupina - tradičná srbská pieseň.

c) databáza s aktuálnymi údajmi organizácií:

Spolok Srbov na Slovensku, Búdkova 38, 81104 Bratislava
IČO: 31796168, mobil: 0905 834 299, www.spoloksrbov.sk, spoloksrbov@gmail.com

Srbské kultúrne – informačné centrum, Vladimíra Clementisa 36, 91701 Trnava
IČO: 42287138

OZ Srbsko – slovenského priateľstva. Trnavská cesta 910/84, 92601 Sered'
IČO: 45013403, tel: 421 31789 0411, mobil: 0915 774 718, www.srbsk.sk

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií:

- zachovávať identitu, tradície a zvyky Srbov;
- zachovávať srbský jazyk a písmo;
- realizovať aktivity na podporu a rozvoj športu, kultúry a umenia;
- propagovať kultúru Srbov medzi srbskou diaspórou, majoritným obyvateľstvom a ostatnými národmi, ktorí žijú na území Slovenskej republiky;
- rozvíjanie kultúry v podmienkach Slovenskej republiky.

b) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie:

- Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave - Katedra slovanskej filológie - lektorát za srbsky jazyk

c) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami.

Jednotlivé inštitúcie medzi sebou spolupracujú, vzťahy s materskou krajinou sú dobre, finančne prostriedky ktoré dostávame z materskej krajiny sú však nedostačujúce. Na návštevu zo Srbska bol minister pre diaspóru RS, zástupcovia obcí a regiónov.

Väčšinu organizovaných aktivít je pod záštitou veľvyslankyne Srbska na Slovensku. Z tejto strany možno spoluprácu považovať za dobrú.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou

Zoznam a charakteristika aktivít

- *Medzinárodný turnaj priateľstva v malom futbale* sa v 2013 roku uskutoční po 10-krát. Okrem príslušníkov srbskej národnostnej menšiny zo Slovenska a zahraničia, turnaja sa zúčastňujú inštitúcie Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, veľvyslanectvo Ruskej federácie, veľvyslanectvo Srbskej republiky, Trnavský samosprávny kraj, doktori z Bratislavy, OZ srbsko - slovenského priateľstva a v predchádzajúcich rokoch mužstvá akreditovaných diplomatov na území Slovenskej republiky, Dom zahraničných Slovákov, akadémia NO z Liptovského Mikuláša a ďalší;
- *Šachový turnaj* sa organizuje už piaty rok. Propagácia najstaršej kráľovskej hry každým rokom ma viac prívržencov.
- Výstava fotografií o bombardovaní Nového Sadu a Srbska, bola organizovaná v 11 mestách na Slovensku
- Výstavy fotografií, sôch, literárne večery, koncerty a pod.;
- Konferencia o slovensko – srbských vzťahoch.

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

a) štátna podpora

Program Kultúra národnostných menšín 2012 - 2 x

b) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy, VÚC

Mesto Trnava, Trnavský samosprávny kraj

c) podpora z materskej krajiny

Ministerstvo pre diaspóru Srbskej republiky - 1 x

d) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií

nie

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

a) zoznam problémov:

- nedostačujúca finančná pomoc zo strany Slovenskej republiky na udržovanie kultúry srbskej národnostnej menšiny. Organizovanie napr. festivalu žiada rovnakú sumu prostriedkov, či to organizuje srbská národnostná menšina alebo iná národnostná menšina;
- pri sume 20 000 €/ročne nie je možné zabezpečiť vydávanie časopisu;
- neexistuje stále sídlo a žiadne priestory, kde by sa stretávali príslušníci srbskej národnostnej menšiny;
- finančná pomoc Slovenskej republiky voči menej početným národnostným menšinám, vrátane srbskej, je nepostačujúca (z dlhodobého hľadiska nedostatok finančných prostriedkov bude mať za následok zánik minoritných národnostných menšín).

b) návrhy riešení:

- určiť pravidla a kritériá na alokáciu finančných prostriedkov pre národnostne menšiny;
- zúžiť počet oprávnených subjektov ktoré môžu podávať žiadosti.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

- vybavenie sídla pre srbskú národnostnú menšinu;
- zákon o financovaní národnostných menšín;
- zápis srbského jazyka do Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov;
- finančné navýšenie prostriedkov pre srbskú národnostnú menšinu.

UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity:

- Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry, Svidník
- Divadlo Alexandra Duchnoviča, Prešov
- Podduklianský umelecký ľudový súbor PULS, Prešov
- Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie, Košice

b) delenie podľa oblasti pôsobenia:

Múzejníctvo: Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry
Divadlo: Divadlo Alexandra Duchnoviča
Folklór: Podduklianský umelecký ľudový súbor PULS
Média: Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií:

Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku je národnostnou inštitúciou, ktorej poslaním je dokumentovať základné etapy kultúrno-historického, politického a sociálneho vývoja tohto obyvateľstva od najstarších čias po súčasnosť. Vzniklo v roku 1956 v Prešove (od r. 1993 Múzeum ukrajinskej kultúry), vo Svidníku sídlo od roku 1964. 1.4.2002 bolo múzeum zlúčené so Slovenským národným múzeom ešte pod názvom Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry. Od 1.1.2007 sa premenovalo na Múzeum ukrajinskej kultúry.

Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove vzniklo 24.11.1945 na základe rozhodnutia Ukrajinskej národnej rady Prjaševčiny a bolo zapísané do obchodného registra ako „Ukrajinské národné divadlo, družstvo, s.r.o. v Prešove“. Zmena názvu sa uskutočnila 15.10.1990 na základe rozhodnutia ministra kultúry. Od 1.4.2002 je zriaďovateľom divadla Prešovský samosprávny kraj. Podľa zriaďovacej listiny jeho činnosť je zameraná na rozvoj a šírenie kultúry Rusínov a Ukrajincov na Slovensku.

Poddukliansky umelecký ľudový súbor (PULS) je profesionálne teleso, ktoré vzniklo na báze svojich predchodcov v roku 1955 v Prešove ako Poddukliansky ukrajinský ľudový súbor. Zameriava sa javiskové stvárnenie vokálno-hudobného a tanečného bohatstva Rusínov-Ukrajincov Slovenska, ale tiež na folklór ostatných regiónov Slovenska a vo svojom repertoári má aj tance okolitých krajín.

Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie - redakcia „*Vysielania pre Rusínov*“, predchodca dnešného rozhlasového vysielania pre Rusínov a pre Ukrajincov, bola utvorená v košickom rozhlasovom štúdiu 1.12.1934. Po presunoch redakcie do Prahy, Bratislavy, dlhoročnom pôsobení v Prešove je vysielanie pre Ukrajincov od roku 2003 zabezpečované zo štúdia v Košiciach. Od 1.9.1998 sa toto vysielanie začalo diferencovať podľa vysielacích dní na rusínske a ukrajinské, pričom určujúcim prvkom je jazyk moderovania programu. Ukrajinské vysielanie sa strieda s rusínskym vysielaním každý druhý pracovný deň 19.30 – 20.00 hod. v utorok od 19.00 – 20.00 hod. Tieto sú podľa dní striedavo vedené po rusínsky a po ukrajinsky. Podobným striedavým spôsobom sú vedené aj vysielania počas víkendov: v sobotu od 14.00 – 15.00, 20.00 – 24.00 hod., v nedeľu 19.00 – 23.30 hod. Ukrajinské vysielanie sa šíri na VKV vysielateľoch v priestore celého Slovenska. K jeho prioritám patria analytické i beletristické žánre publicistiky, hudobné programy, programy pre mladých, literárno-dramatické či umelecké relácie. Nechýba populárny Koncert jubilantom. Svoj stály priestor majú duchovné programy vrátane liturgii.

Slovenská televízia začala vysielat' pre Rusínov a Ukrajincov od roku 1992. Pre ukrajinskú menšinu vysielala 8-10 magazínov (25min.) ročne.

b) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie:

- K najvýznamnejším inštitúciám patri Slovenské národné múzeum - Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku, ktoré má veľmi bohaté zbierkové fondy.

- PULS je súbor, ktorý je v častom kontakte s obyvateľmi, pre ktorých je určený ich program.

c) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami:

Vzťahy sú čisto pracovné.

3. Aktivity s dlhoročnou tradíciou

Zoznam a charakteristika aktivít

- Slávnosti kultúry Rusínov - Ukrajincov Slovenska vo Svidníku – od r. 1956
- Makovická struna v Bardejove a Prešove – prehliadka ľudových piesní – od r.1973
- Festival folklóru Rusínov - Ukrajincov Slovenska v Kamienke – od r. 1965
- Festival drámy a umeleckého slova A. Duchnoviča v Prešove – od r. 1961
- Festival duchovnej piesne v Snine – od r. 1990
- Struny srdca I. Nevickej – od r. 1990

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

- a) štátna podpora - prostredníctvom projektov;
- b) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy, VÚC – sporadicky;
- c) podpora z materskej krajiny - sporadický prostredníctvom projektov;
- d) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií - 1 podporený projekt;

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

a) zoznam problémov:

- prudká akcelerácia asimilácie;
- nedostatok finančných prostriedkov na národnostnú kultúru, tlač, vydavateľskú činnosť a školstvo;
- nesystémovosť financovania, ktorá neumožňuje plánovitú a cieľavedomú činnosť;
- zánik národnostných škôl a s tým súvisiaci nedostatok kvalifikovaných ľudí pre jednotlivé oblasti kultúrno-národnostného života s potrebnou jazykovou výbavou;
- neexistujúci systém riadenia národnostného školstva.

b) návrhy riešení:

- vypracovať analýzu súčasného stavu, prerokovať s príslušnými orgánmi, prijať účinné opatrenia.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

- prijatie zákona o postavení a financovaní národnostných menšín;
- vytvorenie ústredného štátneho orgánu pre národnostné menšiny s väčšou právomocou ako má Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a so zastúpením všetkých menšín.

ŽIDOVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Kultúrne inštitúcie

- Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry v Bratislave
- Kultúrny spolok židovských občanov Slovenska
- EDAH o.z.

- Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry, Židovská ul. 17, 811 01 Bratislava

tel: 02/ 20 49 01 01, fax: 02/ 20 49 01 10, e-mail: mzk@snm.sk, web: www.snm.sk

- EDAH o.z., Dlhá nad Váhom 128, 927 05 Šaľa

mob: 0948 266 266, e-mail: edahoz@gmail.com, web: www.edah.sk, www.edahfilm.sk

2. Štruktúra systému národnostných menšín

Najvýznamnejšou inštitúciou reprezentujúcou židovskú menšinu na Slovensku je Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry (SNM-MŽK) v Bratislave. Múzeum od svojho vzniku vyvíja nasledovné činnosti:

- odbornú správu zbierkových predmetov;
- vedecko – výskumnú činnosť;
- prezentačnú činnosť;
- edičnú činnosť;
- odbornú-metodickú činnosť;
- činnosť archívu a knižnice SNM – MŽK;
- vzdelávaciu činnosť;

V spolupráci s EDAH o. z. sa venujú systematickému výskumu a filmovej dokumentačnej činnosti, ktorá slúži pre potreby budovaného Múzea holokaustu Sereď a zároveň spolupracujú s poprednými medzinárodnými inštitúciami rovnakého zamerania v Izraeli, USA, Kanade, Českej republike, Maďarsku, Poľsku a iných krajinách sveta.

3. Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry židovskej národnostnej menšiny

Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry v spolupráci ďalšími partnermi každoročne organizuje, alebo sa spolupodieľa, na organizácii všetkých nosných podujatí a pietnych spomienok, ktoré reprezentujú židovskú kultúru a históriu:

27. január – Deň spomienky na obeť holokaustu

25. marec – Prvý transport židov zo Slovenska

14. máj – Vznik štátu Izrael (vyhlásenie nezávislosti)

2. september – Európsky deň židovskej kultúry

9. september – Deň obetí holokaustu a rasového násillia

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru židovskej národnostnej menšiny

Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry je štátna inštitúcia, ktorá je financovaná Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

EDAH o. z. a Kultúrny spolok židovských občanov Slovenska sú financované zo štátnej podpory.

5. Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

a) zoznam problémov:

Najväčším problémom súčasnosti je protižidovské zmýšľanie časti populácie obyvateľstva žijúceho na území Slovenska. Dôkazom sú príspevky na všetkých diskusných fórach, ktoré sa týkajú Židov, izraelského veľvyslanca na Slovensku, alebo štátu Izrael. Často sa stáva, že diskusie sklzánu na protižidovské aj v prípadoch, keď nejde o témy týkajúce sa Židov. Daný problém je viditeľný na všetkých diskusných fórach, od jednotlivých denníkov cez internetové noviny, až po sociálne siete.

b) návrhy riešení:

Najvhodnejšie riešenie vzniknutej situácie vidíme v systematickej výučbe a vo vzdelávacích aktivitách.

6. Čo považujete za prioritu riešenia v roku 2013

Vychádzajúc z predošlého bodu považujeme za hlavnú prioritu v roku 2013 výstavbu Múzea holokaustu Sereď. Pri múzeu holokaustu vzniká aj vzdelávacie stredisko. Vďaka týmto aktivitám by bolo možné dôkladnejšie a dôslednejšie oboznamovať verejnosť so židovskou kultúrou a prispievať k výchove mládeže a širokej verejnosti zameranej na boj proti rasizmu, xenofóbii a antisemitizmu.

Závery a odporúčania

Správa o podpore kultúr národnostných menšín Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny podáva obraz o stave menšinovej kultúry trinástich národnostných menšín na základe rámca poskytnutého sekretariátom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Závery a odporúčania vyplývajúce z predložených správ jednotlivých národnostných menšín majú slúžiť ako odborné podklady pre Radu vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, ktorej bude správa predložená na schválenie.

Zároveň budú správy slúžiť ako odporúčania pre prácu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny v nasledujúcom období.

Súčasťou vypracovania správ bol rámec otázok, týkajúcich sa základných priorít jednotlivých národnostných menšín. Za prioritu riešenia pre rok 2013 považujú spracovatelia správ:

Bulharská národnostná menšina

Riešenie problémov s budovou na Pánskej ulici č. 10 v Bratislave, ktorá bola pridelená Bulharskému kultúrnemu zväz, ale momentálne nie je v jeho správe.

Česká národnostná menšina

Prijatie opatrení pre stabilizáciu systému grantového programu Kultúra národnostných menšín tak, aby sa neopakovala situácia z minulých rokov, kedy schválené dotácie boli poskytnuté až v závere kalendárneho roka.

Chorvátska národnostná menšina

Nájsť spôsob trvalého riešenia zabezpečenia priestorov pre činnosť SNM – Múzea kultúry Chorvátov na Slovensku a Chorvátskeho kultúrneho zväzu v Devínskej Novej Vsi;

Pripraviť v rámci dotačného programu Kultúra národnostných menšín, priestor na zabezpečenie samotného chodu a prežitia jednotlivých miestnych folklórnych skupín vytvorením v rámci podprogramu: Živá kultúra – samostatnej oblasti „Folklórne aktivity“;

Vyriešiť otázku zabezpečenia finančných prostriedkov na úhradu nákladov spojených s časovou a technickou náročnosťou predkladania a vyúčtovania jednotlivých projektov;

Zjednodušiť predkladanie každoročne sa opakujúcich projektov na Úrad vlády SR zjednoteným systémom registrácie tradičných podujatí.

Maďarská národnostná menšina

a) Prijatie zmeny v dotačnom programe Kultúra národnostných menšín za účelom zvýšenia transparentnosti prerozdelenia finančných zdrojov a zabezpečenia ústavného práva príslušníkov menšín na participáciu.

Je potrebné novelizovať štatút Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny a hodnotiacich komisií tak, aby:

1) členov hodnotiacich komisií bolo možné vymenovať a odvolať iba so súhlasom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny;

2) výzva na predkladanie žiadostí o dotáciu bola ešte pred jej zverejnením povinne prerokovaná vo Výbore, ktorý má jej najdôležitejšie prvky odsúhlasiť;

3) akékoľvek zmeny oproti odporúčaniam hodnotiacich komisií boli možné iba po náležitom odôvodnení a so súhlasom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

b) Prijatie komplexného zákona, ktorým by došlo k reforme celého systému podpory menšinových kultúr na Slovensku, pričom základom pre vypracovanie návrhu zákona má byť materiál braný na vedomie Výborom pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Navrhovaný zákon má:

- 1) upravovať **disponibilný objem finančných prostriedkov** poskytovaných na ochranu a podporu zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín;
- 2) venovať sa **dlhodobej podpore národnostných organizácií**;
- 3) obsahovať ustanovenia o spôsobe ochrany a podpory zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín **inými subjektmi** ako Úradom vlády Slovenskej republiky;
- 4) upravovať postavenie **profesionálnych umeleckých inštitúcií** národnostných menšín.

Moravská národnostná menšina

Za prioritu považuje zabezpečenie printového, alebo elektronického periodika „*Moravské noviny*“, ktoré by spočiatku mohlo vychádzať ako občasník, nakoľko moravská menšina doposiaľ nedisponuje vlastným periodikom.

Nemecká národnostná menšina

Výraznejšia pozitívna diskriminácia najmä málopočetných národnostných menšín a to vrátane nemeckej národnostnej menšiny, ktorej v súčasnosti požiadavky niekoľkonásobne prevyšujú možnosti štátneho rozpočtu.

Zastaviť nedostatočné financovanie kultúrnych aktivít a jediného periodika „*Karpatenblatt*.“

Poľská národnostná menšina

Prioritou je dosiahnuť, aby boli na slovenskom území vysielané a všeobecne dostupné stanice poľskej verejnej televízie TVP1 a TVP2 po vzore ostatných štátov susediacich so Slovenskom.

Rómska národnostná menšina

Strategickým cieľom na rok 2013 je spracovať koncepčný materiál pre podporu, rozvoj a financovanie kultúry a jazyka rómskej národnostnej menšiny s jeho predložením do júna 2013, pričom uvedený koncepčný materiál by mal pokrývať oblasť školstva, oblasť jazyka a oblasť kultúry.

Definovať priority podpory v rámci programu Kultúra národnostných menšín a dohliadať na kreovanie výberovej komisie.

Zabezpečiť plynulosť vyhodnotenia programu Kultúra národnostných menšín tak, aby sa nezopakovali negatívne skúsenosti z roku 2012 (neskoré uzatváranie zmlúv, neskorá distribúcia finančných prostriedkov).

Rusínska národnostná menšina

Prípravu návrhu zákona o národnostných menšinách; komplexný súbor systémových opatrení na prácu s deťmi a mládežou, s cieľom zachrániť a zachovať rusínsky jazyk a zjednotenie existujúcich inštitúcií OZ a iných neziskových organizácií.

Ruská národnostná menšina

Zápis ruského jazyka do Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.

Srbská národnostná menšina

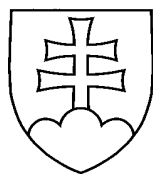
Vybavenie sídla pre srbskú národnostnú menšinu, zákon o financovaní národnostných menšín, zápis srbského jazyka do Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov a finančné navýšenie prostriedkov pre srbskú národnostnú menšinu.

Ukrajinská národnostná menšina

Prijatie zákona o postavení a financovaní národnostných menšín a vytvorenie ústredného štátneho orgánu pre národnostné menšiny s väčšou právomocou ako má Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a so zastúpením všetkých národnostných menšín.

Židovská národnostná menšina

Výstavba Múzea holokaustu v Seredi, pri ktorom vznikne vzdelávacie stredisko. Vďaka tomuto projektu by bolo možné dôkladnejšie a dôslednejšie oboznamovať verejnosť so židovskou kultúrou a prispievať k výchove mládeže a širokej verejnosti zameranej na boj proti rasizmu, xenofóbii a antisemitizmu.

**Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny
a rodovú rovnosť**

**Správa o stave národnostného školstva
podľa čl. 3 písm. g) štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické
skupiny za rok 2012**

OBSAH

Úvod.....	68
Bulharská národnostná menšina.....	71
Česká národnostná menšina	72
Chorvátska národnostná menšina.....	73
Maďarská národnostná menšina.....	74
Moravská národnostná menšina	78
Nemecká národnostná menšina	78
Poľská národnostná menšina.....	79
Rómska národnostná menšina	80
Rusínska národnostná menšina	91
Ruská národnostná menšina	97
Srbská národnostná menšina	99
Ukrajinská národnostná menšina	100
Židovská národnostná menšina	101
Záver a odporúčania	102

ÚVOD

Poslaním výchovy a vzdelávania detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám je uplatnenie práva na vzdelávanie v materinskom jazyku na základe záujmu zákonného zástupcu dieťaťa – toto právo pre všetkých občanov Slovenskej republiky zaručuje Ústava Slovenskej republiky v súčinnosti s medzinárodnými dokumentmi vrátane Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.

Úlohou štátu je v prvom rade upraviť legislatívne prostredie tak, aby práva občanov Slovenskej republiky hlásiacich sa k národnostným menšinám boli v oblasti vzdelávania zabezpečené.

Školský systém Slovenskej republiky je prostredníctvom všeobecne záväzných právnych predpisov nastavený tak, že rovnocennou a neoddeliteľnou súčasťou výchovno-vzdelávacej sústavy Slovenskej republiky je výchova a vzdelávanie národnostných menšín v materinskom jazyku a výučba materinského jazyka, vrátane jej inštitucionálneho zabezpečenia školami a školskými zariadeniami s výchovným a vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny. Každá zmena obsahu a organizácie výchovy a vzdelávania sa identicky transformuje aj do obsahu výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach s výchovným a vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a vyučovaním jazyka národnostnej menšiny.

Deťom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na výchovu a vzdelávanie v ich jazyku. Vo výchove a vzdelávaní detí patriacich k národnostným menšinám sa v rezorte školstva uplatňuje a dodržiava demokratické právo rodičov na voľbu vyučovacieho jazyka školy.

Výchovu a vzdelávanie príslušníkov národnostných menšín upravuje viac právnych predpisov v Slovenskej republike. Hlavným zákonom, v zmysle ktorého sa zabezpečuje výchova a vzdelávanie príslušníkov národnostných menšín je zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

V zmysle tohto zákona sa:

- deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám výchova a vzdelávanie zaručuje
- a) v školách a v triedach, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny,
- b) v školách a v triedach, v ktorých je jedným z vyučovacích predmetov jazyk národnostnej menšiny a vyučovacím jazykom ostatných vyučovacích predmetov je štátny jazyk; v týchto školách a v triedach sa môžu niektoré predmety vyučovať v jazyku národnostnej menšiny, najmä výtvarná výchova, hudobná výchova, telesná výchova,
- c) v školských zariadeniach, v ktorých sa výchova uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny,
 - rieši otázka používania učebníc, učebných textov a pracovných zošitov pre potreby škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny,

- stanovuje spolu so zákonom č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov vedenie celej pedagogickej dokumentácie a ďalšej dokumentácie v školách a v školských zariadeniach. (V školách a v školských zariadeniach, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v jazyku národnostných menšín, sa pedagogická dokumentácia vedie dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny),
- zabezpečuje podľa ustanovenia § 12 zákona deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na výchovu a vzdelanie v ich jazyku za podmienok ustanovených týmto zákonom,
- uvádza spôsob používania geografického názvoslovia v učebniciach, ako aj v učebných textoch a pracovných zošitoch vydávaných v jazyku národnostnej menšiny nasledovným spôsobom: a) geografické názvy, ktoré sú vžitá a zaužívané v jazyku národnostnej menšiny, sa uvádzajú dvojjazyčne, a to najprv v jazyku príslušnej národnostnej menšiny a následne v zátvorke alebo za lomkou v štátnom jazyku, a to spôsobom, ktorý bol používaný v učebniciach schválených v rokoch 2002 až 2006, b) kartografické diela sa uvádzajú v štátnom jazyku, c) na konci učebnice sa uvedie súhrnný prehľad geografických názvov vo forme slovníka v jazyku národnostnej menšiny a v štátnom jazyku,
- doklady o získanom vzdelaní vedú v štátnom jazyku; v školách, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v inom vyučovacom jazyku ako slovenskom sa vedú tieto doklady dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.

Ďalším zákonom je zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý umožňuje radám škôl, obecným školským radám a územným školským radám presadzovať záujmy miestnej a regionálnej samosprávy, rodičov a pedagógov v oblasti výchovy a vzdelávania, teda aj vyučovanie v materinskom jazyku.

V zmysle zákona č. 597/2003 Z. z., o financovaní základných a stredných škôl a školských zariadení je normatívny príspevok pre školu na kalendárny rok určený nateraz počtom jej žiakov a normatívnym objemom finančných prostriedkov prislúchajúcich na jedného žiaka školy pre bežný kalendárny rok. Mzdový normatív a normatív na výchovno-vzdelávací proces na žiaka školy s iným vyučovacím jazykom ako slovenským je 108% zodpovedajúceho normatívu.

V súčasnosti uplatňujú v Slovenskej republike právo na vzdelanie v materinskom jazyku alebo materinského jazyka a literatúry maďarská, rusínska, ukrajinská, nemecká a rómska národnostná menšina.

Hodnotiaca správa bola spracovaná na základe otázok, na ktoré zástupcovia jednotlivých národnostných menšín vypracovali odpovede. Ide o nasledovné otázky:

Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika.

- a) materské školy,
- b) základné školy, stredné školy,
- c) vysoké školy,
- d) iné druhy vzdelávania.

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

- a) na úrovni ústrednej štátnej správy,
- b) na úrovni miestnej štátnej správy,
- c) na úrovni miestnych samospráv.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

- a) technické a materiálne vybavenie škôl,
- b) učebnice a učebné pomôcky.

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

- a) možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania;

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) charakteristika špecifik,
- b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok,
- c) nedostatky v riešení špecifických otázok,
- d) návrhy riešení.

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

- a) spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce.

7. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

BULHARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

- a) Súkromná materská škola Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava
- b) Súkromná bulharská základná škola Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava,
- c) Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava
- d) Katedra slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave
- e) Kurzy bulharského jazyka v Bulharskom kultúrnom inštitúte

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

- a) zriaďovateľ Súkromnej bulharskej základnej školy a gymnázia je Ministerstvo školstva Bulharskej republiky. Sú v sieti škôl na Slovensko.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny.

- a) Technické a materiálne vybavenie Bulharskej ZŠ a gymnázia je podľa hygienických a ergonomických noriem, platných v SR.
Učebnice a učebné pomôcky sú zabezpečené MŠ Bulharska a sú v bulharskom jazyku

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

Naši pedagógovia nemajú možnosti ďalšieho vzdelávania v rámci kontinuálneho vzdelávania v menšinovom jazyku.

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) Deti bulharskej menšiny nemajú problém sa vzdelávať v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským
- b) rieši sa štatút Bulharskej ZŠ a gymnázia.
- c) problém so štatútom sa rieši už roky a sme vďační, že Slovensko má k tejto otázke pozitívny postoj.

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

- a) spoločné podujatia: matematické súťaže, v slovenskom a v anglickom jazyku, športové turnaje, účasť vo výstavách, spoločné pracovné dielne a iné.

7. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Hlavnou prioritou je riešenie štatútu školy.

ČESKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Na Slovensku v súčasnosti neexistuje **žiadne školské zariadenie s vyučovacím českým jazykom**. Niektoré súkromné školy v Bratislave v minulosti prejavili záujem o českého lektora v rámci fakultatívnych krúžkov českého jazyka, určených najmä pre záujemcov o pohovory na vysoké školy v ČR, bližšie informácie však nepoznáme.

V zmysle platných zákonov a medzivládnych zmlúv majú študenti stredných a najmä vysokých škôl v SR možnosť študovať po úspešnom zložení prijímacích skúšok na príslušnej strednej a vysokej škole na území Českej republiky. Týka sa to aj občanov SR, hlásiacich sa k českej a moravskej národnostnej menšine, ktorí to podľa možnosti a záujmu využívajú.

Z racionálneho hľadiska nepovažujú občianske združenia českej a moravskej menšiny za zmysluplné snažiť sa v súčasnosti o zriadenie školských zariadení s vyučovacím jazykom českým. Vychádzame pritom z vyše 70-ročnej tradície jednotného školstva v rámci bývalého spoločného štátu. Potomkovia českej národnostnej menšiny v SR vždy bez problémov navštevovali slovenské školy a slovensko-českú **bilingválnosť považujú za prirodzenú**.

Súčasne však podporujeme myšlienku **výučby českého jazyka, literatúry a reálií ako nepovinného predmetu na stredných školách**, čo by nepochybne uľahčilo adaptáciu slovenských študentov na českých vysokých školách, posilnilo povedomie a znalosť českého jazyka pri potomkoch českej národnostnej menšiny v SR a podporilo udržanie vzájomnej zrozumiteľnosti českého a slovenského jazyka u mladej generácie.

S ohľadom na výrazný pokles počtu príslušníkov českej národnostnej menšiny v ostatnom desaťročí nepovažujeme v najbližšom období otázku českého národnostného školstva na území SR za prioritnú. S ohľadom na pomerne rovnomerne nízke zastúpenie príslušníkov českej menšiny na Slovensku, by z hľadiska dostatku žiakov prichádzali do úvahy iba veľké mestá ako Bratislava alebo Košice. Z iniciatívy českých úradov sa už v minulosti uskutočnila v Bratislave prieskumná anketa, za akých podmienok by v českých a zmiešaných rodinách mali rodičia záujem poslať dieťa do českej školy, z ktorej vyplynulo, že väčšina rodičov by uprednostnila bližšiu slovenskú ako priveľmi vzdialenú českú školu.

Na úrovni vysokého školstva v minulosti existovalo štúdium **bohemistiky** v rámci katedry slovanských jazykov na Univerzite Komenského v Bratislave, pre nízky záujem a problémy s dochádzaním lektora z Brna, však malo krátkodobé trvanie. Podľa našich informácií možnosť otvorenia štúdia českého jazyka a literatúry zvažovali aj ďalšie univerzity (naposledy od r. 2012/13 v Nitre), no bez účasti občianskych združení českej menšiny, takže podrobnosti nepoznáme, no zriadenie takýchto študijných odborov by malo našu podporu.

Český spolok v Bratislave v minulosti podporoval snahu o navrátenie názvu „Masarykove školy“ školským budovám na Českej ul. v Bratislave, kde by bolo vhodné rozšíriť výučbu najmä na strednom stupni fakultatívne aj o niektoré predmety v českom jazyku, vychádzajúc tak v ústrety študentom, ktorí chcú pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu v ČR, avšak napriek podpore zo strany miestnej samosprávy aj verejnosti sa najmä po zmene vlastníckych vzťahov javí takáto možnosť ako nereálna. Podobné aktivity, podľa

našich informácií, vyvíjala aj Základná škola v Bystričke u Martina, usilujúca o pomenovanie ZŠ Alice Masarykovej.

CHORVÁTSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny nemajú možnosť vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku na žiadnom type materských, základných a stredných škôl na Slovensku. Iba v prípade niektorých jednotlivcov z radov príslušníkov chorvátskej národnosti ich detí navštevujú základné školy v chorvátskych obciach v susednom Burgenlande, pričom treba poznamenať, že ide iba o jednotlivcov. Výučba na týchto základných školách v susednom rakúsku je v staro-chorvátskom jazyku tzv. „*gradišćansko-hrvatski*“, ktorý je aj materinským jazykom drvivej väčšiny príslušníkov chorvátskeho etnika na Slovensku.

Výučba spisovného chorvátskeho jazyka na stredoškolskej úrovni je možná na Súkromnom Gymnáziu Žitavská č. 1 v Bratislave a na vysokoškolskej úrovni na katedre Slavistiky na UK v Bratislave. Pre príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny (ide predovšetkým o deti a mládež) je organizovaná výučba spisovného chorvátskeho jazyka prostredníctvom lektorky z Chorvátska. Výučba je raz za týždeň v každej obci, kde žijú Chorváti a je na dobrovoľnej báze pre záujemcov. Pedagóg pre toto výučbu je poskytovaný a finančne zabezpečovaný prostredníctvom Ministerstva školstva Chorvátskej republiky. Okrem toho sú v rámci menšiny organizované aj iné dobrovoľné druhy výučby chorvátskeho jazyka pre záujemcov, napr. v DNV (prostredníctvom EU projektu CROSKAT) a v Chorvátskom Grobe.

Zákon o používaní jazykov národnostných menšín na Slovensku nepovažuje jednotlivé mestské časti za samostatné municipality, a na základe toho chorvátska národnostná menšina už aj historicky žijúca v dostatočnej koncentrácii v niektorých v mestských častiach Bratislavy nespĺňa kritériá minimálneho množstva príslušníkov chorvátskeho etnika v danej obci, ktorou je Bratislava, podľa tohto zákona. Z uvedeného je zrejmé, že inštitucionálne zabezpečenie príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny na úrovni miestnej samosprávy, miestnej štátnej správy ani ústrednej štátnej správy nie je.

V oblasti vzdelávania pedagógov chorvátskeho jazyka, ktorí vyučujú chorvátsky jazyk v rámci voľno-časových aktivít v jednotlivých obciach, sa títo pedagógovia každoročne účastia na seminároch organizovaných inštitúciou „*HRVATSKA MATICA ISELJENIKA*“ v Chorvátsku.

Prioritou ostáva zabezpečiť výučbu chorvátskeho jazyka záujemcom, a to v najvyššej možnej miere formou dobrovoľných kurzov, seminárov a sústrezení. Ďalej pokračovať aj s výučbou chorvátskeho jazyka u detí a mládeže inou formou, ako napríklad prostredníctvom projektu ÚV SR „Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku“, ktorého sa každoročne zúčastní cca. 80 detí a mládeže príslušníkov chorvátskej národnosti na Slovensku.

MAĎARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Hodnotiacia správa obsahuje údaje aktuálne k 10.12.2012 a reflektuje subjektívne názory príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa podieľali na jej vypracovaní, tam kde bolo možné vychádzať z literatúry alebo výskumov je uvedený zdroj buď priamo v texte alebo v poznámke pod čiarou.

Vzhľadom na krátkosť času, ktorý bol vyhradený na vypracovanie hodnotiacej správy - necelý mesiac, nebolo možné poskytnúť komplexný, detailne rozpracovaný obraz o stave podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny. Ambíciou tejto správy je vystihnúť najpodstatnejších udalostí roka 2012 v oblasti národnostného školstva maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku a podanie zoznamu najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcom roku.

1. Možnosti vzdelávania v maďarskom jazyku

1.1 Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika

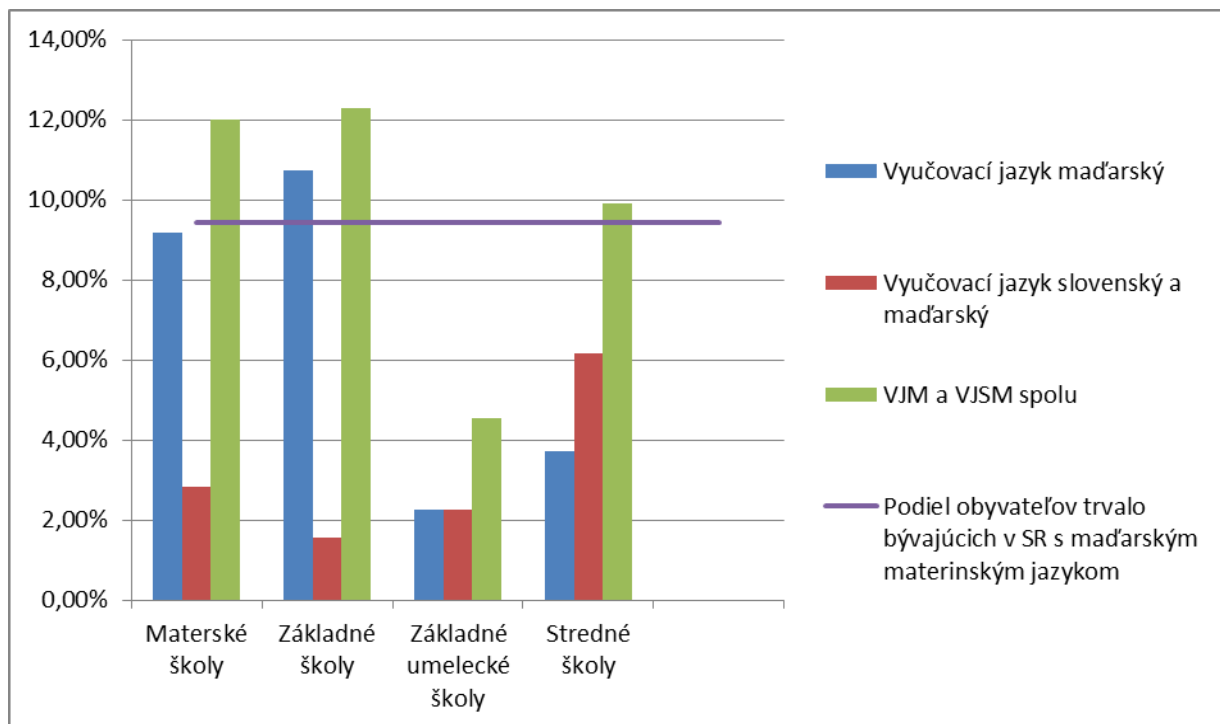
Menný zoznam materských škôl, základných škôl a stredných škôl je uvedený v prílohe č. 1 až 3 tejto správy. V súvislosti s ich charakteristikou z kvantitatívneho hľadiska považujeme za potrebné posúdiť, či je dostatočný počet škôl a školských zariadení, ktoré zabezpečia pre každého príslušníka maďarskej menšiny prístup k vzdelaniu v materinskej reči. Na zodpovedanie tejto otázky sme skúmali, či podiel škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom maďarským na celkovom počte škôl a školských zariadení na Slovensku zodpovedá podielu obyvateľov trvalo bývajúcich na Slovensku s maďarským materinským jazykom na celkovom počte obyvateľstva, ktorý je vo výške 9,43%²⁵.

	Materské školy počet - %		Základné školy počet - %		Základné umelecké školy počet - %		Stredné školy počet - %	
Celkový počet škôl na Slovensku	2864	100,00 %	2179	100,00 %	309	100,00 %	777	100,00 %
Vyučovací jazyk maďarský (VJM)	263	9,18%	234	10,74 %	7	2,27%	29	3,73%
Vyučovací jazyk slovenský a maďarský (VJSM)	81	2,83%	34	1,56%	7	2,27%	48	6,18%
VJM a VJSM spolu	344	12,01 %	268	12,30 %	14	4,53%	77	9,91%

Tabuľka č. 1: Porovnanie počtu materských, základných, základných umeleckých a stredných škôl²⁶

²⁵Štatistický úrad Slovenskej republiky, číslo: 900-0056/2012, kód: 023712, okruh Sčítanie obyvateľov, domov a bytov, jún 2012

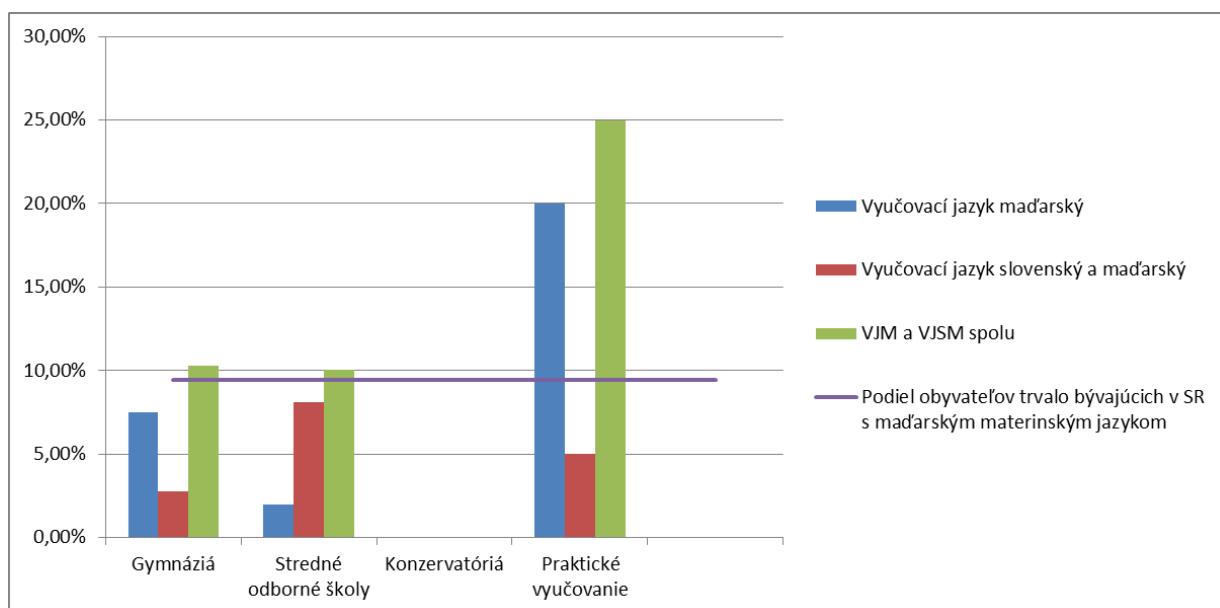
²⁶Zdroj údajov: <http://www.uips.sk/registre/vyber-skol-podla-kriterii>

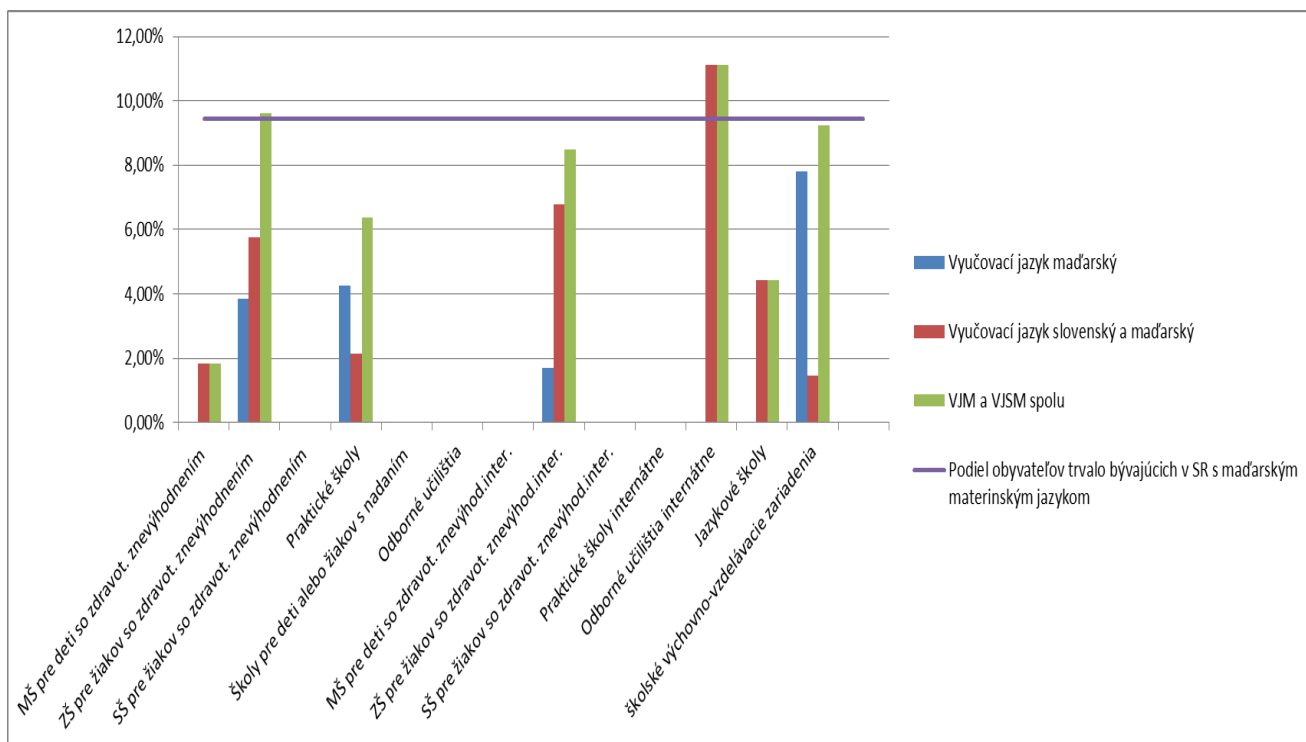
Graf č. 1: Porovnanie počtu materských, základných, základných umeleckých a stredných škôl²

	Celkom	VJM počet - %	VJSM počet - %	VJM+VJSM počet - %			
Gymnázia	253	19	7,51%	7	2,77%	26	10,28%
Stredné odborné školy	508	10	1,97%	41	8,07%	51	10,04%
Konzervatóriá	16	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Praktické vyučovanie	20	4	20,00%	1	5,00%	5	25,00%

Tabuľka č. 2: Porovnanie počtu jednotlivých druhov stredných škôl²

Graf č. 2: Porovnanie počtu jednotlivých druhov stredných škôl²

	Celkom	VJM počet - %	VJSM počet - %	VJM+VJSM počet - %
MŠ pre deti so zdravot. znevýhodnením	54	0	0,00%	1
ZŠ pre žiakov so zdravot. znevýhodnením	208	8	3,85%	12
SŠ pre žiakov so zdravot. znevýhodnením	11	0	0,00%	0
Praktické školy	47	2	4,26%	1
Školy pre deti alebo žiakov s nadaním	5	0	0,00%	0
Odborné učilišťa	21	0	0,00%	0
MŠ pre deti so zdravot. znevýhod.inter.	19	0	0,00%	0
ZŠ pre žiakov so zdravot. znevýhod.inter.	59	1	1,69%	4
SŠ pre žiakov so zdravot. znevýhod.inter.	10	0	0,00%	0
Praktické školy internátne	19	0	0,00%	0
Odborné učilišťa internátne	27	0	0,00%	3
Jazykové školy	45	0	0,00%	2
školské výchovno-vzdelávacie zariadenia	2888	225	7,79%	42

Tabuľka č. 3: Porovnanie počtu jednotlivých druhov škôl a školských zariadení²

Graf č. 3: Porovnanie počtu jednotlivých druhov škôl a školských zariadení²

1.2 Vysoké školy

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru.

1.3 Iné druhy vzdelávania

Informácie o inštitúciách poskytujúcich iné druhy vzdelávania budú zverejnené v januári 2003, preto navrhujeme doplniť túto časť správy až po zverejnení týchto údajov. Na spracovanie tejto časti správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „Výbor“).

2. *Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín*

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru

3. *Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom maďarským alebo s vyučovaním maďarského jazyka*

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru.

4. *Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov v maďarskom jazyku*

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru.

5. *Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov maďarskej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským*

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru.

6. *Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom maďarským*

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru.

7. *Priority, resp. potreby riešenia v roku 2013*

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vyjadrujú svoju nespokojnosť s mierou dostupnosti informácií a odborných materiálov v oblasti školstva v maďarskom jazyku, a odporúčajú preto orgánom verejnej moci a nimi zriadeným inštitúciám v oblasti školstva (Ústav informácií a prognóz školstva, Iuventa a iné), aby svoje informácie a materiály zverejnené na webových sídlach a na nimi zriadených portáloch, materiály distribuované pre školy a školské zariadenia sprístupňovali aj v maďarskom jazyku.

V oblasti národnostného školstva na Slovensku je potrebné vytvoriť **osobitnú pracovnú skupinu** Výboru, resp. **zapojiť Výbor do činnosti existujúcich odborných a poradných orgánov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR** za účelom zmapovania súčasného stavu vzdelávania a výchovy príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny, zadefinovania cieľov a určenia potrebných nástrojov a opatrení v tejto oblasti.

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny poukazujú na **Záver** z druhého rokovania Pracovnej skupiny pre problematiku inkluzívneho vzdelávania zriadenej v rámci Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť zo dňa 14. júna 2011, najmä na bod 10, v zmysle ktorého: Pri výchove a vzdelávaní detí národnostných menšín je potrebné vo vzdelávacích štandardoch vo väčšej

miere zohľadniť a rešpektovať ich kultúru a iné špecifiká. Osobitá kultúra a špecifiká národnostných menšín by sa mali vo väčšej miere zohľadniť aj pri príprave a kontinuálnom vzdelávaní pedagogických a odborných zamestnancov pre národnostné školy (školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín/ školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny), pri tvorbe učebníc, najmä spoločenskovedných a humanitných disciplín, ako aj pri metodike vyučovania slovenského jazyka a spoznávanie slovenskej kultúry. Osobitnú otázku tvorí výchova a vzdelávanie detí s materinským jazykom iným ako slovenským, ktoré majú iné (napr. zdravotné) znevýhodnenie. Možnosť ich vzdelávania v materinskom jazyku v súčasnosti takmer nejestvuje. (Princíp zohľadnenia kultúrnych špecifik, pokiaľ je to možné – vzhľadom na ich pomerne malú početnosť a veľký priestorový rozptyl –, a pokiaľ o to majú záujem, by bolo vhodné aplikovať aj pri vzdelávaní príslušníkov nových menšín a cudzincov.)

MORAVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Na Slovensku neexistuje národnostné školstvo pre moravskú menšinu, preto ostatné otázky v tejto oblasti sú bezpredmetné.

NEMECKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Na Slovensku žijúci karpatskí Nemci vo veľkej väčšine veľmi dobre ovládajú slovenský jazyk, avšak obvykle majú problémy s nemeckou gramatikou. Je to pochopiteľné, pretože po roku 1945 na Slovensku už nejestvovali možnosti vzdelávania v nemeckom jazyku a málo hodín v škole, prípadne domáce vzdelávanie, nemohli postačovať ku kvalitnému osvojeniu nemeckého jazyka. Tu po roku 1989 vznikli určité možnosti na nemeckých menšinových školách, avšak vzhľadom na rozptýlenosť nemeckého osídlenia v školách nemôže učiť nemčina ako materinský jazyk. Problémom je aj nedostatok kvalifikovaných učiteľov na týchto školách.

V súvislosti so vzdelávaním nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku navrhujeme nasledovné:

1. Aby nemecký jazyk bol rovnoprávny s anglickým jazykom,
2. Aby žiaci, rodičia, škola mala možnosť voľby, ktorý cudzí jazyk, ako 1. jazyk sa bude v škole vyučovať,
3. Nech je akýkoľvek jazyk 2. cudzím jazykom, povinne ho vyučovať 2 - hodinovou týždennou dotáciou (jednohodinová dotácia je nepostačujúca).
4. Pri Ministerstve školstva zriadiť pracovnú komisiu, ktorá by mala v gescii prípravu učebníc pre deti karpatských Nemcov. V tejto komisii by mali byť zastúpení odborníci pre všetky stupne škôl, okrem vysokých a samozrejme aj zástupcovia Karpatskonemeckého spolku na Slovensku.

5. Vyčleniť prostriedky pre vydávanie učebníc nemeckého jazyka a učebníc dejín karpatských Nemcov, zemepisu a hudobnej výchovy, všetky v jazyku nemeckom (prípadne dejepis bilingválne).
6. Do zoznamu celoslovenských súťaží v prednese poézie a prózy zaradiť aj súťaž v prednese nemeckej poézie a prózy (obdobne ako Hviezdoslavov Kubín v slovenskom jazyku).
7. Napomôcť a podporiť výmenu skúseností učiteľov nemeckého jazyka v štátoch, v ktorých žijú a vzdelávajú sa v nemeckom jazyku príslušníci nemeckej menšiny.

POLSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Vzdelávanie v poľštine na Slovensku ako také je celé zabezpečované výlučne organizáciami zastrešujúcimi poľskú národnostnú menšinu a s pomocou Ambasády Poľskej republiky.

Zoznam škôl a školských zariadení a ich stručná charakteristika:

- Piatková poľská školička v Nitre – ide o výuku poľského jazyka detí a mládeže s poľskými koreňmi, ktorých cieľom je popri rozvoji jazykových schopností zároveň upevňovať ich kultúrnu a národnú identitu.
- Školský konzultačný bod pri Ambasáde Poľskej republiky – toto zariadenie poskytuje základné vzdelanie v jazykovej oblasti a v oblasti všeobecného prehľadu, základných informácií o Poľsku.
- Sobotno-nedeľná poľská škola v Žiline – ide o doplnkové vzdelávanie v poľskom jazyku podľa poľského školského programu. Táto škola vznikla pre deti, ktoré majú poľské korene, majú záujem o ovládanie poľského jazyka alebo tie, ktoré sa chcú v budúcnosti vzdelávať v Poľsku.
- Prípravka (v Žiline) – hrou a zábavou sa deti učia správnu výslovnosť a získavajú základnú slovnú zásobu v poľskom jazyku.
- Základná škola (v Žiline) – deväťročná výuka, ktorá sa vnútorne člení na tri stupne:
 - 1. – 3. trieda – integrované vyučovanie
 - 4. – 6. trieda – vyučovanie podľa poľského systému
 - 7. – 9. trieda – poľské gymnázium
- Stredná škola (v Žiline) – poľské lýceum

Predmety, ktoré sa v tejto škole vyučujú, sú nasledovné: poľský jazyk, poľská literatúra, zemepis a dejiny s dôrazom na Poľsko, veda o Poľsku, informatika (podľa potreby), iné predmety doplnkovo podľa tried.

- Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici – na Fakulte humanitných vied UMB je zriadená Katedra slovanských jazykov. V rámci Študijného programu Poľský jazyk a kultúra je možné získať druhostupňové vysokoškolské vzdelanie.

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

Takéto vzdelanie nie je príslušníkom poľskej národnostnej menšiny poskytované na žiadnej z uvedených úrovní štátnej správy ani miestnej samosprávy vzhľadom na skutočnosť, že potreba takéhoto vzdelania absentuje.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

Celé technické a materiálne vybavenie škôl, ako aj učebnice a učebné pomôcky si poľské školy a školské zariadenia zabezpečujú sami alebo s finančnou podporou poľských štátnych inštitúcií, príp. organizácií.

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

Takáto možnosť vzdelania vo vzťahu k poľskej národnostnej menšine absentuje.

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

Táto otázka sa poľskej národnostnej menšiny nedotýka.

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

Vo vzťahu k poľskej národnostnej menšine je aj táto otázka irelevantná; neexistujú žiadne spoločné programy ani iné spôsoby spolupráce medzi týmito školami.

RÓMSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania v rómskom jazyku²⁷

Vláda Slovenskej republiky v oblasti výchovy a vzdelávania národnostných menšín schválila v roku 2007 *konceptiu výchovy a vzdelávania národnostných menšín* a v roku 2008 *konceptiu výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania*. V oboch koncepciách vláda Slovenskej republiky hovorí o rómčine ako o jednom z pilierov pri výchove a vzdelávaní rómskych žiakov.

Aktuálny vývoj v školstve, respektíve snahy politickej, odbornej, ale aj širokej verejnosti signalizujú zmenu vo vzťahu k vzdelávaniu rómskych žiakov. Okrem zachovania hlavného vzdelávacieho prúdu - tradičného školstva, otvárajú otázky zavedenia dvoch ďalších vzdelávacích prúdov:

- 1) *inkluzívne vzdelávanie*, ktorého základ síce vo forme vzájomného kontaktu žiakov z rôznych kultúr v škole na mnohých miestach existuje aj dnes, no absentuje priorita prezentácie jednotlivých kontaktných kultúr, aktívna spolupráca s rómskou rodinou, rómske reálie – učiteľ rómskych reálií a rómsky jazyk – učiteľ rómskeho jazyka,
- 2) *národnostné školstvo*, ktorého základ tiež v podstate existuje vo forme škôl v ktorých je dominantná prevaha rómskych žiakov (fáza nepriameho konštruovania národnostného školstva), no aj pre tento vzdelávací prúd absentujú vyššie uvedené priority.²⁸

²⁷ Rómom ako právoplatne uznanej národnostnej menšine Ústava SR a medzinárodné dokumenty Rady Európy ratifikované Slovenskou republikou zaručujú právo na vzdelávanie v materinskom jazyku. V prípade rómskej národnostnej menšiny však uplatňovanie tohto práva komplikoval fakt, že rómsky jazyk bol štandardizovaný až v roku 2008. V praxi to znamená, že menšina, ku ktorej sa podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 (verejne dostupné údaje štatistického úradu) hlásilo 105 738 ľudí, má k tomuto dňu v sieti škôl SR iba jednu školu s vyučovacím jazykom slovenským a rómskym – osemročné Súkromné gymnázium Z. J. Mallu v Kremnici (Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, 2011, s. 26).

²⁸ Samko, Milan, PhDr., PhD. Poznámky k rómskemu jazyku, príspevok na seminári Rómsky jazyk *cesta sebaurčenia a sociálnej inklúzie*, Bratislava, 11. 12. 2012

Na úrovni predprimárneho a primárneho vzdelávania pre žiakov z rómskych komunit poskytuje len Súkromná spojená škola (Súkromná ZŠ s MŠ, Súkromná ZUŠ) v Kremnici a Súkromná ZŠ v Košiciach uplatňovanie práva vyučovania jazyka národnostnej menšiny. Vyučovací proces v týchto školách umožňuje zvládnuť predpísané školské osnovy ako aj vyučovanie rómskeho jazyka. Zriaďovateľmi všetkých uvedených škôl sú mimovládne neziskové organizácie. Ide výlučne o súkromné školy. Na úrovni štátnych škôl neposkytuje možnosť vyučovania jazyka rómskej národnostnej menšiny ani jedna škola.

Tabuľka č. 1 – Zoznam škôl v SR s vyučovaním rómskeho jazyka

Por. čís.	Názov	Sídlo	Zriaďovateľ	Riaditeľka školy	Kontakt
Základné školy					
1.	Súkromná spojená škola – súkromná základná škola s materskou školou	Angyalova ulica 417/31 960 01 Kremnica	občianske združenie eMKLUB Kremnica	Ing. Ján Hero	http://sgassskca.edupage.org/
2.	Súkromná základná škola	Galaktická 9 040 12 Košice	Nadácia „dobrá rómska víla Kesaj“	Mgr. Alexandra Urbancová	www.szsgalakticka.edupage.org
Stredné školy					
3.	Súkromné gymnázium	Galaktická 9, 040 12 Košice	Nadácia „dobrá rómska víla Kesaj“	Mgr. Anna Koptová	www.kesaj.edupage.org
4.	Osemročné súkromné gymnázium Zefyrina Jiméneza Mallu	Dolná 48/19, 967 01 Kremnica	občianske združenie eMKLUB Kremnica	Ing. Ján Hero	www.sgkca.edupage.org
5.	Súkromná pedagogická a sociálna akadémia	Jegorovovo námestie 5 04 022 Košice	Kultúrne združenie občanov rómskej národnosti Košického kraja, n.o	Mgr. Irena Adamová	www.spark.edupage.org
6.	Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium	Požiarňická 1, 040 01 Košice,	Kultúrne združenie občanov rómskej národnosti Košického kraja, n.o.	PaedDr. Nadežda Oláhová	www.shadk.edupage.org
7.	Súkromná stredná odborná škola	Biela voda 901/2 060 01 Kežmarok	Carpe diem, n.o.	Ing. Lýdia Matajzíkova	http://www.ssos-kezmarok.sk/
Vysoké školy					
8.	Ústav romologických štúdií	Kraskova 1 949 74 Nitra	Univerzita Konštantína Filozofa	Doc. PhDr. Rastislav Rosinský, PhD.	http://www.urs.fsvaz.ukf.sk/
9.	Ústav rómskych európskych štúdií	Tatranská ulica č.10 974 11 Banská Bystrica	Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o.	PhDr. Ladislav Fízik, PhD.	http://www.ures.wbl.sk/
10.	Katedra rómskych štúdií	Pod brehmi č. 4/a 841 03 Bratislava	Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o.	Doc. PhDr. Tibor Loran, PhD.	http://www.vssvalzbety.sk/katedry/katedry/katedra-romskych-studii/o-katedre
11.	Ústav rómskych štúdií	Ulica 17.novembra č.1 080 01 Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Prof. RNDr. Ivan Bernasovský, DrSc.	http://www.unipo.sk/pracoviska/urs/kontakt

Materské školy

V súčasnosti neevidujeme existenciu takéhoto typu vzdelávacej a výchovnej inštitúcie.

Základné školy

V meste Kremnica poskytuje predprimárne a primárne vzdelávanie pre žiakov z rómskych rodín Súkromná spojená škola. Škola ponúka individuálny prístup k žiakom, zmysluplné trávenie voľného času, prípravu na vyučovanie v rámci celodenného výchovného systému, ako aj atraktívne edukačné prostredie rešpektujúce sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká v rámci Školského vzdelávacieho programu.

Ďalšou základnou školou zameranou na výchovu a vzdelávanie rómskych žiakov je súkromná základná škola v Košiciach. Vyučovací proces na tejto škole umožňuje skĺbenie preberaného učiva s materinským jazykom. Pedagógovia zavádzajú efektívne vyučovacie metódy do vzdelávacieho procesu, ktoré tak žiakov motivujú k lepším výsledkom. Prostredníctvom Súkromného centra voľného času vedú pedagógovia záujmové krúžky rôzneho druhu.

Stredné školy²⁹

Ak hovoríme o stredných školách, ide výlučne o súkromné školy, ktorých zriaďovateľom je nadácia, mimovládna organizácia, resp. občianske združenie.

a) *Súkromné gymnázium v Košiciach na Galaktickej ulici* má za cieľ poskytovať najmä úspešným rómskym žiakom primerané možnosti na získanie kvalitného stredoškolského vzdelania a dať im šancu uchádzať sa o vysokoškolské štúdium na vysokých školách a univerzitách na Slovensku a v zahraničí. V súlade s týmto cieľom ponúka záujemcom o štúdium nasledovné možnosti štúdia:

- 4 ročné štúdium v dennej forme štúdia

- 8 ročné štúdium v dennej forme štúdia

Z hľadiska zastúpenia národností na tejto škole tvorí 51,1%, t.j. 48 žiakov rómskej národnosti a 48,9%, t.j. 46 žiakov slovenskej národnosti³⁰.

b) *Osemročné gymnázium Z. J. Mallu* ponúka študijný odbor *cudzí jazyky pre osemročnú dennú formu štúdia*. Je charakteristické tým, že je neštátnym subjektom s vyučovaním rómskeho jazyka. Jeho zámerom je vytvoriť priaznivé podmienky pre vzdelávanie nadaných rómskych detí, ale je otvorené aj pre nerómskych žiakov, ktorí majú záujem učiť sa rómsky jazyk a rómske reálie. Škola má nadregionálny charakter a preto pri Súkromnom gymnázium je zriadený aj Školský internát ako súčasť Súkromného gymnázia. Z hľadiska zastúpenia národností na tejto škole tvorí 24,1% , t.j. 14 žiakov rómskej národnosti a 75,9%, t.j. 44 žiakov slovenskej národnosti³¹.

c) *Súkromná pedagogická a sociálna akadémia*, ktorá sídli na Požiarnickej ulici č.1 v Košiciach. Jej primárnym cieľom je vzdelávať a vychovávať študentov, ktorí budú po úspešnom absolvovaní štúdia pôsobiť v rómskych komunitách. V súlade s týmto cieľom škola ponúka nasledovné možnosti štúdia:

- *sociálny a výchovný pracovník v dennej a externej forme štúdia;*

- *učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo v dennej forme štúdia.*

²⁹ Ide o výlučne súkromné stredné školy. Z dôvodu prehľadnosti a ucelenosti získaných informácií o predmetných školách ich uvádzame v tabuľkách.

³⁰ Predmetná štatistika môže pôsobiť zavádzajúco, nakoľko aj žiaci slovenskej národnosti môžu mať rómsky pôvod.

³¹ Predmetná štatistika môže pôsobiť zavádzajúco, nakoľko aj žiaci slovenskej národnosti môžu mať rómsky pôvod.

Z hľadiska zastúpenia národností na tejto škole tvorí 69,5%, t.j. 271 žiakov slovenskej národnosti, 27,2%, t.j. 106 žiakov rómskej národnosti a 2,1%, t.j. 8 žiakov maďarskej národnosti. V škole študuje ešte jeden žiak ruskej a nemeckej národnosti a 3 žiaci českej národnosti³².

d) *Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Košiciach* poskytuje nasledovné študijné odbory:

- *hudobno-dramatické umenie;*
- *tanec;*
- *spev;*
- *hudba;*
- *hudba - skladba;*
- *hudba – dirigovanie;*
- *hudba – hra na klavíri;*
- *hudba – hra na zobcovej flaute, flaute, hoboji, klarinete, fagote, saxofóne, trúbke, lesnom rohu, pozaune, tube a bicích nástrojoch;*
- *hudba – hra na husliach, viole, violončele, kontrabase, harfe, gitare, cimbale;*
- *hudba – hra na akordeóne.*

Z hľadiska zastúpenia národností na tejto škole tvorí 94,7 %, t.j. 197 žiakov slovenskej národnosti, 2,9%, t.j. 6 žiakov maďarskej národnosti a 2,4%, t.j. 5 žiakov rómskej národnosti.

e) *Súkromná stredná odborná škola v Kežmarku* je netradičnou strednou školou so zameraním na výchovu a vzdelávanie v remeslách a službách formou alternatívnych prvkov vo výučbe. Pracuje najmä so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia a marginalizovaných rómskych komunit. Odbory sú dopytovo orientované podľa požiadaviek pracovného trhu a lokality. Škola ponúka nasledovné študijné odbory:

Dvojročné učebné odbory – *výroba konfekcie, spracúvanie dreva, stavebná výroba, lesná výroba, výroba úžitkového skla, strojárska výroba.*

Trojročné učebné odbory v remeselnej výrobe – *krajčír, murár, kamenár, umelecký kováč a zámočník, umelecký stolár.*

Trojročné učebné odbory v službách – *kadernička, servírka.*

Absolventi trojročných učebných odborov môžu v štúdiu nadviazať pokračovaním v nadstavbovom štúdiu *podnikanie v remeslách a službách.*

Vysoké školy³³

V prípade vysokých škôl sa venujeme najmä tým verejným a súkromným vysokým školám, resp. katedrám a ústavom na týchto vysokých školách, ktoré svoje pôsobenie zameriavajú na výchovu a vzdelávanie Rómov, resp. výchovu a vzdelávanie študentov z radom majority o jednotlivých oblastiach života Rómov, ako je sociálna práca v rómskych komunitách, sociálne služby a poradenstvo a pod.

a) *Ústav romologických štúdií* (bývalá katedra rómskej kultúry) pripravuje kvalifikovanú rómsku, ako aj „nerómsku“ inteligenciu (pedagogických, osvetových a sociálnych pracovníkov), s cieľom optimalizovať sociálno-kultúrne pomery Rómov v Slovenskej republike. Poznanie filozofie rómskeho myslenia³⁴ a ich psychologických zvláštností, dobrá orientácia v socio-psychologickom prostredí rómskych detí a poznanie ich hodnotovej

³² Predmetná štatistika môže pôsobiť zavádzajúco, nakoľko aj žiaci slovenskej národnosti môžu mať rómsky pôvod.

³³ Z dôvodu prehľadnosti a ucelenosti získaných informácií o predmetných školách ich uvádzame v tabuľkách.

³⁴ <http://www.urs.fsvaz.ukf.sk/>

orientácie predznamenáva úspech v príprave budúcich učiteľov, od ktorých sa očakáva, že budú naplňať svoje poslanie v etnicky špecifickom sociálnom prostredí.

b) *Ústav rómskych európskych štúdií* sa prioritne zameriava na realizáciu bakalárskeho študijného programu sociálna práca so zameraním na rómsku komunitu a magisterského štúdia sociálnej práce v externej forme štúdia. Absolvent bakalárskeho štúdia ovláda základy teórie a praxe sociálnej práce so zameraním na rómsku komunitu, má znalosti o úlohách štátnej správy, samosprávnych orgánov a neštátnych subjektov v oblasti sociálnej politiky.

c) *Katedra rómskych štúdií* svojou činnosťou prispieva k rozširovaniu najnovších teoreticko–empirických poznatkov a vedecko–výskumných zistení o problematikách etnických minorít, marginalizovaných a exkludovaných rómskych spoločenstvách, chudobných a sociálne vylúčených vo Východnej Európe a to prostredníctvom pedagogických procesov v rámci akreditovaného študijného odboru 3.1.14 Sociálna práca a schválených študijných programov v bakalárskom stupni externého vzdelávania študentov za účelom vysokoškolskej prípravy dospelých pre nový, vedomostný trh práce.

Ústav rómskych štúdií zabezpečuje a koordinuje vedecký výskum (a to nie len na pôde Prešovskej univerzity) orientujúci sa na širokú škálu multidisciplinárnych vedeckých a odborných tém spojených s rómskym etnikom. Tematicky sa zameriava na výskum v oblasti antropológie, dejín, geografie, jazyka, kultúry, politológie a sociálnych otázok rómskeho etnika. Teritoriálne sa orientuje na výskum života Rómov na (východnom) Slovensku avšak v širšom (stredo)európskom kontexte.

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov rómskej národnostnej menšiny

Vysoké školy

Vzdelávanie na verejných vysokých školách:

- Ústav romologických štúdií FSVaZ UKF³⁵ v Nitre;
- Ústav rómskych štúdií Prešovskej univerzity v Prešove;

Vzdelávanie na súkromných vysokých školách:

- Katedra rómskych štúdií Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety;
- Ústav európskych rómskych štúdií Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety;

Stredné a základné školy

Nakoľko ide v tomto prípade o súkromné stredné školy, zriaďovateľom je súkromný subjekt – nadácia, občianske združenie, mimovládna organizácia. Preto neevidujeme existenciu výchovno-vzdelávacej inštitúcie na tejto úrovni. V súvislosti s inštitucionálnym zabezpečením výchovy a vzdelávania príslušníkov rómskej národnostnej menšiny v školách a školských zariadeniach, ktorých primárnym cieľom je výchova a vzdelávanie Rómov konštatujeme, že nemajú jasne zadefinovaný štatút národnostného školstva. Na to nadväzuje problematika vzdelávania v rómskom jazyku, nakoľko je na území Slovenskej republiky nedostatok kvalifikovaných pedagógov, ktorí by boli kompetentní vyučovať v rómskom jazyku. Doteraz

³⁵ *Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.*

nebol vytvorený a akreditovaný študijný program na vysokej škole, ktorý by garantoval študijný odbor „učiteľstvo rómskeho jazyka“. Preto by malo byť vo verejnom záujme podporiť práve tvorbu takéhoto programu, ktorý by bol príslubom pre rozvoj národnostného školstva Rómov.

Úroveň miestnych samospráv – v súčasnosti neevidujeme existenciu takéhoto typu vzdelávacej a výchovnej inštitúcie na tejto úrovni.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom rómskym alebo s vyučovaním jazyka rómskej národnostnej menšiny

V súčasnosti neevidujeme existenciu školy, resp. školského zariadenia s vyučovacím jazykom rómskym, Do siete národnostného školstva je zaradená jediná škola s vyučovaním rómskeho jazyka (Súkromné gymnázium Z.J. Mallu v Kremnici).

- Na uvedenej škole sa stretávajú pedagógovia najmä s nedostatkom priestorov, hoci štátne budovy pre vzdelávací účel disponujú mnohými priestormi, ktoré sú však neefektívne využívané. Škola sa stretáva s neústretnosťou Krajského školského úradu v Banskej Bystrici.
- Absentuje štátna systematická podpora riešenia príspevku na ubytovanie, cestovanie a zdravotnú starostlivosť študentov.

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov v rómskom menšinovom jazyku

a) Výučba rómskeho jazyka na UKF v Nitre – Ústav romologických štúdií – vzdelávanie a príprava študentov a budúcich pedagógov (odborných zamestnancov) na prácu v marginalizovaných rómskych komunitách v jednotlivých oblastiach života Rómov.

b) Metodicko-pedagogické centrum v Prešove – ROCEPO – realizovalo niekoľko aktivít zameraných na vzdelávanie rómskeho jazyka:

Tabuľka č. 12 – Aktivity ROCEPO

Druh vzdelávania	Názov	Termín realizácie	Počet účastníkov
Priebežné	Osvojenie si základov rómskeho jazyka	Január – jún 2007	52
	Prezentácia rómsko-slovenských učebných textov a rómskych výkladových kariet pre prvý ročník	30.5.2007 Prešov 4.6.2007 Košice	33 26
Špecializované	Asistent učiteľa (modul romológia)	2003-2009	402
Prednášky	Rómsky jazyk ako pomôcka učiteľa pri prekonávaní jazykovej bariéry u rómskych žiakov	2006	102

c) V kontexte rozvoja a podpory rómskeho jazyka a literatúry na základných a stredných školách je pri Štátnom pedagogickom ústave zriadená predmetová komisia pre predmety rómsky jazyk a literatúra a rómske reálie, ktorá rieši koncepčné otázky obsahu výchovy a vzdelávania rómskych žiakov.

d) Štátny pedagogický ústav vydal prvé publikácie pre žiakov a učiteľov základných a stredných škôl v oblasti rozvoja rómskeho jazyka a literatúry:

- Základné pravidlá rómskeho pravopisu,
- Učebnica rómskeho jazyka – Romaňi čhib 1,
- Konverzačný lexikón rómskej gramatiky,
- Antológia autorov rómskej literatúry, rómskych tradícií a remesiel a rómskej hudby,
- Učebný texty v rómskom a slovenskom jazyku pre I. stupeň základnej školy,
- Rómsko-slovenský slovník,
- Manuál pre učiteľa a pomôcka pre interkultúrne vzdelávanie v škole s názvom Loďka, Palička pomocníčka – E šifica, E rovľica žutindorica.

5. Špecifická výchovy a vzdelávania detí príslušníkov rómskej národnostnej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským.

Aj napriek štandardizácii rómskeho jazyka v roku 2008, ktorá oprávňuje Rómov vzdelávať sa v materinskom jazyku nedošlo k rozvoju rómskeho národnostného školstva na Slovensku. Príčinou prečo samotní Rómovia nepožadujú uplatnenie tohto významného dokumentu môže byť ich nevedomosť, rovnako aj obava uplatniť si svoje právo, a tak prísť do konfliktu s majoritou. Pravdou je, že predstavitelia majoritnej časti populácie nie sú pripravení na úradnú komunikáciu v rómskom jazyku, v školách chýbajú učebnice, knihy. Faktom tiež zostáva, že podobne ako v niektorých iných krajinách nie všetci Rómovia používajú rómčinu ako materinský jazyk³⁶.

Pre zlepšenie situácie je potrebné pripraviť učiteľov rómskeho jazyka, literatúry a kultúry a zabezpečiť, aby sa absolventi pedagogiky zameranej na rozvoj rómskeho jazyka a rómskych reálií uplatnili v praxi ako učitelia a aby rómski rodičia začali akceptovať rómsky jazyk ako vyučovací jazyk, ktorý pomáha napredovať ich dieťaťu.

Charakteristika špecifik

Nejasná terminológia

V populárnom diskurze sa zamieňajú a spájajú dve odlišné kategórie – **Rómovia ako národnostná menšina** a tie skupiny obyvateľstva (samy sebou alebo svojim sociálnym prostredím) označované ako **Rómovia, ktorí sa nachádzajú na okraji spoločnosti**, pričom ich pripísaná etnicita predstavuje jeden z faktorov ich spoločenského vylúčenia. K pojmovým nejasnostiam dochádza aj v oblasti verejnej politiky, čo môže byť jedným z dôvodov jej zlyhávania vo vzťahu k riešeniu tzv. rómskeho problému. Obe skupiny totižto čelia odlišným problémom, ktoré vyžadujú odlišné riešenia. **Rómska národnostná menšina**, tvorená hlavne rómskou strednou triedou, potrebuje vytvoriť podmienky na zachovanie a rozvoj vlastnej kultúrnej identity a ochranu pred diskrimináciou. **Marginalizované rómske komunity** na druhej strane potrebujú najmä pomoc pri zabezpečení ich základného prežitia, ľudskej dôstojnosti a účasti na fungovaní spoločnosti, z ktorej sú vyčleňovaní. Toto zamieňanie je jedným zo základných problémov rómsko-nerómskeho spolužitia, pretože nesprávnym stotožnením všetkých Rómov s Rómami, ktorí sú sociálne vylúčení, sa „rómsky problém zdá

³⁶Hübschmannová, M. 1995. *Šaj pes dovakeres – můžeme se domluvit*. Olomouc: Palackého univerzita, 1995.

byť neriešiteľný“; zároveň je takouto sociálnou kategorizáciou stigmatizovaná rómska stredná vrstva³⁷.

Sociálne znevýhodnené prostredie

Rómska populácia žijúca na Slovensku sa podľa výskumov pravidelne objavuje medzi skupinami najviac ohrozenými chudobou, sociálnym vylúčením a diskrimináciou. Na edukáciu rómskych žiakov³⁸ má významný vplyv prostredie, v tomto prípade ich prirodzené rodinné prostredie, ktoré negatívnym spôsobom ovplyvňuje edukačný proces. Ide o sociálne znevýhodnené prostredie³⁹, ktoré vzhľadom na sociálne a jazykové podmienky nedostatočne stimuluje rozvoj mentálnych, vôľových a emocionálnych vlastností jednotlivca, nepodporuje jeho efektívnu socializáciu a neposkytuje dostatok primeraných podnetov pre rozvoj osobnosti. Spôsobuje sociokultúrnu depriváciu, deformuje intelektuálny, mravný a citový rozvoj jedinca a z aspektov edukácie ho z týchto dôvodov považujeme za osobu so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami⁴⁰.

Bariéry v edukácii rómskych žiakov⁴¹

Väčšina rómskych detí nenavštevuje materské školy, či iné predškolské zariadenia a do školy prichádza iba so skúsenosťami z rodinného prostredia. Pri vstupe do školy v šiestom roku veku sa stretáva s neznámym, cudzím a niekedy až hostilným prostredím, ktorému musí odolávať samé, bez pomoci rodičov, od ktorých bolo dovtedy závislé. V škole je pre neho takmer všetko neznáme – nie sú tam rómski učitelia (s výnimkou tých škôl, kde sa postupne, ale zatiaľ v malom množstve začínajú objavovať asistenti učiteľa – Rómovia⁴²). Pomôcky a učebnice sú obsahovo prispôsobené chápaniu slovenských detí. Tradičná rómska rodinná výchova nedáva dieťaťu taký základ, ktorý učiteľ očakáva od priemerného žiaka prvej triedy základnej školy. Od začiatku školských aktivít tak vzniká nedorozumenie, ktoré sa rýchlo odrazí v školskej neúspešnosti dieťaťa⁴³.

Za najväčšie bariéry v edukácii rómskych žiakov považujeme:

a) nedocenenie určitých kvalít žiakovho prežívania a jeho dôsledkov, z toho vyplývajúci **dlhodobý neúspech**, ktorý podnecuje vznik úzkostných stavov a spôsobuje dlhodobé dôsledky pre žiakovu osobnosť. Ide o tzv. **efekt zabuchnutých dverí**;

³⁷ Bližšie: HOJSÍK, M. 2010. Rómovia a my: kam priaznivé zmeny nedorazili. In Bútora, M a kol. Kde sme? Mentálne mapy Slovenska. Bratislava: IVO. 2010. ISBN 978-80-8934-519-9.

³⁸ Bližšie BALVÍN, J. 2012. Pedagogika, andragogika a multikulturalita. Praha: Hnutie R, 2012. ISBN 978-80-867798-07-3).

³⁹ Kritéria hodnotenia sociálne znevýhodneného prostredia sú nasledovné: dysfunkčná rodina, chudoba a hmotná núdza (definovaná príslušným zákonom), nedostatočné vzdelanie rodičov, nevyhovujúce bytové a hygienické podmienky, jazyková bariéra, segregované rómske komunity a sociálna exklúzia. Za jedinca pochádzajúceho zo sociálne znevýhodneného prostredia sa považuje osoba, ktorá spĺňa aspoň dve kritériá z vyššie uvedených (KLEIN, V - ROSINSKÝ, R. 2007. Sociálne znevýhodnené prostredie a Rómovia v kontexte kvality edukácie. In Technológia vzdelávania. 2007. Roč. 0, č. 2, s. 5-8. ISSN 1335-003-X).

⁴⁰ Bližšie ROSINSKÝ, R – KLEIN, V. 2008. Aktuálne sociálno-psychologické problémy v škole. Nitra: UKF. 2008. ISBN 978-80-8094-272-4.

⁴¹ V porovnaní so žiakmi z majority začínajú žiaci z rómskych komunit školskú dochádzku s viditeľným hendikepom v oblasti školskej pripravenosti a zrelosti. Táto skutočnosť je zapríčinená predovšetkým tým, že žiaci neovládajú slovenský jazyk, ktorý je jazykom vyučovacím, ale v potrebnom rozsahu ani jazyk materinský, nakoľko slovná zásoba v rómčine nie je dostačujúca a jazykový kód hodnotíme ako obmedzený.

⁴² V súčasnosti je z celkového počtu viac ako 500 asistentov učiteľa (pedagogických asistentov) iba minimálny počet asistentov ovládajúcich rómsky jazyk. Jedným z dôvodov je fakt, že príslušníci rómskych komunit nedosahujú požadované kvalifikačné predpoklady stanovené vyhláškou MŠVVŠ SR č. 437/2009 Z. z.

Napríklad v školskom roku 2008/2009 realizoval Vladimír Klein výskum zameraný na profesiu asistenta učiteľa, kde z celkového počtu 420 oslovených asistentov učiteľov participovalo vo výskume 174 respondentov (41,43%). Z celkového počtu 174 asistentov učiteľov pracujúcich s rómskymi deťmi je vyšší počet Rómov (94 – 54%). Asistentov učiteľov – Rómov bolo zapojených do predmetného výskumu (80 – 46%). Ako konštatuje autor, za uplynulé tri roky došlo k poklesu počtu asistentov učiteľov – Rómov. Bližšie pozri: <http://www.fsr.gov.sk/staryweb/ews3/files/1270/ukf-nitra-asistent-ucitela.pdf>.

K podobným výsledkom dospela aj výskumná štúdia Nadácie otvorenej spoločnosti z roku 2012, ktorá ukazuje, že vo väčšine prípadov vedenie školy uprednostňuje nerómskych asistentov učiteľa. Bližšie HUTTOVÁ, J. a kol. 2012. Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: voľba pre školy? Bratislava: OSF, 2012. ISBN 978-80-89571-06-2.

⁴³ ROSINSKÝ, R. 2006. Čhavale Romale alebo motivácia rómskych detí k učeniu. Nitra: UKF, 2006. ISBN 978-80-8050-955-2.

- b) postojovo emocionálne syndrómy výrazne blokujúce využívanie žiakových rozvojových a výkonových potencialít, a to najmä v dôsledku permanentného neúspechu. Výsledkom je **syndróm naučenej bezmocnosti**, rezignovanosti a neúspešnej osobnosti;
- c) rozpor medzi výučbovými požiadavkami na dieťa a zaostávaním uvedomenia si týchto požiadaviek a hodnoty vzdelávania a školy vo všeobecnosti dieťaťom samotným. Škola v mnohých prípadoch pre neho nepredstavuje hodnotu adekvátnu dosiahnutiu jeho životných cieľov. Dôsledkom je demoralizácia žiaka, **fenomén nízkej inštrumentality**, nedostatočná motivácia pre prácu v škole;
- d) nevyváženosť v interakcii medzi učiteľom a žiakom. Interakcia je neúmerne jednosmerná, neumožňuje žiakovi rozvinúť jeho vlastnú. U rómskych žiakov je nebezpečný najmä tzv. **haló efekt**, to znamená zaraďovanie žiakov do jednej „škatuľky“ bez ohľadu na hľadanie individuálnych schopností žiakov a ich rozvíjania.

Špeciálne školstvo a tzv. „etnické školy“

Na území Slovenskej republiky sa nachádzajú tzv. **etnické školy**⁴⁴, na ktorých sú vzdelávaní výlučne rómski žiaci. Typickým príkladom je základná škola v Jarovniciach⁴⁵, resp. iné základné školy najmä v Prešovskom kraji⁴⁶. Okrem etnických škôl, ktoré sú tvorené z rómskych žiakov vnímame ako závažný problém kreovanie tzv. segregovaných škôl, resp. segregovaných tried v základných školách pre rómskych žiakov⁴⁷, kde dochádza k diskriminácii rómskych detí z dôvodu ich etnickej príslušnosti.

Za ďalší veľmi výrazný problém považujeme zriaďovanie špeciálnych škôl, ktorých žiakmi sa často stávajú práve rómski žiaci. Z 23 krajín strednej a východnej Európy, ktoré boli súčasťou štúdie UNICEF z roku 2005, malo Slovensko v roku 2001 najvyššiu mieru zaraďovania žiakov do **špeciálneho vzdelávania na úrovni primárneho vzdelávania**, pričom miera žiakov zaradených do špeciálneho vzdelávania sa v rozmedzí rokov 1989 až 2001 zvyšovala. Ako ukazuje nižšie uvedená tabuľka, približne 60% detí v špeciálnom vzdelávaní na Slovensku v školskom roku 2008/2009 sú Rómovia⁴⁸. Jedinou výhodou špeciálneho vzdelávania oproti štandardnému vzdelávaniu je dôraz, ktorý sa kladie na individuálny prístup ku žiakom. Kým priemerný počet žiakov v štandardnej triede je 25 žiakov, terénny výskum vykonaný v rámci štúdie Roma Education Fund (2009) zistil priemerný počet 8 žiakov v špeciálnych základných školách a 9 žiakov v špeciálnych triedach štandardných základných škôl. Napriek výhodám individuálneho prístupu v špeciálnom vzdelávaní, výrazné rozdiely medzi štandardnými a špeciálnymi učebnými osnovami značne limitujú možnosti pre (re)integráciu zo špeciálnych škôl a tried do štandardného vzdelávania⁴⁹.

⁴⁴ Ich cieľom však v zásade nie je rozvíjať rómske národnostné školstvo.

⁴⁵ Jarovnice sú obcou s 5095 obyvateľmi, kde z toho takmer 4000 tvoria Rómovia. V školskom roku 2012/2013 navštevuje túto základnú školu 978 rómskych žiakov.

⁴⁶ Zdroje uvádzajú 28 takýchto základných škôl, ktoré navštevujú výlučne Rómovia.

⁴⁷ Ide napríklad o základnú školu s materskou školou v Šarišských Michaľanoch. Na túto skutočnosť, že systematicky dochádza k tvorbe segregovaných tried upozornila mimovládna organizácia „Poradňa pre občianske a ľudské práva“ so sídlom v Košiciach ešte v júni 2010 a Okresný súd v Prešove rozhodol 30.10.2012 v prospech žalobcu, že základná škola vzdelávaním rómskych detí v oddelených segregovaných triedach umiestnených na samostatnom poschodí v budove školy porušila zásadu rovnakého zaobchádzania v zmysle antidiskriminačného zákona a dopustila sa diskriminácie rómskych detí z dôvodu ich etnickej príslušnosti. Bližšie pozri: http://www.sarisskemichalany.sk/dokumenty/skola/rozsudok_zs_okres.pdf.

⁴⁸ Zdroj: FRIEDMAN, E. a kol. 2009. Škola ako geto. Systematické nadmerné zastúpenie Rómov v špeciálnom vzdelávaní na Slovensku. Roma Education Fund, 2009. ISBN 978-963-9832-09-1.

⁴⁹ Údaje z reprezentatívneho prieskumu v rámci tejto štúdie potvrdzujú zriedkavosť reintegrácie do štandardného vzdelávania, ktorá bola konštatovaná viacerými riaditeľmi v rámci kvalitatívnych rozhovorov. Medzi školami vo výskumnej vzorke bolo v školskom roku 2007/2008 presunutých len 10 žiakov zo špeciálnej na štandardnú základnú školu (čo predstavuje v prepočte 1 dieťa na približne každú tretiu školu) a 19 žiakov zo špeciálnych tried do štandardných tried (0,41 žiaka na školu).

Tabuľka č. 13 – Špeciálne školstvo

Typ školy	Počet všetkých zapísaných žiakov	Počet rómskych žiakov	Podiel rómskych žiakov
Špeciálne základné školy	13807	8200	59,4%
Špeciálne triedy v štandardných školách	5590	4795	85,8%
Špeciálne stredné školy	5114	1794	35%
SPOLU	24511	14789	60,3%

Riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok

Akreditácia pedagogických študijných programov rozvíjajúcich rómske národnostné školstvo
 V prípade rozvoja národnostného školstva rómskej národnostnej menšiny považujeme za nevyhnutné **akreditovať pedagogický** študijný program zameraný na rómsky jazyk. V roku 2008 Ústav romologických štúdií FSVaZ UKF v Nitre akreditoval študijný program **Rómsky jazyk a kultúra**, avšak v študijnom odbore (2.1.32) Cudzie jazyky a kultúry. Absolventi tohto vysokoškolského štúdia neboli kompetentní vyučovať rómsky jazyk na školách, keďže išlo o nepedagogický odbor.

Opatrenia zamerané na riešenie „všeobecných problémov“ žiakov z MRK⁵⁰

Na tomto mieste sa venujeme tiež „všeobecným problémom“, s ktorými sa stretávajú rómski žiaci pochádzajúci z marginalizovaných rómskych komunít, resp. sociálne znevýhodneného prostredia na školách s vyučovacím jazykom slovenským. Tieto opatrenia je možné rozdeliť do dvoch základných kategórií⁵¹:

- Opatrenia, ktoré majú kompenzovať sociálne znevýhodnenie a z neho prameniacu nepripravenosť na vzdelávanie v bežnom systéme vzdelávania, patria sem – **predškolská výchova, nulté ročníky, asistenti učiteľa, školské kluby a iné.**
- Ak tieto opatrenia zlyhávajú, alebo dochádza k rôznym zlyhaniam a pochybeniam na strane vzdelávacieho systému, dochádza k preradeniu alebo zaradeniu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia do **systému špeciálneho vzdelávania⁵².**

Nedostatky v riešení špecifických otázok

Konštatujeme, že za nedostatky považujeme najmä:

- Nedostatok akreditovaných vysokoškolských študijných pedagogických odborov zameraných na rómsky jazyk a rómske reálie.
- Nezáujem, resp. nevedomosť rodičov, že ich deti môžu byť vzdelávané v jazyku menšiny.
- Nedostatok kvalifikovaných učiteľov vyučujúcich v rómskom jazyku.
- Nedostatok učebných zdrojov – materiálov pre učiteľov a žiakov v rómskom jazyku.
- Nízky počet asistentov učiteľa ovládajúcich rómsky jazyk.

Návrhy riešení

- Akreditácia pedagogického študijného programu zameraného na rómsky jazyk. V kalendárnom roku 2013 Ústav romologických štúdií Fakulty sociálnych vied

⁵⁰ Marginalizované rómske komunity.

⁵¹ Bližšie GAŽOVIČOVÁ, T. a kol. 2010. ŽIACI ZO ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA V SLOVENSKU A ZAHRANIČÍ: Komparatívna analýza slovenskej legislatívy a štatistických údajov s prístupmi v piatich európskych krajinách. Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. 156 s.

⁵² Nevyhnutnou podmienkou zaradenia dieťaťa do špeciálneho vzdelávania je diagnostikovanie určitého typu zdravotného (mentálneho) hendikepu, nie sociálne znevýhodnené prostredie, z ktorého dieťa pochádza, resp. v ktorom vyrastá.

a zdravotníctva Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre dáva do akreditácie študijný program **Rómsky jazyk a literatúra** v študijnom odbore 1.1.1 učiteľstvo akademických predmetov v bakalárskom a magisterskom stupni v dennej forme štúdia. Absolventi tohto štúdia získajú **kvalifikáciu** vyučovať v rómskom jazyku na jednotlivých typoch škôl s celoslovenskou pôsobnosťou.

- Rozširujúce štúdium rómskeho jazyka pre učiteľov z praxe. Nakoľko súčasná legislatíva umožňuje otvoriť aj tzv. rozširujúce štúdium pre učiteľov z praxe, Ústav romologických štúdií v rámci študijného programu Rómsky jazyk a literatúra, ponúkne rozširujúce dvojročné externé štúdium pre učiteľov v praxi, ktorí získajú týmto štúdiom kvalifikáciu pre výučbu **rómskeho jazyka a literatúry**, a budú kompetentní vyučovať rómsky jazyk a literatúru na základných a stredných školách.

- Tvorba učebných zdrojov v rómskom jazyku. Paralelne s „naštartovaním“ predmetného študijného programu budú na Ústave romologických štúdií tvorené učebné zdroje. Konkrétne pôjde o vysokoškolské učebnice, ktoré budú zamerané na jazyk, kultúru, históriu Rómov a terénny výskum rómskeho jazyka. Štátny pedagogický ústav bude v súvislosti s tým pripravovať a kreovať učebné zdroje (pracovné listy, pracovné zošity, učebnice a iné) pre žiakov a učiteľov základných a stredných škôl v rómskom jazyku.

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom rómskej národnostnej menšiny

Súkromné gymnázium Z.J. Mallu v Kremnici spolupracuje s niekoľkými základnými školami na Slovensku, predovšetkým s tými, z ktorých získava žiakov pre celodenný systém výchovy. Veľmi dobrá spolupráca je napríklad so ZŠ a MŠ bl. Zefyrina Mallu v Bardejove na Poštárke. V rámci medzinárodných vzťahov je škola zapojená do Európskeho projektu QualiRom – kvalitné vyučovanie rómskeho jazyka v Európe s nasledovnými univerzitami – Univerzita Graz, Univerzita Helsinki, Karlova univerzita v Prahe, Univerzita Beograd a Univerzita Novi Sad.

7. Priority, resp. potreby riešenia v národnostnom školstve rómskej menšiny žijúcej na území Slovenskej republiky v roku 2013

- Akreditácia študijného odboru „vyučovanie rómskeho jazyka“ na vysokých školách.
- Vypracovanie pedagogickej dokumentácie pre Štátny vzdelávací program a Školský vzdelávací program.
- Vypracovanie Rámcových učebných plánov pre rómske národnostné školstvo.
- Tvorba učebníc pre jednotlivé úrovne (A1, A2, B1) vzdelávania a vekové kategórie na základných a stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky.

RUSÍNSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Základné školy s vyučovacím jazykom rusínskym (slovensko-rusínskym):

1. ZŠ Čabiny	14 žiakov
2. ZŠ Bajerovce	11 žiakov

Základné školy s vyučovaním rusínskeho jazyka:

1. ZŠ Komenského Medzilaborce	14 žiakov
2. ZŠ s MŠ M. Sopiru Radvaň nad Laborcom (okr. Medzilaborce)	15 žiakov
3. Cirkevná ZŠ sv. Juraja Svidník	10 žiakov (forma krúžku)
4. ZŠ s MŠ Kalná Roztoka (okr. Snina)	16 žiakov
5. ZŠ s MŠ Šarišský Štiavnik (okr. Svidník)	12 žiakov (forma krúžku)

Stredné školy:

1. Gymnázium Medzilaborce	10 žiakov (forma krúžku)

Univerzity:

1. Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove

PU v Prešove piaty rok realizuje dva akreditované medzifakultné študijné programy: bakalársky a magisterský študijný program rusínsky jazyk a literatúra v kombinácii v rámci študijného odboru Učiteľstvo akademických predmetov, spolu s FHPV PU a FF PU. Výučba sa realizuje v priestoroch PU, vybudovaných zo štátnych účelových finančných prostriedkov, určených špeciálne pre potreby vzdelávania príslušníkov národnostných menšín. ÚRJK má svoju vlastnú špecializovanú knižnicu karpatorusinistiky, dve učebne a 5 kancelárií pre učiteľov a vedecko-pedagogických pracovníkov, ktoré sú vybavené súčasnou didaktickou, kancelárskou a výpočtovou technikou (PC, notebooky, tlačiarne, skenery, kopírovacie stroje, multifunkčné zariadenie, interaktívna tabuľa, dataprojektory, premietacie plátno, fotoaparáty, diktafóny, CD prehrávače, atď.) a potrebnou študijnou literatúrou. Podmienky pre prácu a výučbu na ÚRJK PU zodpovedajú súčasným požiadavkám pre štandardné a efektívne zabezpečenie vysokoškolského vyučovacieho procesu, ako aj pre pedagogickú a vedeckovýskumnú činnosť pracovníkov, čo sa pozitívne odzrkadľuje na publikačnej činnosti ústavu, ktorý počtom opublikovaných jednotiek na jedného tvorivého pracovníka každoročne prevyšuje priemer univerzity.

Počet študentov v jednotlivých ročníkoch:

I. Bc. ŠP rusínsky jazyk a literatúra v kombinácii: 21 študentov

1. ročník: 13 študentov (FHPV – 5, FF - 8)
2. ročník: 4 (FHPV – 1, FF - 3)
3. ročník: 4 (FHPV – 1, FF - 3)

II. Mgr. ŠP rusínsky jazyk a literatúra v kombinácii: 7 študentov

1. ročník: 5 (FHPV – 1, FF – 4)
2. ročník: 2 (FHPV – 1, FF – 1)

Akad. rok 2012/2013 Bc. + Mgr. spolu = 28 študentov

Aktuálne inštitúcie nie sú dostatočné pre vzdelávanie žiakov rusínskej národnostnej menšiny. Najväčším problémom je zabezpečenie kvalifikovaného vzdelávania v ďalších školách, neakceptovanie zaradenia škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka medzi školy so zvýhodneným mzdovým koeficientom. Z praxe je jasné, že vyučovanie rusínskeho jazyka je reálne v každej škole rusínsky hovoriaceho regiónu, avšak po akceptovaní špecifik Rusínov, ktorí sa najčastejšie vzdelávajú v rodnom jazyku vo forme jednej hodiny v rámci školského vzdelávacieho programu. Táto forma je však bez finančného zvýhodnenia mzdovým koeficientom, čo považujeme za diskriminačné, nakoľko ide o naše špecifikum.

(Priority rusínskej národnostnej menšiny vo výchovno-vzdelávacom systéme SR: vid' príloha č.1) Iné možnosti vzdelávania: nie sú

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

- a) na úrovni ústrednej štátnej správy,
- b) na úrovni miestnej štátnej správy,
- c) na úrovni miestnych samospráv.

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny na rôznych úrovniach – štátnej správy a miestnej samosprávy nie je vôbec riešené.

Na Ústave rusínskeho jazyka a kultúry pri Prešovskej univerzite majú študenti možnosť študovať Bc. a Mgr. študijný program RJaL v kombinácii. Ide v podstate o experimentálne programy, pretože sa realizujú v takomto formáte po prvýkrát v histórii PU. Pracovníci ústavu zároveň pracujú nad inováciou obidvoch ŠP na základe záujmu študentov a zohľadňovania potrieb rusínskej národnostnej kultúry, školstva a Rusínov ako národnostnej menšiny vo všeobecnosti.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

- a) technické a materiálne vybavenie škôl,
- b) učebnice a učebné pomôcky.

a) Vzhľadom na skutočnosť, že Rusíni v súčasnosti majú len dve národnostné školy, je potrebné podotknúť, o aké školy ide. Budovy sú v havarijnom stave, zriaďovatelia majú problémy s dofinancovaním prevádzky školy, réžie a plátov, učebné pomôcky sú zabezpečené na primeranej úrovni, avšak aj v tom vidíme značné rezervy.

b) Pomôcky na výučbu rusínskeho jazyka sa v podstate na Slovensku nedajú nikde zadovážiť, neexistuje systém, ktorý by okrem učebníc zabezpečil potrebné pomôcky. Je potrebné v budúcnosti zabezpečiť mechanizmus výroby a distribúcie učebných pomôcok (nápovedných obrázkov, tematických nástenných tabúl, interaktívnych DVD a CD, metodických príručiek a pod.)

Pokiaľ ide o slovenské školy, na ktorých sa vyučuje rusínsky jazyk, ide prevažne o vidiecke školy a situácia na nich je veľmi podobná.

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

a) možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania;

Na Ústave rusínskeho jazyka a kultúry pri Prešovskej univerzite majú študenti možnosť študovať Bc. a Mgr. študijný program RJaL v kombinácii. Ide v podstate o experimentálne programy, pretože sa realizujú v takomto formáte po prvýkrát v histórii PU. Pracovníci ústavu zároveň pracujú nad inováciou obidvoch ŠP na základe záujmu študentov a zohľadňovania potrieb rusínskej národnostnej kultúry, školstva a Rusínov ako národnostnej menšiny vo všeobecnosti.

Absolventi a učitelia v teréne majú možnosť vzdelávať sa ďalej formou kontinuálneho vzdelávania na MPC Prešov formou metodických stretnutí a inovačných vzdelávacích programov, projekt ktorých je v súčasnosti predložený na posúdenie Akreditačnej komisii ako poradnému orgánu vlády SR.

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) charakteristika špecifik,
- b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok,
- c) nedostatky v riešení špecifických otázok,
- d) návrhy riešení.

Špecifiká výchovy rusínskej národnostnej menšiny:

(vid' príloha č. 2 Rusínsky jazyk v školskom systéme na Slovensku)

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

Spolupráca medzi školami s rozdielnymi vyučovacími jazykmi je v prípade Rusínov jedine na úrovni spoločných kultúrnych programov, ktoré niektoré školy realizujú počas školského roka, resp. počas národnostných festivalov. Tieto činnosti však majú zväčša pozitívny charakter a prispievajú k prezentácii národnostných špecifik Rusínov.

7. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

Pripraviť koncepciu revitalizácie rusínskeho školstva na zvrátenie nepriaznivého stavu znižujúceho sa počtu žiakov učiacich sa rusínsky jazyk, rozšíriť v školskom roku 2013/2014 sieť škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka a s vyučovacím jazykom rusínskym.

Priority rusínskej národnostnej menšiny vo výchovno-vzdelávacom systéme Slovenskej republiky:

1. Je dôležité v praxi akceptovať a realizovať prijatú Koncepciu vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti (1996).
2. Vychádzajúc z tejto Koncepcie, je dôležité začínať s výchovno-vzdelávacím procesom v materinskom rusínskom jazyku už od materských škôl, to znamená v obciach s prevahou rusínsky hovoriaceho obyvateľstva oficiálne deklarovať materské školy s výchovným jazykom rusínskym.
3. Vychádzajúc z bodu 2, považujeme za dôležité začať s prípravou pedagogických kádrov pre materské školy s výchovným jazykom rusínskym. Koncepcia predpokladá

- zriadenie triedy na stredných pedagogických školách v Prešovskom kraji s vyučovaním rusínskeho jazyka (žiaľ doposiaľ sa to nerealizuje).
4. Navrhujeme, aby základné a stredné školy s vyučovaním rusínskeho jazyka sa pretransformovali na školy s vyučovacím jazykom rusínskym.
 5. V záujme uchovania rusínskeho jazyka a skvalitnenia výučby je dôležité, aby sa v praxi k nemu zmenil prístup a aby z nepovinného predmetu sa zaradil do kategórie vyučovania materinského jazyka ako povinného v školách v regiónoch s minimálne 20-percentným zastúpením rusínskeho obyvateľstva.
 6. Vzhľadom k tomu, že v školách s vyučovaním rusínskeho jazyka výučbu predmetu rusínsky jazyk a kultúra zabezpečujú prevažne nekvalifikovaní pre tento predmet pedagógovia, je dôležité v záujme skvalitňovania ich práce vydávať v rusínskom periodiku *Ľudové noviny* (Narodny novynky) metodickú prílohu (jej projekt bol Ministerstvu školstva SR predložený ešte v 2003 roku, žiaľ bez odozvy).
 7. V záujme pestovania pozitívneho vzťahu k materinskému rusínskemu jazyku detí občanov SR rusínskej národnosti a ako doplnok k jeho výučbe je tak isto dôležité začať vydávať a finančne podporovať zo strany Ministerstva školstva Slovenskej republiky časopis pre deti a mládež v rusínskom jazyku. (Projekt na takýto časopis pod názvom *Rusalka* bol predložený najprv na Ministerstvo školstva Slovenskej republiky a potom na Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, avšak nebol schválený).
 8. V záujme zachovania a rozvoja materinského jazyka Rusínov na Slovensku je pre túto menšinu dôležité rozširovať počet škôl s vyučovaním a s vyučovacím jazykom rusínskym. To si však vyžaduje personálne a finančné krytie organizačnej práce. Pretože dodnes sa táto činnosť vykonáva na báze dobrovoľnosti jednotlivých členov rusínskych občianskych združení, celý proces rozširovania má stagnujúcu tendenciu. Preto je potrebné vytvoriť fond zo strany Ministerstva školstva Slovenskej republiky, z ktorého by takáto činnosť financovala.
 9. V rámci vysokého školstva je dôležité aby sa čím skôr začal realizovať študijný program rusínsky jazyk a kultúra a aby sa vychovávali kvalifikovaní pedagógovia pre túto špecializáciu – pre základné a stredné školy s vyučovaním rusínskeho jazyka.
 10. Je nanajvýš potrebná a žiaduca prepojenosť a systémovosť práce Ministerstva školstva Slovenskej republiky a Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, spolupodieľajúcich sa na zabezpečovaní realizácie práv príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku, zohľadňujúc pritom jej priority a špecifiká.
 11. Navrhujeme, aby na pracovné stretnutia ohľadom národnostného školstva boli pozývaní hore uvedení autori – PhDr. Anna Plišková a Mgr. Alexander Zozulák.

Rusínsky jazyk v školskom systéme na Slovensku

Rusínsky jazyk je zavedený do vzdelávacieho systému v Slovenskej republiky od školského roku 1997/98. Jeho uvedenie do praxe vychádzalo z *Koncepcie vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti*⁵³, ktorá akceptovala základné princípy alternatívneho vzdelávania i spoločenskú požiadavku občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti na vzdelanie v materinskom jazyku. Začleňovanie do školského systému v zmysle koncepcie sa malo začať od materských škôl s výchovným jazykom rusínskym, ktoré mali vzniknúť na základe požiadaviek rodičov. Napriek tomu, že predpoklady k tomu boli a sú, pretože v mnohých obciach s prevahou rusínsky hovoriaceho obyvateľstva sa ako výchovný

⁵³ *Koncepciu vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti schválilo Ministerstvo školstva SR v auguste 1996. Vychádzala z uplatňovania práva na vzdelávanie v materinskom jazyku národnostných menšín zakotveného v Ústave SR, čl. 34, odst. 2 písm. a), zákona č. 29/1984 Zb. o systave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších zmien a doplnkov (úplné znenie 350/1994 Z. z.) § 3, Rámcového dohovoru Rady Európy o ochrane národnostných menšín, ktorý NR SR ratifikovala.*

jazyk súběžne so slovenským používa aj rusínsky, oficiálne v Slovenskej republike dodnes neexistuje ani jedna materská škola s výchovným jazykom rusínskym. Neplnenie prijatej koncepcie sa dá pripísať tomu, že tak rodičia, ako aj kompetentné inštitúcie danému problému nevenujú dostatočnú pozornosť a nepovažujú za dôležité takúto zmenu realizovať. V dôsledku toho deti rodičov Slovenskej republiky rusínskej národnosti sa v súčasnosti vychovávajú, tak ako aj do roku 1989, v materských školách s oficiálnym výchovným jazykom slovenským alebo dokonca ukrajinským, hoci je známe, že tento prakticky fungoval aj pred rokom 1989 maximálne v jednej MŠ – v Prešove. Myslíme si, že je to problém, ktorým by sa mali zaoberať aj zriaďovatelia materských škôl, t. j. Obecné úrady hlavne v obciach s prevahou rusínsky hovoriaceho obyvateľstva. Tento výsledok zrejme korešponduje aj s nepriaznivou situáciou pri výchove pedagogických pracovníkov pre materské školy v regiónoch s prevahou rusínsky hovoriaceho obyvateľstva. Napriek tomu, že Koncepcia v perspektívnych zámeroch rátala s ich prípravou v rámci niektorej strednej pedagogickej školy v Prešovskom kraji, ani v tomto bode sa však jej zámeru zatiaľ naplniť nepodarilo.

Dôslednejšie sa daná Koncepcia realizovala vo vzťahu k základným školám. Predpokladala v základných školách zriadiť triedy, resp. skupiny s vyučovaním rusínskeho jazyka, kde by sa všetky predmety, okrem materinského jazyka, vyučovali v jazyku slovenskom v súlade s navrhovanými učebnými plánmi.

Začleneniu do školského systému predchádzali dva prieskumy záujmu rodičov. Prvý prieskum v roku 1994 bol zameraný na zistenie záujmu rodičov o výučbu predmetu rusínsky jazyk a kultúra v 2. ročníku ZŠ. Realizoval sa prostredníctvom zástupcov Rusínskej obrody cez ich členskú základňu. V tom čase bol záujem v troch okresoch 251 žiakov 2 ročníka ZŠ. Druhý, podrobný prieskum prebiehal začiatkom roka 1996 prostredníctvom školských správ východného Slovenska, t. j. tam, kde podľa Sčítania ľudu, domov a bytov z roku 1991 bola najväčšia koncentrácia rusínskeho obyvateľstva – v okresoch Bardejov, Humenné, Svidník, Prešov, Stará Ľubovňa, Vranov nad Topľou. Bol rozdelený na dve časti: a) zisťovanie záujmu rodičov pri zápise detí do 1. ročníka ZŠ, pri ktorom boli rodičia oboznámení s možnosťou zavedenia rusínskeho jazyka do ZŠ; b) zisťovanie záujmu rodičov už školopovinných detí od 2. ročníka až po 8. ročník ZŠ. Vyhodnotenie prieskumu ukázalo, že v 47 obciach v 57 ZŠ malo záujem o vyučovanie rusínskeho jazyka 582 žiakov. Z uvedených počtov vyplývala potreba úzkej spolupráce Ministerstva školstva Slovenskej republiky s príslušnými školskými správami pri hľadaní reálnych možností zavedenia rusínskeho jazyka do ZŠ. Dňa 12. 6. 1996 sa v Bardejove uskutočnilo pracovné stretnutie zamerané na riešenie organizačno-pedagogických problémov zavedenia predmetu rusínsky jazyk a literatúra do ZŠ. Z dôvodu nerovnomerného rozptýlenia žiakov v obciach a v ZŠ boli dohodnuté tieto kritériá: a) zaviesť predmet rusínsky jazyk a literatúru len na I. stupeň ZŠ z dôvodu vydaných a pripravených učebníc⁵⁴ na príslušných školských správach; b) zriadiť triedu jedného ročníka alebo integrovanú skupinu z ročníkov I. stupňa pri minimálnom počte 6 žiakov; c) koncom augusta alebo začiatkom septembra (1996) zorganizovať odborný seminár pre učiteľov, ktorí majú záujem vyučovať predmet rusínsky jazyk a literatúra.

Na základe týchto kritérií a predchádzajúcich prieskumov ako aj po vypracovaní základných školských dokumentov bolo možné v školskom roku 1997/98 zaviesť predmet rusínsky jazyk a literatúra do 12 ZŠ⁵⁵. Praktické riešenie problému v skutočnosti však

⁵⁴ V roku 1994 vo vydavateľstve Rusínskej obrody v Prešove boli vydané učebnice: *Šlabikár rusínskeho jazyka pre 2. ročník ZŠ* (autor Ján Hrib), *Čítanka v rusínskom jazyku pre 2. ročník ZŠ* (J. Hrib), *Pravidlá rusínskeho pravopisu* (Vasil Jabur), *Ortografický slovník rusínskeho jazyka* (Juraj Paňko a kol.) a *Slovník lingvistických termínov* (J. Paňko).

⁵⁵ Na základe prieskumu s výučbou sa malo začať v týchto školách: v okrese Humenné v ZŠ v Zboji, v okrese Medzilaborce v ZŠ na ul. Komenského a v ZŠ na ul. Duchnovičovej, v okrese Svidník v ZŠ na ul. 8. mája vo Svidníku, v ZŠ v Ladomírovej a v ZŠ v Havaji, v okrese Stará Ľubovňa v ZŠ na ul. Komenského, v ZŠ na ul. Levočskej a v ZŠ na ul. Štúrovej v Starej Ľubovni, v ZŠ v Šarišských Dravciach a v ZŠ v Čirču, a v okrese Vranov nad Topľou v ZŠ v Ruskej Porube.

nebolo až také úspešné ako signalizoval prieskum, pretože výučba rusínskeho jazyka v šk. r. 1997/98 sa začala napokon iba v 4 ZŠ⁵⁶ v Medzilaborciach a vo Svidníku a priamo korešpondovala s účinnosťou kultúrno-osvetovej práce národnostného občianskeho združenia Rusínska obroda na Slovensku v týchto regiónoch, ktoré tu malo významnú členskú základňu. Angažovanosť jej jednotlivých členov bola napokon rozhodujúca ako pri vzniku ďalších základných škôl a gymnázia s vyučovaním rusínskeho jazyka, tak aj vysokoškolskej inštitúcie (1999) Ústavu národnostných štúdií a cudzích jazykov na Prešovskej univerzite s Oddelením rusínskeho jazyka a kultúry.

V súčasnosti sa predmet rusínsky jazyk a kultúra ako nepovinný vyučuje v 10 ZŠ⁵⁷, gymnáziu v Medzilaborciach a ako prehĺbená forma štúdia na Prešovskej univerzite. Najčastejším problémom, ktorý ho sprevádza, je nedostatok kvalifikovaných pedagógov, pretože až v školskom roku 2003/2004 v niektorých školách s vyučovaním rusínskeho jazyka začali pôsobiť prví absolventi Prešovskej univerzity s aprobáciou pre rusínsky jazyk. Spomínaná nekvalifikovanosť sa rieši organizovaním prázdninových kurzov rusínskeho jazyka pre učiteľov základných a stredných škôl⁵⁸. Zvláštnosťou doterajšieho vyučovania rusínskeho jazyka v ročníkoch 1. – 4. ZŠ je skutočnosť, že ako nepovinný predmet sa začína vyučovať až v 2. ročníku. Namiesto azbukovej alfabeticizácie sa títo žiaci v 1. ročníku oboznamujú so základnými formami rečových zručností (hovorenie, porozumenie, čítanie a písanie) na báze slovenskofónneho šlabikára a písma latinka, takže materinský jazyk hodnotovo aj psychologicky vo vedomí týchto žiakov zaujíma vedľajšie, a nie hlavné postavenie. Tým viac sa daná pozícia utvrdzuje aj faktorom, že materinský jazyk sa až na jednu výnimku – ZŠ v Šarišskom Štiavniku - vyučuje len ako nepovinný predmet, preto jeho vyučovanie nenavštevujú ani všetci žiaci tej istej triedy. Taký je dôsledok vôle prevažnej väčšiny rodičov žiakov.

V platných učebných plánoch pre základné školy⁵⁹ je vyučovanie rusínskeho jazyka na I. stupni rozvrhnuté do troch variantov: prvý variant je uvedený ako vyučovanie nepovinného predmetu, v druhom sa počíta s dvojhodinovou týždennou dotáciou vo všetkých štyroch ročníkoch, tretí variant v prvých dvoch ročníkoch počíta s dvojhodinovou a v 3. – 4. ročníku s trojhodinovou týždennou dotáciou. Pre ročníky 5. – 9. sú zostavené obdobne tri varianty, lenže v praxi sa využíva iba variant prvý, t. j. vyučovanie rusínskeho jazyka ako nepovinného predmetu s dvojhodinovou týždennou dotáciou.

Na základe toho môžeme konštatovať, že rusínsky materinský jazyk v porovnaní s ďalšími spoločenskovednými predmetmi má na súčasnom stupni jeho uplatňovania v škole iba okrajové postavenie. Preto v záujme uchovania tohto menšinového jazyka je dôležité, aby sa v praxi k nemu zmenil prístup a **aby z nepovinného predmetu sa zaradil do kategórie vyučovania materinského jazyka ako povinného** v školách v regiónoch s 20-percentnou rusínskou komunitou. Tento cieľ sa však dá dosiahnuť len cestou systematickej kultúrno-osvetovej činnosti medzi rodičmi žiakov, pretože takúto požiadavku podľa Koncepcie môžu iniciovať iba oni.

⁵⁶ V okrese Medzilaborce v ZŠ na ul. Komenského a v ZŠ na ul. Duchnovičovej, a v okrese Svidník v Cirkevnej ZŠ sv. Juraja a II. ZŠ na ul. arm. gen. L. Svobodu

⁵⁷ V okrese Medzilaborce v ZŠ na ul. Komenského a v ZŠ na ul. Duchnovičovej v Medzilaborciach, v ZŠ v Radvani nad Laborcom; v okrese Svidník v Cirkevnej ZŠ sv. Juraja a v II. ZŠ na ul. arm. gen. L. Svobodu vo Svidníku, v ZŠ v Šarišskom Štiavniku; v okrese Stropkov v ZŠ v Kolbovcích; v okrese Snina v základných školách v Stakčine, Pčolinom a v ZŠ na ul. 1. mája v Snine.

⁵⁸ Organizátori doposiaľ 4 kurzov boli: Štátny pedagogický ústav v Bratislave a Metodicko-pedagogické centrum v Prešove; odborným vedením školení boli poverení vysokoškolskí prednášatelia.

⁵⁹ Učebné plány pre základné školy boli schválené Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 2. mája 2001 pod číslom 679/2001-41 s platnosťou od 1. septembra 2001.

Zavedenie predmetu rusínsky jazyk a kultúra do systému školskej výučby pred 8 rokmi si vyžiadala naliehavá potreba zastavenia procesu odnárodňovania Rusínov a početné žiadosti rodičov. V súčasnosti je však najdôležitejšie myslieť na jeho perspektívu, a tým aj na perspektívu celej tejto etnickej minority. Na základe doterajších skúseností s istotou môžeme povedať, že tá je v podstatnej miere závislá od úrovne kultúrno-osvetovej činnosti národnostných organizácií, ktorá sa realizuje výlučne na princípe dobrovoľnosti. Pretože podpora národnostnej kultúry v posledných rokoch, podľa nás, postráda logický systém, zakladajúci zmysluplnú perspektívu pre minoritnú kultúru, v Slovenskej republike v súčasnosti neexistuje jediný platený, t. j. profesionálny pracovník, ktorý by zodpovedal za realizáciu úloh vo sfére národnostnej kultúry. Štát túto činnosť ponecháva na národnostné občianske združenia, ktoré prostredníctvom Úrad vlády Slovenskej republiky nesystémovým spôsobom prideluje financie prioritne na živú kultúru, spravidla na folklórne festivaly, ktoré na rozvoj národnostného povedomia Rusínov nemajú vážnejší vplyv. Navyiac, po systematických obmedzovaniach profesionálizácie práce v národnostných organizáciách od r. 1995, v minulom roku Úrad vlády Slovenskej republiky zrušilo akúkoľvek možnosť profesionalizácie, tzn. ako v oblasti rozvoja živej kultúry, tak aj pri vydávaní periodickej tlače. V dôsledku toho kultúrno-osvetová práca národnostných organizácií sa prenáša na plecia dobrovoľníkov v postaktívnom veku, čiže sklzáva do úrovne ochotníckej, ktorá pri takýchto obmedzeniach môže onedlho celkom zaniknúť. No už dnes je evidentné, že tento nesystémový prístup Úradu Slovenskej kultúry k menšinovej kultúre vážne ochromuje aj napĺňanie Koncepcie vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti. **Preto je nanajvýš potrebná a žiaduca prepojenosť a systémovosť práce jednotlivých ministerstiev spolupodieľajúcich sa na zabezpečovaní realizácie práv príslušníkov národnostných menšín na Slovensku, zohľadňujúc pritom priority a špecifiká tej ktorej národnostnej menšiny.**

RUSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika.

Ruský jazyk nie je prijatý ako jazyk národnostnej menšiny.

a/ materské školy,

- nie

b/ základné školy, stredné školy,

Na ZŠ a SŠ je možnosť štúdia ruského jazyka ako cudzieho. Bilingválne gymnázia s vyučovacím jazykom ruským.

c/ vysoké školy,

Na vysokých školách sú katedry ruského jazyka.

d/ iné druhy vzdelávania.

– jazykové kurzy v štátnych a súkromných jazykových školách

– akreditované kurzy ruského jazyka (úroveň C1 – A1) v RCVK a v SCVČ Rossija

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

a/ na úrovni ústrednej štátnej správy,

- nie
- b/ na úrovni miestnej štátnej správy,
 - nie
- c/ na úrovni miestnych samospráv.
 - nie

3. *Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny*

- a/ technické a materiálne vybavenie škôl,
 - školy majú potrebné technické vybavenie,
- b/ učebnice a učebné pomôcky.
 - školy majú potrebné vybavenie, v prípade potreby sa požiada RCVK o dodanie potrebných učebníc.

4. *Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku*

- a/ možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania;
 - vzdelávanie je možné na katedrách ruského jazyka
 - fondy na podporu ruského jazyka v zahraničí, financované RF

5. *Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským*

- a/ charakteristika špecifik,
- b/ riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok,
- c/ nedostatky v riešení špecifických otázok,
- d/ návrhy riešení.

6. *Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny*

- a/ spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce.

7. *Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?*

Uvítali by sme školy s vyučovacím jazykom ruským, po zaradení ruského jazyka k jazykom národnostných menšín

SRBSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika.

- a) materské školy,
- b) základné školy, stredné školy,
- c) vysoké školy,
- d) iné druhy vzdelávania.

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

- a) na úrovni ústrednej štátnej správy,
- b) na úrovni miestnej štátnej správy,
- c) na úrovni miestnych samospráv.

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

- a) technické a materiálne vybavenie škôl,
- b) učebnice a učebné pomôcky.

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

a/ možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania;

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) charakteristika špecifik,
- b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok,
- c) nedostatky v riešení špecifických otázok,
- d) návrhy riešení.

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

a/ spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce.

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

7. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

- Táto otázka sa netýka srbskej národnostnej menšiny

UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika.

a) materské školy,

- s výchovným jazykom ukrajinským: Rokytov, Krásny Brod, Jarabina, Údol, Vyšný Mirošov, Humenné, Pčoliné, Ubl'a, Stakčín, Stráňany.

- výchovný jazyk slovenský a ukrajinský: Prešov, Medzilaborce.

b) základné školy, stredné školy,

- S vyučovacím jazykom ukrajinským:

- Spojená škola (ZŠ+Gymnázium) T. Ševčenka, Prešov

- ZŠ - internátna Humenné

- ZŠ Jarabina

- ZŠ Chmeľová

- ZŠ Habura (1.-4. ročník)

- ZŠ Údol (1.-4. ročník)

- S vyučovaním jazyka ukrajinského:

- ZŠ Nižná Polianka

- ZŠ Čirč

- ZŠ Študentská, Snina

c) vysoké školy,

- Katedra ukrajínistiky FF Prešovskej univerzity

d) iné druhy vzdelávania.

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

a) na úrovni ústrednej štátnej správy,

- Katedra ukrajínistiky FF PÚ

b) na úrovni miestnej štátnej správy,

c) na úrovni miestnych samospráv.

- Základné školy – miestna samospráva

- Spojená škola T. Ševčenka – Prešovský samosprávny kraj

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

a) technické a materiálne vybavenie škôl,

- priemerné

b) učebnice a učebné pomôcky.

- dostatočné

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

a) možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania;

- obmedzené

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) charakteristika špecifik,
 - b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok,
 - c) nedostatky v riešení špecifických otázok,
 - d) návrhy riešení.
- zaradiť do učebných osnov základy histórie a kultúry menšiny

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

- a) spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce.

7. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?

- pripraviť analýzu súčasného stavu ukrajinského národnostného školstva a vypracovať návrh na jeho revitalizáciu.
- riešiť financovanie národnostných škôl podľa ich potreby na osobné /mzdy/ a prevádzkové náklady.
- školy s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského majú spravidla menší počet žiakov, a preto je nevyhnutné zvýšiť normatívy na žiaka a tiež ročný príspevok štátu na záujmovú a mimoškolskú činnosť.
- v procese nevyhnutnej asimilácie a zvýšenej migrácie, ktorá prináša vyludňovanie obcí na národnostne zmiešanom území je potrebné znížiť limit počtu žiakov v triedach ukrajinských národnostných škôl.
- na národnostne zmiešaných územiach v materských školách praktizovať výchovu aj v jazyku národnosti, v ktorom sa vedie vyučovanie v príslušných ZŠ. K tomu je potrebné obnoviť prípravu učiteliek materských škôl s výchovným jazykom ukrajinským na Pedagogickej a sociálnej akadémii v Prešove.
- vytvoriť systém efektívneho riadenia a kontroly ukrajinských národnostných škôl s účasťou predstaviteľov tejto národnostnej menšiny. Zriadiť miesta pre pracovníkov z radov ukrajinskej národnosti v príslušných orgánoch zodpovedajúcich za riadenie školstva.
- preveriť oprávnenosť vyradenia ZŠ a SŠ zo siete národnostných škôl, resp. ak sú naďalej v sieti, z akých dôvodov sa v nich nevyučuje jazyk národnosti.
- vzhľadom k tomu, že niektoré ZŠ s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského sú v pohraničných oblastiach a majú dobré kontakty s Poľskom a Ukrajinou, je potrebné zvýšiť finančné prostriedky na rozširovanie partnerských kontaktov.
- uskutočniť pracovné stretnutie s pracovníkmi oddelenia národnostného školstva Ministerstva školstva Slovenskej republiky.

ŽIDOVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Židovská národnostná menšina nepoužíva svoj vlastný jazyk v Slovenskej republike.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Správa Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny o výchove a vzdelávaní príslušníkov národnostných menšín v školskom systéme Slovenskej republiky podáva základný obraz o súčasnom stave škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom a s vyučovaním jazyka národnostných menšín v okruhu otázok im navrhnutým. Odporúčania vyplývajúce zo správy majú byť zohľadnené ako odporúčania odborného orgánu stáleho poradného orgánu vlády Slovenskej republiky.

1. Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Všeobecné právo na vzdelanie je zakotvené v čl. 42 Ústavy Slovenskej republiky. V prípade príslušníkov národnostných menšín toto právo dopĺňa čl. 34 ods. 2 písm. a), ktorý vyjadruje hlavné špecifiká výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín. Z ustanovenia čl. 34 ods. 2 písm. a) vyplývajú dve špecifické práva, ktoré sa týkajú príslušníkov národnostných menšín v oblasti vzdelávania:

- a) právo osvojiť si štátny jazyk,
- b) právo na vzdelanie v ich jazyku.

Čl. 34 ods. 2 písm. a) patrí do komplexného systému práv príslušníkov národnostných menšín zakotvených v čl. 33 a 34 Ústavy Slovenskej republiky, ktoré treba vykladať vo vzájomných súvislostiach. Zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín má vychádzať z komplexného chápania práv príslušníkov národnostných menšín.

Možnosti a podmienky výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín upravuje najmä zákon č. 245/2008Z.z. o výchove a vzdelávaní (ďalej „školský zákon“) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V zmysle tohto zákona sa deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na výchovu a vzdelanie v ich jazyku za podmienok ustanovených týmto zákonom. Súčasťou výchovy a vzdelávania v základných školách a stredných školách s iným vyučovacím jazykom, ako je štátny jazyk, je aj povinný vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra v rozsahu vyučovania potrebného na jeho osvojenie.

Pre deti a žiakov občanov patriacim k národnostným menšinám zaručuje výchova a vzdelávanie a) v školách a triedach, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny (škola s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny), b) v školách a v triedach, v ktorých je jedným z vyučovacích predmetov jazyk národnostnej menšiny a vyučovacím jazykom ostatných vyučovacích predmetov je štátny jazyk; v týchto školách a v triedach sa môžu niektoré predmety vyučovať v jazyku národnostnej menšiny, najmä výtvarná výchova, hudobná výchova, telesná výchova (škola s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny), c) v školských zariadeniach, v ktorých sa výchova uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny (školské zariadenia s výchovným jazykom národnostnej menšiny).

Súčasný znenie jednotlivých ustanovení zákona, ktoré sa týkajú výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín, nedostatočne reagujú na potreby a špecifiká národnostných menšín a nachádzajú sa v rôznych častiach zákona, čím sa stávajú neprehľadné.

Výchova a vzdelávanie v jazyku národnostných menšín sa realizuje v rôznych typoch a druhoch škôl a školských zariadení v sieti škôl a školských zariadení Slovenskej republiky, v ktorých sa realizuje výchova a vzdelávanie príslušníkov národnostných menšín.

1. Možnosti vzdelávania v materskej škole, základnej škole, strednej škole, vysokej škole:

Príslušníci bulharskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike nemajú prístup k výchove a vzdelávaniu v Slovenskej republike na žiadnom type materských, základných ani stredných škôl. Výučba spisovného chorvátskeho jazyka je možná na Súkromnom gymnáziu v Bratislave a na Katedre slavistiky UK v Bratislave.

Na Slovensku neexistuje žiadna škola ani školské zariadenie s možnosťou vzdelávania sa v českom, v chorvátskom a moravskom jazyku.

Pre príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny je k dispozícii celkom 344 predškolských zariadení s výchovným jazykom maďarským a s výchovným jazykom maďarským a slovenským, 268 základných škôl, 77 stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským a s vyučovaním jazykom maďarským a slovenským.

Nemecká národnostná menšina má k dispozícii 1 materskú školu s výchovným jazykom nemeckým, 4 základné školy s vyučovacím jazykom nemeckým a s vyučovacím jazykom slovenským a nemeckým, 1 gymnázium.

Vzdelávanie v poľštine je na Slovensku zabezpečené výlučne organizáciami zastrešujúcimi poľskú národnostnú menšinu a s pomocou Poľskej ambasády.

Vzdelávanie zamerané na výchovu a vzdelávanie rómskych žiakov sa zabezpečuje výlučne súkromnými školami: na predprimárnej a primárnej úrovni 1 spojená škola a 1 základná škola, na úrovni stredných škôl 4 inštitúcie. V sieti škôl a školských zariadení Slovenskej republiky v súčasnosti nie je zaradená žiadna škola s vyučovacím jazykom rómskym.

Rusínska národnostná menšina má zaradené do siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky 2 materské školy s výchovným jazykom rusínskym, slovenským a rusínskym; 1 základnú školu s vyučovacím jazykom rusínskym, 1 s vyučovacím jazykom slovenským a rusínskym. Na ďalších školách prebieha vyučovanie rusínskeho jazyka formou krúžku.

Ruský a srbský jazyk v zmysle Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov nie je regionálnym alebo menšinovým jazykom v Slovenskej republike. Na základných školách a stredných školách je možnosť štúdia ruského jazyka ako cudzieho jazyka, resp. na bilingválnom gymnáziu, na vysokých školách v Slovenskej republike sú katedry ruského jazyka. Ako iný druh vzdelávania sa uvádzajú jazykové kurzy v štátnych a súkromných jazykových školách a akreditované kurzy ruského jazyka.

Ukrajinská národnostná menšina má prístup k výchove a vzdelávaniu v materských školách zaradených do siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky (spolu 12), základných školách a stredných školách (spolu 9).

Židovská národnostná menšina nepoužíva svoj vlastný jazyk.

Všetky národnostné menšiny uvádzajú možnosť štúdia ich materinského jazyka ako študijného odboru na úrovni vysokých škôl.

Odporúčanie č. 1

Vo vzťahu k možnosti vzdelávania v jazyku národnostnej menšiny VNMES odporúča

- a) navrátenie názvu „Masarykove školy“ školským budovám na Českej ulici v Bratislave a rozšíriť v nich výučbu fakultatívnych aj povinných predmetov v českom jazyku, - najmä na stredných školách,**
- b) zabezpečiť výučbu chorvátskeho jazyka záujemcom formou kurzov, seminárov a sústredení; ďalej pokračovať s výučbou chorvátskeho jazyka u detí a mládeže,**
- c) zabezpečenie aktuálnych informácií a odborných materiálov v oblasti školstva v maďarskom jazyku na webových stránkach PRO ministerstva školstva,**

- d) do zoznamu celoslovenských súťaží v prednese poézie a prózy zaradiť aj súťaž v prednese nemeckej poézie a prózy (obdobne ako Hviezdoslavov Kubín v slovenskom jazyku,
- e) zriadenie študijných odborov štúdia bohemistiky v rámci Katedry slovanských jazykov na Univerzite Komenského v Bratislave,
- f) akreditácia študijného odboru „vyučovanie rómskeho jazyka“ na vysokých školách; vypracovanie pedagogickej dokumentácie pre Štátny vzdelávací program a Školský vzdelávací program,
- g) vypracovanie Rámcových učebných plánov pre rómske národnostné školstvo, tvorba učebníc pre jednotlivé úrovne (A1, A2, B1) vzdelávania a vekové kategórie na základných a stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky pre potreby rómskeho národnostného školstva,
- h) akceptovať a realizovať prijatú koncepciu vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti (1996); vychádzajúc z tejto koncepcie je dôležité začínať s výchovno-vzdelávacím procesom v materinskom rusínskom jazyku už od materských škôl, to znamená v obciach s prevahou rusínsky hovoriaceho obyvateľstva oficiálne deklarovať materské školy s výchovným jazykom rusínskym; v záujme uchovania rusínskeho jazyka a skvalitnenia výučby je dôležité, aby sa v praxi k nemu zmenil prístup a aby z nepovinného predmetu sa zaradil do kategórie vyučovania materinského jazyka ako povinného v školách v regiónoch s minimálne 20-percentným zastúpením rusínskeho obyvateľstva; v záujme zachovania a rozvoja materinského jazyka Rusínov na Slovensku je pre túto menšinu dôležité rozširovať počet škôl s vyučovaním a s vyučovacím jazykom rusínskym. To si však vyžaduje personálne a finančné krytie organizačnej práce. Pretože dodnes sa táto činnosť vykonáva na báze dobrovoľnosti jednotlivých členov rusínskych občianskych združení, celý proces rozširovania má stagnujúcu tendenciu. Je potrebné vytvoriť fond zo strany Ministerstva školstva SR, z ktorého by takáto činnosť financovala; v rámci vysokého školstva je dôležité aby sa čím skôr začal realizovať študijný program rusínsky jazyk a kultúra a aby sa vychovávali kvalifikovaní pedagógovia pre túto špecializáciu – pre základné a stredné školy s vyučovaním rusínskeho jazyka,
- i) zástupcovia ruskej národnostnej menšiny by uvítali školy s vyučovacím jazykom ruským, po zaradení ruského jazyka k jazykom národnostných menšín,
- j) pripraviť analýzu súčasného stavu ukrajinského národnostného školstva a vypracovať návrh na jeho revitalizáciu,
- k) riešiť financovanie národnostných škôl podľa ich potreby na osobné /mzdy/ a prevádzkové náklady; školy s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského majú spravidla menší počet žiakov, a preto je nevyhnutné zvýšiť normatívy na žiaka a tiež ročný príspevok štátu na záujmovú a mimoškolskú činnosť; v procese nevyhnutnej asimilácie a zvýšenej migrácie, ktorá prináša vyludňovanie obcí na národnostne zmiešanom území je potrebné znížiť limit počtu žiakov v triedach ukrajinských národnostných škôl.

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostnej menšiny

Zriaďovateľom Súkromnej bulharskej základnej školy a gymnázia je Ministerstvo školstva Bulharskej republiky, škola je zaradená v sieti škôl a školských zariadení Slovenskej republiky.

Od maďarskej národnostnej menšiny neboli poskytnuté informácie.

Pre rómsku národnostnú menšinu na úrovni štátnych škôl neposkytuje možnosť vyučovania jazyka ani jedna škola. Predprimárne, primárne a stredné vzdelanie zabezpečujú súkromné

školy, ktorých zriaďovateľom je súkromný subjekt: nadácia, mimovládna organizácia, resp. občianske združenie. Vysokoškolské vzdelávanie je zabezpečené na verejných vysokých školách a na súkromných vysokých školách.

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny na úrovni miestnej štátnej správy a miestnej samosprávy nie je nijako riešené. Vysokoškolské vzdelávanie zabezpečuje Ústav rusínskeho jazyka a kultúry pri Prešovskej univerzite, študijný program rusínsky jazyk a literatúra v kombinácii.

Vzdelávanie v ukrajinskom jazyku ponúka Katedra ukrajinistiky FF Prešovskej univerzity.

Odporúčanie č. 2

VNMES odporúča

a) začať s prípravou pedagogických kádrov pre materské školy s výchovným jazykom rusínskym. Koncepcia Výchovy predpokladá zriadenie triedy na stredných pedagogických školách v Prešovskom kraji s vyučovaním rusínskeho jazyka (žiaľ doposiaľ sa to nerealizuje);

b) Navrhujeme, aby základné a stredné školy s vyučovaním rusínskeho jazyka sa pretransformovali na školy s vyučovacím jazykom rusínskym; je nanajvýš potrebná a žiaduca prepojenosť a systémovosť práce Ministerstva školstva SR a Ministerstva kultúry SR, spolupodieľajúcich sa na zabezpečovaní realizácie práv príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku, zohľadňujúc pritom jej priority a špecifiká; navrhujeme, aby na pracovné stretnutia ohľadom národnostného školstva boli pozývaní autori – PhDr. Anna Plišková a Mgr. Alexander Zozulák,

c) na národnostne zmiešaných územiach v materských školách praktizovať výchovu aj v jazyku národnosti, v ktorom sa vedie vyučovanie v príslušných základných školách. K tomu je potrebné obnoviť prípravu učiteliek materských škôl s výchovným jazykom ukrajinským na Pedagogickej a sociálnej akadémii v Prešove,

d) vytvoriť systém efektívneho riadenia a kontroly ukrajinských národnostných škôl s účasťou predstaviteľov tejto národnostnej menšiny. Zriadiť miesta pre pracovníkov z radov ukrajinskej národnosti v príslušných orgánoch zodpovedajúcich za riadenie školstva; preveriť oprávnenosť vyradenia ZŠ a SŠ zo siete národnostných škôl, resp. ak sú naďalej v sieti, z akých dôvodov sa v nich nevyučuje jazyk národnosti; vzhľadom k tomu, že niektoré ZŠ s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského sú v pohraničných oblastiach a majú dobré kontakty s Poľskom a Ukrajinou, je potrebné zvýšiť finančné prostriedky na rozširovanie partnerských kontaktov; uskutočniť pracovné stretnutie s pracovníkmi oddelenia národnostného školstva MŠ SR.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny.

Národnostné menšiny uvádzajú technickú vybavenosť škôl za primeranú, vo viacerých školách však chýbajú učebnice a učebné pomôcky pre potreby škôl a školských zariadení.

Bulharská základná škola a gymnázium uvádza materiálnu vybavenosť školy v súlade s hygienickými a ergonomickými normami platnými v Slovenskej republike, učebnice a učebné pomôcky sú zabezpečené ministerstvom školstva v Bulharsku.

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny navrhujú na spracovanie tejto oblasti zriadiť osobitnú pracovnú skupinu.

Zástupcovia rómskej národnostnej menšiny poukazujú na skutočnosť, že v sieti škôl a školských zariadení Slovenskej republiky je zaradená jedna škola s vyučovaním rómskeho jazyka, na tejto škole dlhodobo bojujú s nedostatkom priestorov a poukazujú na neústretnosť Krajského školského úradu v Banskej Bystrici v tejto veci.

V prípade rusínskych škôl a školských zariadení správa poukazuje na technický stav budov v havarijnom stave, ďalej na chýbajúce učebné pomôcky na výučbu rusínskeho jazyka.

Odporúčanie č. 3

VNMES odporúča

- a) pri Ministerstve školstva zriadiť pracovnú komisiu, ktorá by mala v gescii prípravu učebníc pre deti karpatských Nemcov. V tejto komisii by mali byť zastúpení odborníci pre všetky stupne škôl, okrem vysokých a samozrejme aj zástupcovia Karpatskonemeckého spolku na Slovensku,**
- b) vyčleniť prostriedky pre vydávanie učebníc nemeckého jazyka a učebníc dejín karpatských Nemcov, zemepisu a hudobnej výchovy, všetky v jazyku nemeckom (prípadne dejepis bilingválne),**
- c) v záujme pestovania pozitívneho vzťahu k materinskému rusínskemu jazyku detí občanov SR rusínskej národnosti a ako doplnok k jeho výučbe je tak isto dôležité začať vydávať a finančne podporovať zo strany Ministerstva školstva SR časopis pre deti a mládež v rusínskom jazyku. (Projekt na takýto časopis pod názvom Rusalka bol predložený najprv na Ministerstvo školstva SR a potom na Ministerstvo kultúry SR, avšak nebol schválený).**

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

Kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov ako súčasť celoživotného vzdelávania je sústavný proces nadobúdania vedomostí, zručností a spôsobilostí. Jeho cieľom je získať, obnovovať, zdokonaľovať, rozširovať a dopĺňať profesijné kompetencie potrebné na výkon pedagogickej praxe a odbornej činnosti. Upravuje ho predovšetkým **zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch**, ktorý nadobudol účinnosť 1. novembra 2009. Jednou z hlavných činností Metodicko-pedagogických centier (ďalej iba „MPC“) je organizovanie a realizácia vzdelávacích činností pre pedagogických a nepedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení so zameraním na výkon metodickej činnosti a na ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov a nepedagogických zamestnancov vo svojej pôsobnosti. MPC:

- organizuje a vykonáva kontinuálne vzdelávanie pedagogických a nepedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení,
- zabezpečuje odbornú-metodickú činnosť v oblasti kontinuálneho vzdelávania pedagogických a nepedagogických zamestnancov,
- vykonáva výskumnú a prieskumnú činnosť v oblasti kontinuálneho vzdelávania pedagogických a nepedagogických zamestnancov,
- vykonáva na základe poverenia ministerstva školstva celoslovenské kompetencie
 - a) v oblasti odborného garantovania rómskej problematiky,
 - b) v oblasti odborného garantovania ďalšieho vzdelávania učiteľov škôl na národnostných územiach (maďarské, ukrajinské, rusínske).

Bulharská národnostná menšina uvádza, že pedagógovia nemajú možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov.

Česká národnostná menšina poukazuje na fakt, že pre nízky záujem a iné technické problémy na úrovni vysokého školstva štúdium bohemistiky v rámci katedry slovanských jazykov na UK v Bratislave zaniklo, podporili by otvorenie štúdia českého jazyka a literatúry ako študijného odboru na vysokej škole.

Pedagógovia chorvátskej národnostnej menšiny sa pravidelne zúčastňujú na seminároch organizovaných inštitúciou „Hrvatska Matica Iseljenica“ v Chorvátsku.

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny navrhujú na spracovanie tejto oblasti zriadiť osobitnú pracovnú skupinu, poľskí avizujú absenciu takýchto možností. Rómska národnostná menšina uvádza viaceré možnosti v tejto oblasti s uvedením rôznych druhov a poskytovateľov vzdelávaní zameraných na vzdelávanie rómskeho jazyka v kontexte rozvoja a podpory rómskeho jazyka a literatúry, rusínska národnostná menšina využíva ponuky MPC v Prešove a možnosť štúdia rusínskeho jazyka a literatúry na Prešovskej univerzite. Štúdium ruského jazyka je možné na katedrách ruského jazyka a cez fondy na podporu ruského jazyka v zahraničí.

Odporúčanie č. 4

VNMES odporúča

- a) napomôcť a podporiť výmenu skúseností učiteľov nemeckého jazyka v štátoch, v ktorých žijú a vzdelávajú sa v nemeckom jazyku príslušníci nemeckej menšiny,**
- b) vzhľadom k tomu, že v školách s vyučovaním rusínskeho jazyka výučbu predmetu rusínsky jazyk a kultúra zabezpečujú prevažne pedagógovia nekvalifikovaní pre tento predmet, je dôležité v záujme skvalitňovania ich práce vydávať v rusínskom jazyku periodiku Ludové noviny (Narodny novynky) a jej metodickú prílohu (jej projekt bol Ministerstvu školstva SR predložený ešte v 2003 roku, žiaľ bez odozvy).**

5.Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

Pre určenie a spracovanie špecifik v oblasti vzdelávania navrhujú zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny zriadiť osobitnú pracovnú skupinu, rómska národnostná menšina pri charakteristike špecifik upozorňuje na nejasnosť terminológie (aj) v súvislosti s touto oblasťou, na negatívny vplyv prirodzeného rodinného prostredia na edukačný proces rómskych žiakov, poukazuje na najväčšie bariéry v edukácii rómskych žiakov, problémy zaradenia rómskych detí do špeciálnych škôl, na tzv. „etnické školy“. Ako riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok navrhuje akreditáciu pedagogických študijných programov rozvíjajúcich rómske národnostné školstvo a zavedenie opatrení na riešenie všeobecných problémov žiakov z marginalizovaných rómskych komunít (ďalej iba „MRK“). Zástupcovia rusínskej národnostnej menšiny poukazujú na nezáujem venovať sa oblasti vytvorenia siete škôl a školských zariadení s výchovným a vyučovacím jazykom rusínskym ani zo strany rodičov a zo strany kompetentných inštitúcií, z čoho vyplýva okrajové postavenie rusínskeho materinského jazyka v porovnaní s ďalšími spoločenskovednými predmetmi.

Odporúčanie č. 5

V tejto otázke VNMES odporúča

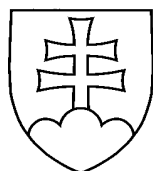
- a) zabezpečiť výučbu chorvátskeho jazyka záujemcom formou kurzov, seminárov a sústredeń; ďalej pokračovať s výučbou chorvátskeho jazyka u detí a mládeže na všetkých úrovniach škôl a školských zariadení,**
- b) zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vyjadrujú svoju nespokojnosť s mierou dostupnosti informácií a odborných materiálov v oblasti školstva v maďarskom jazyku, odporúčajú orgánom verejnej moci a nimi zriadeným inštitúciám v oblasti školstva (ŠPÚ, MPC, Ústav informácií a prognóz školstva, Iuventa a iné), aby svoje informácie a materiály zverejnené na webových sídlach a na nimi zriadených portáloch, materiály distribuované pre školy a školské zariadenia sprístupňovali aj v maďarskom jazyku; potrebu vytvorenia osobitnej pracovnej skupiny VNMES**

v oblasti národnostného školstva; zapojiť výbor do činnosti existujúcich odborných a poradných orgánov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky; zmapovanie súčasného stavu výchovy a vzdelávania príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny, zadefinovanie cieľov a určenia potrebných nástrojov a opatrení v tejto oblasti; postupovať v zmysle Záverov z druhého rokovania Pracovnej skupiny pre problematiku inkluzívneho vzdelávania zriadenej v rámci Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť zo dňa 14. júna 2011, najmä na bod 10.,

c) zaradiť do učebných osnov základy histórie a kultúry ukrajinskej menšiny; pripraviť analýzu súčasného stavu ukrajinského národnostného školstva a pripraviť návrh na jeho revitalizáciu.

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

Spoločné podujatia uvádzajú iba zástupcovia bulharskej národnostnej menšiny, maďarskí navrhujú zriadiť aj k tejto oblasti osobitnú pracovnú skupinu. Rusínska národnostná menšina uvádza spoluprácu medzi školami jedine na úrovni spoločných kultúrnych programov počas školského roka, resp. počas kultúrnych festivalov a tieto formy spolupráce majú zväčša pozitívny charakter.

**Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny
a rodovú rovnosť**

**Správa o používaní jazykov národnostných menšín
podľa čl. 3 písm. h) štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické
skupiny za rok 2012**

OBSAH

Úvod.....	111
Bulharská národnostná menšina.....	113
Česká národnostná menšina.....	114
Chorvátska národnostná menšina.....	117
Maďarská národnostná menšina.....	119
Moravská národnostná menšina.....	129
Nemecká národnostná menšina.....	129
Poľská národnostná menšina.....	130
Rómska národnostná menšina.....	131
Rusínska národnostná menšina.....	137
Ruská národnostná menšina.....	140
Srbská národnostná menšina.....	142
Ukrajinská národnostná menšina.....	143
Židovská národnostná menšina.....	144
Záver a odporúčania.....	145

ÚVOD

Používanie jazykov národnostných menšín upravuje viac právnych predpisov v Slovenskej republike, okrem vnútroštátnych zákonov a iných predpisov aj medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná. Najdôležitejšou medzinárodnou zmluvou zaoberajúcou sa používaním jazykov národnostných menšín je Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov Rady Európy, pri ratifikácii ktorej Slovenská republika oznámila, ktoré jazyky považuje za regionálne alebo menšinové jazyky na území Slovenskej republiky. Ide o bulharský, český, chorvátsky, maďarský, nemecký, poľský, rómsky, rusínsky, ruský a ukrajinský jazyk. Tento výpočet potvrdil zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín po jeho novelizácii v roku 2011.

Správa o používaní jazykov národnostných menšín bola skoncipovaná tak, aby sa zameriavala na tie oblasti, ktoré sú najdôležitejšie pre zachovanie a rozvoj jazykov národnostných menšín. Ide o oblasti, ktoré sú regulované aj Európskou chartou regionálnych alebo menšinových jazykov, ako aj zákonom č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov. Otázky, na ktoré zástupcovia jednotlivých národnostných menšín mali vypracovať odpovede, boli nasledovné:

1. *Oblasti výskytu menšinového jazyka*

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

- a) v úradnom styku
- b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére,
- c) v kultúre,
- d) náboženstve,
- e) v iných oblastiach,
- f) jeho vzťah k štátnemu jazyku.

2. *Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku*

a) kde sa uvádzajú a v akej forme?

3. *Možnosti používania menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy*

- a) ovládanie jazyka menšiny zamestnanci obcí, miestnych orgánov štátnej správy,
- b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,
- c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny,
- d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

4. *Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote*

Uveďte príklady a štatistiky na výskyt menšinového jazyka v týchto oblastiach.

- a) písaná tlač,
- b) televízia a rozhlas,
- c) elektronické médiá.

5. *Možnosti na používanie menšinového jazyka v sociálnej sfére*

Uveďte príklady a štatistiky na výskyt menšinového jazyka v zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnej služby alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

6. *Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2013?*

Jednotlivé menšinové jazyky na Slovensku majú odlišné postavenie, čo je spôsobené najmä odlišným počtovým zastúpením jednotlivých národnostných menšín. Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov umožňuje, aby štáty, ktoré pristúpili k zmluve, sa zaviazali vo vzťahu k jednotlivým jazykom odlišným spôsobom, prostredníctvom odlišných ustanovení. Slovenská vnútroštátna právna úprava však takýto diferencovaný prístup neumožňuje.

Používanie jazykov národnostných menšín sleduje aj Úrad vlády Slovenskej republiky, ktorý v zmysle § 7a ods. 2 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín raz za dva roky predkladá vláde Slovenskej republiky správu o stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky. Prvá takáto správa bola predložená vláde Slovenskej republiky 19.12.2012.

Medzi najdôležitejšie otázky, ktoré zástupcovia národnostných menšín navrhujú riešiť v nasledujúcom období, patria:

- zabezpečenie adekvátneho rozhlasového a televízneho vysielania v jazykoch národnostných menšín,
- zabezpečenie možnosti na prevádzkovanie tlače v jazykoch národnostných menšín,
- starostlivosť o jazyky národnostných menšín, rozvoj odbornej terminológie, dôsledné dodržiavania pravidiel označovania v jazykoch národnostných menšín,
- umožnenie prijímania televízneho a rozhlasového vysielania zo susedných štátov v jazykoch národnostných menšín, zlepšenie podmienok pri vysielaní v jazykoch národnostných menšín,
- prehodnotenie postavenia rómskeho asistenta učiteľa a terénneho sociálneho pracovníka, asistenta terénneho sociálneho pracovníka a komunitného pracovníka v oblasti zdravotníctva.

BULHARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. *Oblasti výskytu bulharského jazyka*

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

- a) V úradnom styku sa nepoužíva.
- b) V obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére sa nepoužíva.
- c) V kultúre – bulharský jazyk sa používa len na podujatiach bulharskej menšiny.
- d) V náboženskom živote sa bulharský jazyk nepoužíva.
- e) V iných oblastiach sa používa vo vzdelávacích inštitúciách.
- f) Jeho vzťah k štátnemu jazyku – ako príbuzný slovanský jazyk.

2. *Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v bulharskom jazyku*

- a) Nie sú nám známe.

3. *Možnosti používania bulharského jazyka v styku s orgánmi verejnej správy*

- a) Zamestnanci obcí a miestnych orgánov štátnej správy neovládajú bulharský jazyk.
- b) Nie sú dané možnosti komunikácie v bulharskom jazyku.
- c) Nie sú dostupné informácie v bulharskom jazyku.
- d) Nepoužívajú sa označenia v bulharskom jazyku na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iné označenia, bulharský jazyk sa nepoužíva v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

4. *Výskyt bulharského jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote*

- a) V písanej tlači – nie.
- b) V televízii a rozhlase – v Národnostnom magazíne na STV2.
- c) V elektronických médiách – nie.

5. *Možnosti na používanie bulharského jazyka v sociálnej sfére*

Nie sú dané možnosti.

6. *Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013*

- a) Vytvoriť webovú stránku Bulharského kultúrneho zväzu.
- b) Nová grafická úprava časopisu Sanarodnik (Krajan).

ČESKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasti výskytu českého jazyka

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

Český jazyk v dôsledku svojej slovanskej príbuznosti, blízkosti a zrozumiteľnosti je od nepamäti používaný na území Slovenska ako rovnocenný jazyku domáceho obyvateľstva. Počas obdobia spoločného štátu česko-slovenského (1918-1939 a 1945-1992) bol spolu s jazykom slovenským štátnym jazykom, takže absolútna väčšina slovenskej populácie mu rozumie, a naopak príslušníci českej národnostnej menšiny považujú za prirodzené používať v úradnom a pracovnom styku jazyk slovenský. Preto nikdy nevznášali a nevznášajú žiadne požiadavky týkajúce sa napríklad dostupnosti informácií v zdravotníckych zariadeniach a podobne.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v českom jazyku

- neuvedené -

3. Možnosti používania českého jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- neuvedené -

4. Výskyt českého jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

Na Slovensku v súčasnosti vychádza ako jediné periodikum v českom jazyku dvojmesačník **Stříbrný vítr**, vydávaný Českým spolkom v Košiciach. Okrem toho české spolky v Martine, Bratislave a Trnavskom regióne distribuujú spravidla štvrťročne vlastné nepravidelné interné tlačoviny, informujúce o aktivitách a pripravovaných podujatiach konkrétneho združenia.

Podobné zameranie majú aj štyri internetové stránky, a to Českého spolku Bratislava (www.cesi.sk), Českého spolku v Košiciach (www.cske.sk), Českého spolku v Liptovskom Hrádku (<http://emenes.wz.sk/cslh/index.htm>) a Slovensko-českého klubu v Košiciach (www.slovenskoceskyklub.sk), tento klub prevádzkuje aj facebookovú stránku ako fórum pre strednú a mladú generáciu. Stránka [cesi.sk](http://www.cesi.sk) navyše poskytuje súhrnnejší prehľad o českej a moravskej menšine v SR z hľadiska dejín, štatistiky a pod., prezentuje tiež obsah niekoľkých ročníkov mesačníka Česká beseda, ktorý vychádzal v rokoch 1995-2007.

K udržiavaniu znalosti českého jazyka detí a mládeže prispievajú letné vzdelávacie tábory, organizované Českým spolkom v Košiciach a Slovensko-českým klubom v Košiciach.

5. Možnosti na používanie českého jazyka v sociálnej sfére

- neuvedené -

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

Český jazyk sa príležitostne objavuje v audiovizuálnych masovokomunikačných prostriedkoch (rozhlasové a televízne vysielanie, filmy, českí hostia v rôznych programoch, najmä zábavných a spravodajských).

Národnostné vysielanie v českom jazyku zabezpečuje iba Štátna rozhlasová a televízna spoločnosť RTVS, to je však výrazne regionálne limitované sídlom obidvoch redakcií národnostného vysielania v Košiciach, kde české vysielanie aj v rozhlase aj v televízii zabezpečuje jediná externá redaktorka (dôchodkyňa).

V rozhlase (stanica Patria) to je pravidelné hodinové vysielanie každú tretiu sobotu.

Televízia (STV2) pripravuje zhruba päť polhodinových národnostných magazínov v češtine ročne (niekedy v rámci mixu zostaveného z príspevkov o viacerých národnostiach), okrem toho sa informácia o aktivitách českej komunity objavuje v sobotňajšom programe národnostných správ.

Z hľadiska prezentácie života a aktivít českej komunity v Slovenskej republike tento rozsah nepovažujeme za uspokojivý, hoci zrejme zodpovedá aktuálnym (najmä finančným) možnostiam tejto inštitúcie. Riešením tejto situácie by bolo zriadenie stáleho redaktora pre českojazyčné vysielanie, prípadne prenos časti redakcie národnostného vysielania (týka sa aj iných národností) na stredné Slovensko, odkiaľ by ľahšie pokrývala nielen východnú časť republiky.

O to citlivejšia je pre českú menšinu otázka zabezpečenia dostupnosti českých televíznych a rozhlasových staníc, ktoré je možné vďaka satelitným a káblovým operátorom sledovať na väčšine územia Slovenskej republiky. Hoci ich sledovanosť výrazne neprevyšuje početnosť tunajšej českej a moravskej menšiny, stále sa opakujú snahy pod rôznymi zámienkami úradným zásahom túto dostupnosť obmedziť, prípadne úplne zakázať. To je v zásadnom rozpore s jedným zo základných pravidiel Európskej únie o otvorených hraniciach, preto by sme privítali vzájomnú dohodu o dostupnosti rozhlasových a TV staníc medzi Slovenskou republikou a Českou republikou (samozrejme v rámci medzinárodných licenčných práv na šírenie niektorých programov), čo by bolo prínosom pre obidve krajiny aj s ohľadom na výrazne väčší a stále narastajúci počet slovenskej menšiny v Českej republike.

Príslušníci českej národnostnej menšiny svoj materinský jazyk bez problémov využívajú v rámci rodiny a svojej komunity, v rámci úradného a pracovného styku väčšina z nich využíva znalosť slovenského jazyka alebo príbuznosť a vzájomnú zrozumiteľnosť slovenského a českého jazyka. Napriek tomu sa opakovane stretávame s problémom platnosti menšinového (a bývalého štátneho) jazyka v úradnom styku. Vznik Slovenskej republiky v roku 1993 ukončil vyše 70-ročnú tradíciu českého jazyka ako jedného z dvoch štátnych jazykov, a hoci v absolútnej väčšine prípadov sa s ním občan národnostnej menšiny bežne dorozumie v úradnom styku, v obchodnej, ekonomickej, sociálnej alebo náboženskej sfére, v praxi sa stále stretávame s chaosom pri výklade, zjednodušene povedané „či úradník chce češtine rozumieť alebo nie“.

Jazykom legislatívy síce Úrad vlády Slovenskej republiky, sekcia národnostných menšín, odbor postavenia a práv národnostných menšín vo svojom „*Stanovisku k právnej úprave používania českého jazyka v kontexte zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku*“

Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov“ zo dňa 26. 9. 2011 (reg. č. 32373/14012/2011/SNM) konštatoval, že „Český jazyk sa na účely používania v úradnom styku nepovažuje za jazyk menšiny, ale za jazyk spĺňajúci požiadavku základnej zrozumiteľnosti z hľadiska štátneho jazyka“, avšak prax tomu nie vždy nasvedčuje, preto by sme privítali, aby toto stanovisko Úradu vlády SR našlo svoje legislatívne vyjadrenie jednoznačne priamo v zákone.

Názorným vyjadrením prístupu k „zrozumiteľnosti“ českého jazyka v úradnom styku je poplatok za vyhotovenie a overenie úradnej kópie dokumentu v českom jazyku, čo sa netýka iba českej národnostnej menšiny, ale aj časti majoritnej spoločnosti, ktorá má niektorý doklad (rodný, sobášny list, vysvedčenie, rôzne osvedčenia, atď.) z minulosti (počas existencie spoločného štátu 1918-1992) v českom jazyku. Zástupca českej menšiny na túto skutočnosť upozornil v súvislosti s implementáciou Charty regionálnych alebo menšinových jazykov v Slovenskej republike, ktorá v článkoch „9 – *Súdništvo*“ a „10 – *Správne orgány a verejné služby*“ predpokladá právo predkladať doklady a dôkazy v menšinovom jazyku bez dodatočných nákladov pre túto stranu. Pritom Sadzobník správnych poplatkov podľa zákona NR SR č. 145/1995 Z.z. v kapitole „*Osvedčovanie listín a podpisov*“, ako aj Sadzobník na výpočet odmeny notára za notársku činnosť podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR zo 4. decembra 2008 v Položke C, bod. 2, sú dokladom toho, že v prípade cudzieho jazyka (aj českého) sa vyžaduje dvojnásobný poplatok. Príslušníci túto skutočnosť považujú za diskriminačnú o to viac, že recipročne Česká republika takto neprístupuje k dokumentom v slovenskom jazyku (pozri napr. český Zákon č. 634/2004 Sb. o správnych poplatkoch, položka 4) a podľa našich informácií ani v prípade dokumentov vydaných po vzniku Slovenskej republiky od roku 1993.

CHORVÁTSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasť výskytu chorvátskeho jazyka

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

Chorvátsky jazyk sa používa medzi príslušníkmi chorvátskej národnosti pri ich vzájomnej komunikácii. Ústna komunikácia je obvyklá napríklad aj v ústnom styku na úrovni miestnych samospráv mestských častí Bratislavy – Jarovce a Čunovo –, kde sú dlhodobo starostovia príslušníkmi chorvátskej národnosti a hovoria chorvátskym nárečím bežne používaným v obci. Chorvátčina sa bežne používa pri všetkých kultúrno-spoločenských podujatiach organizovaných chorvátskymi spolkami v obciach a CHKZS. Používanie chorvátskeho jazyka je bežné v náboženskom živote predovšetkým vo farnostiach Bratislava- Čunovo a Bratislava - Jarovce, kde sú ešte dnes pravidelné sväté omše a obrady uskutočňované v starochorvátskom jazyku (tzv. „*gradišćanskohrvatski*“). Vo farnosti Chorvátsky Grob je raz týždenne celá svätá omša v chorvátskom jazyku, ako aj pri významných príležitostiach (Chorvátske dni v obci, Jubileá). Vo farnosti Bratislava - Devínska Nová Ves je organizovaná chorvátska svätá omša pravidelne raz do roka pri príležitosti Festivalu chorvátskej kultúry a pri významných udalostiach v rámci miestnej chorvátskej komunity. Náboženská oblasť je posledným pravidelným miestom, kde príslušníci chorvátskej menšiny (predovšetkým v Bratislave - Čunovo a Bratislave - Jarovce) používajú svoj materinský jazyk bez obmedzení na všetkých úrovniach (modlitba, liturgia, spev a pod.), pričom v slovenskom jazyku je na príslušnom obrade iba kázeň, a to z dôvodu slovensky hovoriacich duchovných v obciach.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v chorvátskom jazyku

- neuvedené -

3. Možnosti používania chorvátskeho jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

Chorvátčina sa na Slovensku v styku so štátnymi orgánmi nepoužíva. Jazyk sa používa iba v ústnej forme v niektorých hore uvedených obciach, v ktorých väčšina zamestnancov chorvátsky komunikuje. Napríklad z poslancov miestneho zastupiteľstva Bratislava - Jarovce chorvátčinu ovláda šesť z ôsmich, pričom z ostatných dvoch jeden ovláda chorvátčinu pasívne.

4. Výskyt chorvátskeho jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

V chorvátčine vychádza na Slovensku štvrťročník *HRVATSKA ROSA* vydávaný CHKZS a distribuovaný miestnymi chorvátskymi spolkami. Na Slovensku je distribuovaný chorvátsky týždenník z Burgenlandu *Hrvatske Novine* vydávaný v Eisenstadte a týždenník *Glasnik* vydávaný biskupským úradom v Eisenstadte.

Slovenská televízia RTVS vysiela Chorvátsky národnostný magazín, ktorý nie je vysielať v pravidelných intervaloch, je vysielať asi raz do roka. Rozhlasové vysielenie v chorvátskom jazyku na území Slovenskej republiky nie je. Niektorí príslušníci chorvátskej národnosti prevažne v rakúskom pohraničí sledujú chorvátsky národnostný týždenník vysielať ORF Burgenland *Dobar dan Hrvati* a každodenné chorvátske národnostné rozhlasové vysielenie rádia Burgenland.

5. Možnosti na používanie českého jazyka v sociálnej sfére

V sociálnej oblasti a zdravotníckych zariadeniach na Slovensku sa chorvátčina oficiálne nepoužíva.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

Používanie chorvátskeho jazyka zachovať pri cirkevných obradoch v spomenutých farnostiach, nakoľko predstavujú jedinú pravidelnú príležitosť pre používanie chorvátskeho materinského jazyka na verejnosti. V oblasti periodickej tlače zabezpečiť ďalšie vydávanie jediného na Slovensku vydávaného chorvátskeho štvrťročníka HRVATSKA ROSA. Každoročné vydanie aspoň jednej publikácie v chorvátskom jazyku prostredníctvom autorov z radov chorvátskej komunity na Slovensku. V spolupráci s RTVS a za pomoci Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny dojednať pravidelné vysielanie Chorvátskeho národnostného magazínu v súčinnosti s ostatnými národnosťami na Slovensku. V oblasti Rozhlasového vysielania na Slovensku podniknúť kroky na pravidelné vysielanie aspoň jedného mesačníka pre Chorvátov na Slovensku v chorvátskom jazyku v niektorom s regionálnych vysielateľov.

MAĎARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Hodnotiaca správa bola spracovaná na základe zadania Úradu vlády Slovenskej republiky zo dňa 30.10.2012 a obsahuje odpovede na otázky kladené vo východiskách k vypracovaniu hodnotiacich správ poskytnutých Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny.

Hodnotiaca správa obsahuje údaje aktuálne k 19.12.2012 a reflektuje subjektívne názory príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa podieľali na jej vypracovaní. Tam, kde bolo možné vychádzať z literatúry alebo z výskumov, je uvedený zdroj buď priamo v texte alebo v poznámke pod čiarou.

Vzhľadom na krátkosť času, ktorý bol vyhradený na vypracovanie hodnotiacej správy - necelý mesiac, nebolo možné poskytnúť komplexný, detailne rozpracovaný obraz o používaní jazyka maďarskej národnostnej menšiny. Ambíciou tejto správy je vystihnúť najpodstatnejšie udalosti roka 2012 v oblasti používania jazyka maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku a podať zoznam najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcom roku.

1. Oblasti výskytu maďarského jazyka

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

1.4 Úradný styk

V júli 2012 nadobudli účinnosť niektoré ustanovenia zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „*zákon o používaní jazykov národnostných menšín*“), ktoré rozšírili možnosť používania jazykov národnostných menšín a medzi nimi aj maďarského jazyka v úradnom styku. V prieskume⁶⁰ Úradu vlády Slovenskej republiky - výsledky prieskumu potvrdzujú aj každodenné skúsenosti príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny - až 90,3 % orgánov miestnej štátnej správy uviedlo, že všetky úradné formuláre nemajú dvojjazyčne. Vo väčšine týchto prípadov žiadne dvojjazyčné formuláre nie sú k dispozícii občanom. Možnosti používania jazykov menšín v úradnom styku sú **obmedzené, nedostatočné a v mnohých prípadoch v praxi nevyužitelné**, čo má za následok **vytláčanie menšinových jazykov z verejného života**. Jazyk, používanie ktorého sa obmedzuje na súkromnú sféru – rodinný život, po niekoľkých generáciách vymizne⁶¹.

1.5 Obchodná, ekonomická a sociálna sféra

Výskyt maďarského jazyka v obchodnej, ekonomickej a sociálnej sfére je z hľadiska legislatívy fakultatívne (okrem §4 ods. 6 zákona). Sústavná činnosť rôznych regionálnych hnutí a občianskych združení, ktoré prostredníctvom nálepkových kampaní alebo dvojstranných rokovaní s rôznymi obchodnými reťazcami propagujú dvojjazyčnosť na južnom Slovensku ukazuje, že **existuje spoločenský záujem** o dvojjazyčnosť v obchodnej

⁶⁰ Úrad vlády Slovenskej republiky: *Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky podľa §7a ods. 2 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov*. Bratislava, 2012. Pozri prílohu č. 3.

⁶¹ Fórum inštitút pre výskum menšín: *Hatékony érdekvérvényesítés. Šamorin – Somorja*. 2009. Pozri stranu 79.

sfére. V ekonomickej sfére platí povinnosť používať štátny jazyk, preto ***prestíž menšinových jazykov je v tejto oblasti nízka a maďarský jazyk sa skoro vôbec nepoužíva.*** V zariadeniach sociálnych služieb, zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nie je vôbec zmapovaný výskyt menšinového jazyka.

1.6 Kultúra

Chýba národná autorita, ktorá by zabezpečovala analytické, koncepčné metodické a informačné materiály v oblasti ochrany, poznávania, podpory rozvoja a používania maďarského jazyka. ***Neexistuje národná autorita*** zodpovedná za štandardizáciu geografických názvov v maďarskom jazyku a na vytváranie odbornej terminológie v maďarskom jazyku. Jednoznačne sa ukázala potreba existencie takejto autority aj v roku 2012, kedy sa rozšírili možnosti používania menšinových jazykov aj v úradnom styku bez toho, že by bola vypracovaná všeobecne záväzná odborná terminológia a zriadená národná autorita zodpovedná za túto terminológiu. Takisto nie sú zverejnené právne predpisy v menšinových jazykoch, pričom preklad týchto predpisov by mal tvoriť základ odbornej terminológie používanej v úradnom styku.

1.7 Náboženský život

Na spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len “Výbor”).

1.8 Iné oblasti

Dôležitou oblasťou výskytu maďarského jazyka je oblasť ***súdництва*** - oblasti regulované zákonom č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len ako “TP”) a zákonom č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len ako “OSP”). Pre túto oblasť platí, že používanie maďarského jazyka je podmienené vyhlásením dotknutej osoby, že neovláda štátny jazyk, resp. nerozumie štátnemu jazyku⁶². Právo na používanie menšinového jazyka má byť zabezpečené bezpodmienečne, akákoľvek podmienka sťažuje a zbytočne komplikuje prístup občanov k tomuto ústavnému právu. V zmysle platných medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky mali by byť uznávané zmluvy vyhotovené v menšinovom jazyku v konaniach upravených OSP a TP. Uvedené kódexy však akceptáciu takýchto zmlúv neumožňujú.

Napriek tomu, že v roku 2012 boli rozšírené možnosti používania jazykov menšín naďalej ***nie je možné používať menšinový jazyk v písomnom styku s právnickými osobami***

⁶² §2 ods. 20 Trestného poriadku: „ Ak obvinený, jeho zákonný zástupca, poškodený, zúčastnená osoba alebo svedok vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa konanie vedie, má právo na tlmočníka a prekladateľa.“

§28 ods. 1 Trestného poriadku: „Ak je potrebné pretlmočiť obsah výpovede alebo ak osoba uvedená v §2 ods. 20 vyhlási, že nerozumie jazyku, v ktorom sa konanie vedie, alebo nehovorí týmto jazykom, priberie sa tlmočník opatrením. Tlmočníkom môže byť výnimočne aj zapisovateľ.“

§18 Občianskeho súdneho poriadku: „Účastníci majú v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie. Majú právo konať pred súdom vo svojej materčine alebo v jazyku, ktorému rozumejú. Súd je povinný zabezpečiť im rovnaké možnosti na uplatnenie ich práv.“ Prax súdov je však taká, že na uplatnenie tohto práva takisto vyžadujú, aby účastník vyhlásil, že neovláda jazyk, v ktorom sa konanie vedie.

zriadenými zákonom (napr. verejné vysoké školy, pošta, Sociálna poisťovňa, Železnice SR atď.).

Ďalšia dôležitá oblasť výskytu maďarského jazyka je oblasť *školstva*. Právne predpisy o používaní jazykov v oblasti školstva sú založené na dvojjazyčnosti. Napriek tomu štátne orgány *nezabezpečujú* v jazykoch menšín odborné dokumenty (napr. štátny vzdelávací program), ani papierové alebo elektronické formuláre používané v školstve. Vedenia škôl a pedagógovia sú na druhej strane zbytočne zaťažovaní každodenným vedením dvojjazyčnej dokumentácie. Povinné uvádzanie dvojjazyčných názvov a označení geografických objektov v učebniciach sťažujú žiakom osvojiť si učivo.⁶³

1.9 Vzťah maďarského jazyka k štátnemu jazyku

Podľa § 1 ods. 2 zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len ako “*zákon o štátnom jazyku*“) štátny jazyk má prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenskej republiky. § 1 ods. 4 tohto zákona ustanovuje, že zákon o používaní jazykov národnostných menšín má postavenie *lex specialis* v prípade, ak mu takéto postavenie zákon o štátnom jazyku priznáva.

2. Informácie týkajúce sa života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné dôležité informácie v maďarskom jazyku

Uvádzanie týchto informácií vo vybraných obciach je obligatórne, napriek tomu však počas krátkej prechádzky v ktorejkoľvek obci uvedenej v nariadení vlády č. 221/1999 Z. z. v znení neskorších predpisov môžeme zaregistrovať veľa prípadov porušenia tejto zákonnej povinnosti. Predmetné bezpečnostné nápisy sa uvádzajú najčastejšie vo forme regulovanej technickou normou. Technickými normami sa však upravujú iba nápisy v štátnom jazyku. Subjekty povinné uvádzať tieto nápisy aj v maďarskom jazyku nemajú možnosť si zakúpiť dvojjazyčné nálepky typu “*Pozor! Pod napätím! Vigyázz! Feszültség alatt!*“.

3. Možnosti používania maďarského jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

3.1 Ovládanie maďarského jazyka zamestnancami obcí, miestnych orgánov štátnej správy

Zákon uvádza, že zamestnanci nie sú povinní ovládať menšinový jazyk, t.j. maďarský jazyk. Ide o absurdné ustanovenie zákona o používaní jazykov národnostných menšín, ktoré sťažuje jeho aplikáciu.

3.2 Možnosti komunikácie v maďarskom jazyku

⁶³ Stanovisko Zväzu maďarských pedagógov na Slovensku, predseda László Pék

Maďarský jazyk sa využíva najmä v ústnej komunikácii, aj napriek tomu, že v roku 2012 boli rozšírené možnosti používania menšinových jazykov v písomnom úradnom styku. K realizovateľnosti tejto zákonnej možnosti chýba adekvátna odborná a metodická pomoc pre zamestnancov orgánov verejnej správy a občanov zo strany verejnej moci. Alarmujúce sú aj predstavy mládeže o používaní maďarského jazyka v úradnom styku, podľa výsledkov sociometrického prieskumu⁶⁴ v západoslovenskom regióne 26% mladých je presvedčených o vymieraní maďarského jazyka, 35,5% si myslí, že maďarský jazyk je v ohrození, 29,9 % tvrdí, že určitým spôsobom je maďarský jazyk ohrozený a iba podľa 6,1% maďarský jazyk nie je ohrozený v úradnom styku. V stredoslovenskom regióne skoro 2/3 opýtaných sa vyjadrilo pesimisticky o osude maďarského jazyka (40,7% - je v absolútnom ohrození, 22% - maďarský jazyk čaká úplný zánik). Vo východoslovenskom regióne vnímajú najpesimistickejšie celú situáciu: 36% opýtaných vyzdvihuje výrazné ohrozenie a 38,4 % zánik materinskej reči v úradnom styku.

3.3 Dostupnosť informácií v maďarskom jazyku

Informácia o možnosti používania maďarského jazyka v úradnom styku, ktorej vzor je uvedený v nariadení vlády č. 535/2011 Z. z. sa má umiestniť na dobre viditeľnom mieste. Z prieskumu Úradu vlády SR⁶⁵ je známe, že 20 % oslovených orgánov miestnej štátnej správy túto povinnosť nespĺňa. Čo sa týka obecných samospráv, v roku 2011 bol zistený ešte väčší nedostatok, až 61 % obecných, resp. mestských úradov uviedlo, že informáciu o možnosti používania menšinového jazyka umiestnenú nemá.

Ďalšou dôležitou oblasťou je sprístupnenie informácií v maďarskom jazyku v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám v platnom znení (ďalej len ako „*infozákon*“). Vo vzťahu k tejto povinnosti obcí bolo v prieskume Okrúhleho stola Maďarov realizovanom v roku 2010⁶⁶ zistené, že celoštátny priemer pri používaní maďarského jazyka (čo je podľa citovaného zákona povinnosťou) pri zverejňovaní informácií podľa infozákona nedosiahne ani 10%.

3.4 Používanie označení v maďarskom jazyku: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie maďarského jazyka v obecnom rozhlase a v iných rozhlasoch

V januári 2012 nadobudla účinnosť novela nariadenia vlády č. 221/1999 Z. z., ktorá zaviedla nové označenia viacerých obcí v menšinových jazykoch. Orgány verejnej moci však svoju povinnosť usadiť nové tabule nespĺnili včas. Od začiatku roka sa realizovali rôzne akcie na usadenie neoficiálnych tabúl, mobilizovali sa v týchto akciách anonymní aktivisti, ale aj politické strany. Na niektorých miestach dodnes nie sú osadené príslušné tabule.

⁶⁴ Fanni Erzsébet Tóth, Tünde Morvai: *Stojaci na prahu. Sociometrický prieskum maďarských stredoškolských absolventov na Slovensku. 2010. Spoločnosť Farkasa Kempelena.*

⁶⁵ Úrad vlády Slovenskej republiky: *Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky podľa §7a ods. 2 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov. Bratislava. 2012. Pozri prílohu č. 3.*

⁶⁶ Mrva Marianna, Szilvássy Tímea: *Kétnyelvűség a dél-szlovákiai településeken – a kérdőíves felmérés eredményei. Szlovákia Magyarok Kerekasztala. Somorja. 2010.*

V roku 2012 boli vyvinuté viaceré snahy občanov o umiestnenie označení obcí v maďarskom jazyku na železničných staniciach a zastávkach. Tieto iniciatívy sa ukázali ako nerealizovateľné kvôli nesúladu právnych predpisov regulujúcich túto oblasť. Tento nesúlad pretrváva.

4. Výskyt maďarského jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

Výrobu a vysielanie menšinových televíznych programov naďalej **st'azujú ustanovenia zákona o štátnom jazyku**, ktoré súkromným televíznym spoločnostiam predpisujú povinnosť prekladu, titulkovania alebo dabingu v štátnom jazyku. Cieľovou skupinou týchto programov sú diváci patriaci k národnostnej menšine. Tieto povinnosti **znevýhodňujú výrobcov a vysielateľov menšinových televíznych programov** oproti televíziám vysielajúcim v štátnom jazyku, nakoľko sa im zvyšujú náklady na výrobu a opätovné vysielanie programu až o 40 %. Takéto zaťaženie možno považovať za hospodárske znevýhodnenie na základe etnického princípu. Zákonná úprava de facto znemožňuje živé a interaktívne vysielanie programov v jazyku menšín.⁶⁷

Vysielací čas v štátnej televízii nie je dostatočný, Rozhlas a televízia Slovenska (ďalej len ako "RTVS") neplní svoju hlavnú činnosť v tejto oblasti podľa zákona⁶⁸. V roku 2011 došlo k organizačným zmenám v RTVS, napr. vysielanie v maďarskom jazyku je na STV 2 v rozsahu denných správ 5 krát 5 minút týždenne, (spolu 25 minút), jeden magazín v maďarskom jazyku raz do týždňa v rozsahu 26 minút, a jedna relácia nazvaná "Tvárou v tvár – Szemtől szemben" v rozsahu tiež 26 minút týždenne, pričom v roku 2011 bola zrušená relácia "Na taniéri – Terítéken" ktorá bola naplánovaná v rozsahu 60 minút dvojtýždenne, teda došlo k úbytku programov v maďarskom jazyku, a celkový odvysielaný čas v porovnaní celkového vysielacieho času Slovenskej televízie **nepredstavuje ani jedno percento**.⁸

Takisto chýba komplexný monitoring a prieskum tejto oblasti výskytu menšinových jazykov, ktorý by poukázal na nedostatky a navrhoval efektívne riešenia.

Je potrebné poukázať aj na výsledky sčítania obyvateľov, bytov a domov 2011⁶⁹. Maďarský jazyk si označilo za svoj materinský jazyk **9,4 %**, t. j. 508 714 trvalo bývajúcich obyvateľov v Slovenskej republike. V roku 2011 v porovnaní so sčítaním v roku 2001 došlo k najvýraznejším poklesom podielov obyvateľov s materinským jazykom maďarským (o 1,3 bodu, v absolútnych číslach o 64 215). K rozhodujúcemu okamihu sčítania obyvatelia trvalo bývajúci v SR používalo na verejnosti maďarský jazyk **7,3 %**, t. j. 391 577 obyvateľov, pričom maďarský jazyk používalo najčastejšie na verejnosti najviac obyvateľov v Nitrianskom kraji (21,6 %, t. j. 149 048). Druhým najčastejšie používaným jazykom v domácnosti je maďarský jazyk: **8,7 %**, t. j. 472 212 obyvateľov trvalo bývajúcich

⁶⁷ Stanovisko Zväzu Maďarských televíznych tvorcov na Slovensku (Szlovákiai Magyar Televíziósok Szövetsége), predseda Czibula Csaba

⁶⁸ V zmysle § 5 ods. 1 písm. g) zákona č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov hlavnou činnosťou Rozhlasu a televízie Slovenska je okrem iného aj vysielanie obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky v časovom rozsahu zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky; na zabezpečenie výroby a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriaďuje Rozhlas a televízia Slovenska samostatné organizačné útvary Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie.

⁶⁹ Pozri mapy uvedené v prílohe tejto správy.

v Slovenskej republike. Najviac obyvateľov zo všetkých krajov hovorilo najčastejšie doma po maďarsky v Nitrianskom kraji (25,3 %, t. j. 174 426).⁷⁰

5. Možnosti na používanie maďarského jazyka v sociálnej sfére

5.1 Štatistiky a príklady na výskyt v zdravotníckych zariadeniach

Údaje na výskyt maďarského jazyka v zdravotníckych zariadeniach obsahuje záverečná správa z prieskumu realizovaného Okrúhlym stolom Maďarov v roku 2010⁷¹, podľa ktorého v prípade zdravotníckych zariadení so sídlom priamo v dotazovaných obciach prebieha ústna komunikácia medzi pacientom a zdravotníckym personálom všeobecne v jazyku, v ktorom sa ozve pacient. Komunikovať v maďarskom jazyku by sme mohli priemerne vo viac ako 75% zdravotníckych zariadení obcí. Najviac zdravotníckych zariadení umožňujúcich komunikáciu iba v slovenskom jazyku sa vyskytuje v okresoch Bratislava, Nitra, Rožňava a Košice - okolie.

5.2 Štatistiky a príklady na výskyt v zariadeniach sociálnej služby alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Neboli nájdené žiadne údaje.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vyjadrujú svoju nespokojnosť so stavom používania maďarského jazyka na Slovensku, a to kvôli týmto najčastejším problémom⁷²:

- pri aplikácii zákona o používaní jazykov národnostných menšín sa obyčajne používa jeho zužujúci výklad,
- uplatňujú sa opatrenia, ktoré obmedzujú možnosti používania maďarského jazyka.

Viaceré národnostné menšiny v iných štátoch Európy majú omnoho širšie a konkrétnejšie jazykové práva ako maďarská národnostná menšina na Slovensku. Odporúčame podrobne analyzovať jazykové práva Švédov žijúcich vo Fínsku alebo používanie nemeckého jazyka v Taliansku (Južné Tirolsko).

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny odporúčajú orgánom verejnej moci prijať v oblasti používania maďarského jazyka na Slovenku v roku 2013 nasledovné opatrenia:

⁷⁰ Štatistický úrad Slovenskej republiky, číslo: 900-0056/2012, kód: 023712, okruh: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov, jún 2012

⁷¹ Mrva Marianna, Szilvassy Tímea: Kétnyelvűség a dél-szlovákiai településeken – a kérdőíves felmérés eredményei. Szlovákia Magyarok Kerekasztala. Somorja. 2010.

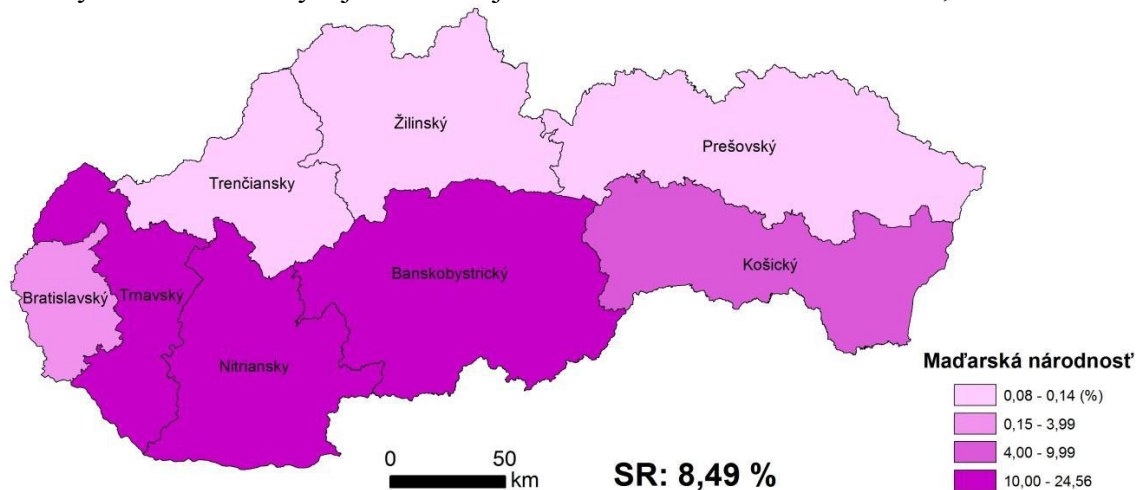
⁷² Fórum inštitút pre výskum menšín: Hatékony érdekvédelem. Šamorín – Somorja. 2009. Pozri stranu 73.

- a) realizáciu detailného prieskumu a sociologického výskumu o stave používania maďarského jazyka v obciach, kde sa podľa sčítania obyvateľstva, domov a bytov v roku 2011 prihlásilo k maďarskej národnosti aspoň 15% obyvateľstva; tieto výskumy by mali podať hodnovernú informáciu o tom, či sú splnené zákonom stanovené povinnosti a v akej miere sú využívané zákonné možnosti na používanie maďarského jazyka;
- b) nápravu stavu v obciach, kde boli zistené nedostatky v rámci prieskumu podľa predchádzajúceho odseku bez ukladania sankcií;
- c) realizáciu prieskumu a sociologického výskumu o stave používania maďarského jazyka v obchodnej, ekonomickej a sociálnej sfére; prieskum má podať hodnoverné informácie o tom, v akej miere sú využívané zákonné možnosti na používanie maďarského jazyka, resp. či zodpovedá zákonná úprava požiadavkám praxe;
- d) ustanovenie národnej autority na odbornú a metodickú starostlivosť o maďarský jazyk, ktorá okrem iného má ujednotiť a kodifikovať odbornú terminológiu povinne používanú orgánmi verejnej správy v úradnom styku a má štandardizovať geografické označenia v maďarskom jazyku;
- e) zabezpečenie jazykovej prípravy zamestnancov orgánov verejnej správy na používanie maďarského jazyka v úradnom styku, tak, aby takéto vzdelávanie bolo pre zamestnancov prístupné bez úhrady a počas pracovného času;
- f) zaviesť v technických normách vzory bezpečnostných nápisov aj v menšinových jazykoch;
- g) zosúladiť legislatívnu úpravu označovania železničných staníc a zastávok tak, aby bolo možné tieto objekty označiť aj v menšinových jazykoch. Označenie v jazykoch menšín odporúčame uviesť spolu s názvom v štátnom jazyku na jednej tabule, s rovnakými veľkými písmenami;
- h) zmeniť tie ustanovenia zákona o štátnom jazyku, a to najmä § 5 ods. 1 písm. a) a b), ktoré znemožňujú priamy prenos programov a vysielanie interaktívnych programov v jazykoch menšín, nakoľko predpisujú povinnosť titulkovania alebo dabingu v štátnom jazyku s ich bezprostredne nasledujúcim vysielaním v štátnom jazyku. Do zmeny predmetných ustanovení zákona zabezpečiť finančné zdroje na úhradu nákladov z titulu prekladania, výroby a opätovného vysielania týchto programov;
- i) naplniť § 5 ods. 1 písm. g) zákona č. 532/2010 Z. z., kde je predpísaná povinnosť zabezpečenia vysielania v jazykoch menšín v časovom rozsahu zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky;
- j) realizácia monitoringu a prieskumu o výskyte maďarského jazyka v tlači, v médiách a kultúrnom živote;
- k) realizácia informačnej kampane v okruhu obyvateľov, aby používali svoj materinský jazyk, a tak prispeli k jazykovej a kultúrnej rozmanitosti Slovenskej republiky.

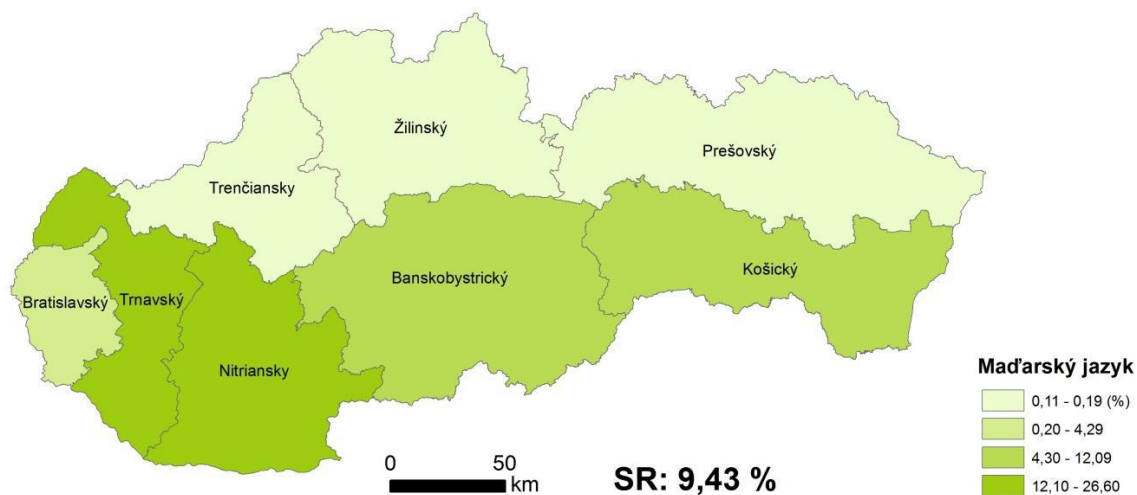
V oblasti používania jazykov národnostných menšín na Slovensku je najväčšia priorita, aby Slovenská republika upravila vnútroštátne predpisy tak, aby úprava jazykových práv bola prehľadná, jednotná a v praxi aplikovateľná a to najmä tak, že príslušné právne predpisy zreviduje v zmysle posudku Európskej komisie pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) zo dňa 15.10.2010.

Príloha

Podiel obyvateľov trvalo bývajúcich v krajoch SR s maďarskou národnosťou, SODB 2011⁷³

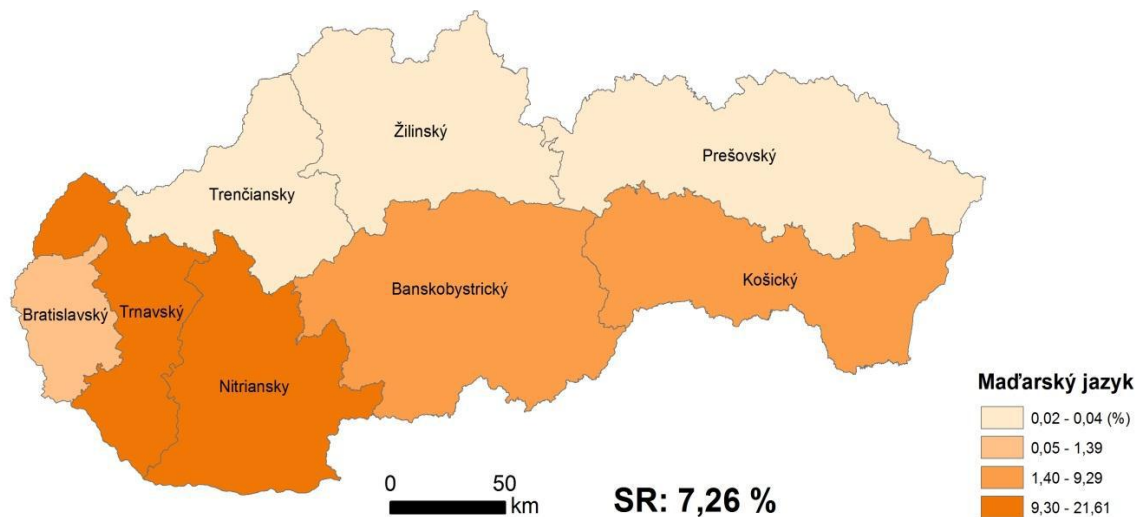

Podiel obyvateľov trvalo bývajúcich v krajoch SR s maďarským materinským jazykom, SODB 2011¹²

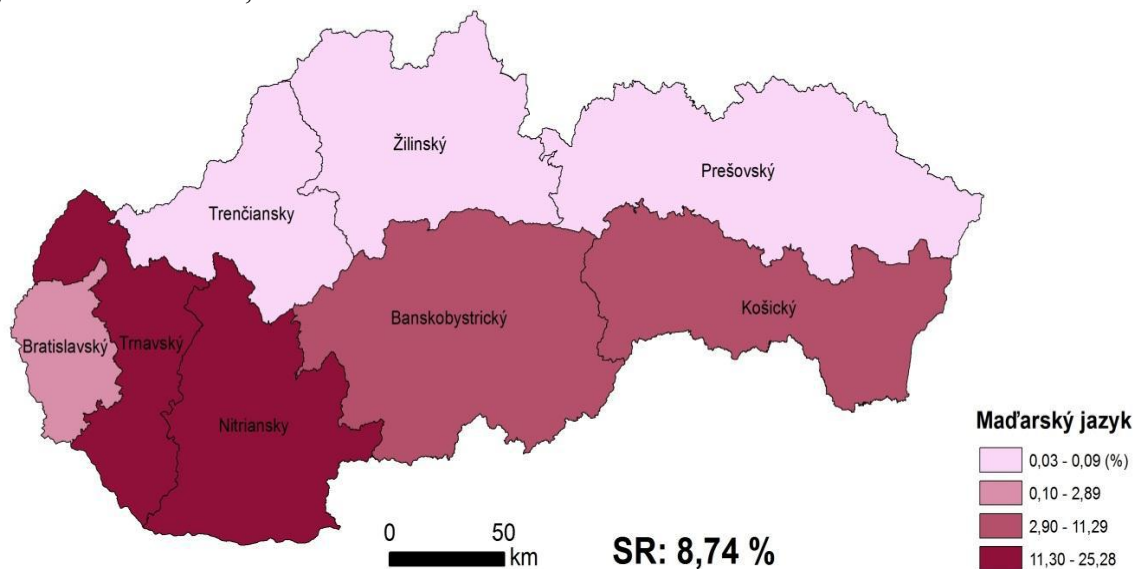

Podiel obyvateľov trvalo bývajúcich v krajoch SR s najčastejšie používaným maďarským jazykom na verejnosti, SODB 2011¹²

⁷³ Štatistický úrad Slovenskej republiky, číslo: 900-0056/2012, kód: 023712, okruh: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov, jún 2012

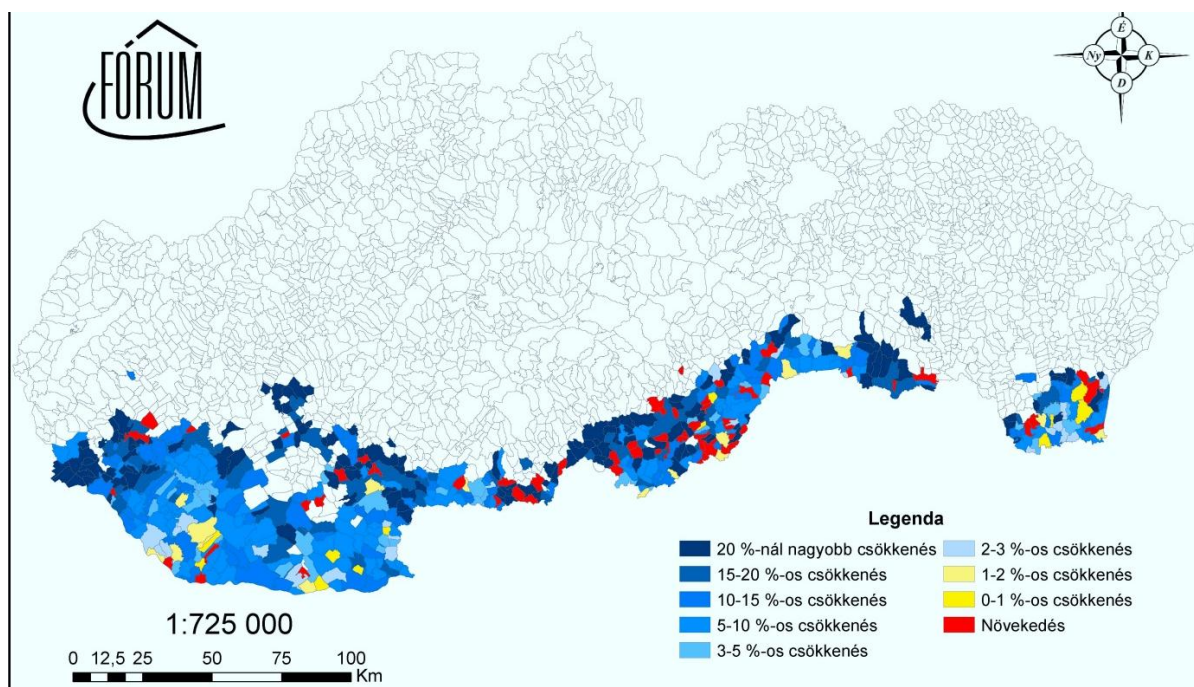

Podiel obyvateľov trvalo bývajúcich v krajoch SR s najčastejšie používaným maďarským jazykom v domácnosti, SODB 2011¹²

Zmena podielu obyvateľov s maďarskou národnosťou v období 2001-2011⁷⁴

⁷⁴ Fórum Kisebbségkutató Intézet © Orosz Örs - Szeder László, 2012, Mapa spracívava výsledky sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011, zdroj: www.statistics.sk

Legenda: % vyjadruje mieru zníženia podielu príslušníkov maďarskej národnosti na celkovom počte obyvateľstva. Červená farba vyjadruje zvýšenie podielu príslušníkov maďarskej národnosti na celkovom počte obyvateľstva.

Pomer obyvateľov maďarskej národnosti podľa práva na používanie menšinového jazyka v obci trvalého pobytu na základe výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011⁷⁵

Právo na používanie menšinového jazyka	91,1%
Z toho nad 15%	89,3%
Z toho pod 15 %	1,7%
Nemá právo na používanie menšinového jazyka	8,9%
Z toho nad 15%	0,4%

⁷⁵ Ábel Ravasz: Szlovákiai magyarok és a 2011-es népszámlálás: elemzés és mérleg. Kerpelen Intézet, Publicus Slovensko. Komárno. 2012.

MORAVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Moravania žijúci na Slovensku používajú v úradnom, obchodnom, kultúrnom a náboženskom živote slovenský, prípadne český jazyk. Tieto jazyky sú pre Moravanov zrozumiteľné.

NEMECKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Kultúrna a jazyková rôznorodosť patrí medzi základné európske hodnoty a rozvoj menšinových jazykov je jednou z významných foriem, ktorou sa prispieva k zachovaniu kultúrnej rôznorodosti nášho kontinentu.

S ohľadom na používanie nemeckého jazyka a identity karpatských Nemcov žijúcich na Slovensku sú roky 1945 – 1947 prelomovými. V týchto rokoch vyše 90% karpatských Nemcov, čo bolo okolo 130 000 osôb, muselo nútene opustiť Slovensko. V dôsledku niektorých prezidentských dekrétov prišli o občianstvo a majetok a zaviedla sa ich pracovná povinnosť. Nemecký jazyk sa na verejnosti a samozrejme ani na úradoch nemohol používať, jestvujúce nemecké školstvo sa zrušilo. V dôsledku týchto udalostí a procesov došlo k ďalšiemu obmedzeniu používania nemeckého materinského jazyka. Povojnová generácia karpatských Nemcov mala síce materinský jazyk nemecké nárečie, ktoré ešte aj primerane ovláda, ale už nemali šancu suverénne ovládnuť spisovnú nemčinu. Staršia generácia nemecký jazyk ovláda, stredná je na tom už horšie a najmladšia jazyk buď už neovláda, alebo sa ho učí ako cudzí jazyk. Nielen u málopočetných, ale prakticky okrem maďarskej menšiny aj u ostatných, nie je možné hovoriť o vyučovaní jazyka menšiny ako materinského jazyka. Nie je možné otvoriť prvú triedu, kde by chodili len deti s materinským jazykom nemeckej menšiny.

Na Slovensku žijúci karpatskí Nemci vo veľkej väčšine veľmi dobre ovládajú slovenský jazyk, avšak obvykle majú problémy s nemeckou gramatikou. Je to pochopiteľné, pretože po roku 1945 na Slovensku už nejestvovali možnosti vzdelávania v nemeckom jazyku a málo hodín v škole, prípadne domáce vzdelávanie, nemohli postačovať ku kvalitnému osvojeniu nemeckého jazyka. Tu po roku 1989 vznikli určité možnosti na nemeckých menšinových školách, avšak vzhľadom na rozptýlenosť nemeckého osídlenia v školách nemôže učiť nemčina ako materinský jazyk. Problémom je aj nedostatok kvalifikovaných učiteľov na týchto školách.

V súvislosti so vzdelávaním nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku navrhujeme nasledovné:

1. Aby nemecký jazyk bol rovnoprávny s anglickým jazykom.
2. Aby žiaci, rodičia, škola mala možnosť voľby, ktorý cudzí jazyk ako prvý jazyk sa bude v škole vyučovať.
3. Nech je akýkoľvek jazyk druhým cudzím jazykom, povinne ho vyučovať dvojhodinovou týždennou dotáciou (jednohodinová dotácia je nepostačujúca).
4. Pri Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zriadiť pracovnú komisiu, ktorá by mala v gescii prípravu učebníc pre deti karpatských Nemcov. V tejto komisii by mali byť zastúpení odborníci pre všetky stupne škôl, okrem vysokých a samozrejme aj zástupcovia Karpatskonemeckého spolku na Slovensku.

5. Vyčleniť prostriedky pre vydávanie učebníc nemeckého jazyka a učebníc dejín karpatských Nemcov, zemepisu a hudobnej výchovy, všetky v jazyku nemeckom (prípadne dejepis bilingválny).

6. Do zoznamu celoslovenských súťaží v prednese poézie a prózy zaradiť aj súťaž v prednese nemeckej poézie a prózy (obdobne ako Hviezdoslavov Kubín v slovenskom jazyku).

7. Napomôcť a podporiť výmenu skúseností učiteľov nemeckého jazyka v štátoch, v ktorých žijú a vzdelávajú sa v nemeckom jazyku príslušníci nemeckej menšiny.

POLSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasť výskytu poľského jazyka

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

Poľský jazyk sa používa najmä v rámci kultúrneho a spoločenského života tejto národnostnej menšiny, t. j. na jej spoločenských podujatiach. Poľština sa tiež pravidelne používa v rámci náboženského života na poľských svätých omšiach. Prevažne sa však poľština používa práve v domácom prostredí. V úradnom styku s orgánmi verejnej správy sa poľština vôbec nevyskytuje. Príslušníci poľskej národnostnej menšiny na Slovensku používajú slovenčinu vo všetkých ostatných relevantných oblastiach.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné dôležité informácie v poľskom jazyku.

Takéto informácie sa v poľskom jazyku na Slovensku neuvádzajú.

3. Možnosti používania poľského jazyka v styku s orgánmi verejnej správy.

V úradnom styku sa na Slovensku poľština nepoužíva.

4. Výskyt poľského jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote.

Poľština sa v slovenskej písanej tlači, ani v slovenských elektronických médiách nevyskytuje. Pokiaľ ide o televíziu a rozhlas, možno spomenúť príležitostne odvysielaný program o Poliakoch na Slovensku na STV2, v ktorom sa vyskytuje aj poľský jazyk, taktiež v Slovenskom rozhlase 5 (Rádio Patria), ktorý vysiela pre národnostné menšiny a etnické skupiny na Slovensku v ich materinských jazykoch, každé tri týždne odoznie hodinová relácia aj v poľskom jazyku.

5. Možnosti na používanie poľského jazyka v sociálnej sfére.

V žiadnom z uvedených sociálnych ani zdravotníckych zariadení sa poľština na Slovensku nepoužíva.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

Prioritou poľskej národnostnej menšiny je dosiahnuť, aby boli na slovenskom území vysielané a všeobecne dostupné stanice poľskej verejnej televízie TVP1 a TVP2 po vzore ostatných štátov (a zaradení ich televíznych programov do ponuky slovenských vysielateľov) susediacich so Slovenskom. Dnes nie je na Slovensku dostupná televízia, ktorá by umožňovala živý kontakt so spoločenským, kultúrnym, ako aj politickým dňom v Poľsku, čo považujeme za vážny nedostatok v tejto oblasti.

RÓMSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. *Oblasti výskytu rómskeho jazyka*

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

a) v úradnom styku

Napriek tomu, že podľa zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín majú Rómovia právo okrem štátneho jazyka používať rómsky jazyk, nie sú dostupné informácie o tom, že by Rómovia na Slovensku túto možnosť využívali. Predpokladá sa, že k verbálnej komunikácii v rómskom jazyku dochádza v niektorých obciach, v ktorých sú rómski starostovia a pracovníci obecných úradov.

- Rómsky jazyk nie je v nijakej krajine štátnym jazykom a z toho vyplýva jeho znevýhodnené postavenie oproti jazykom, ktoré sú štátne a zároveň v inej krajine ako menšinové.
- Kodifikovaný rómsky jazyk ovláda len málo príslušníkov rómskej národnostnej menšiny.
- Úradníci, s ktorými Rómovia na úradoch prichádzajú do styku neovládajú rómsky jazyk.
- Nízke národné povedomie a nedostatočná znalosť možných práv vyplýva z nízkej vzdelanostnej úrovne a zo znevýhodneného spoločenského postavenia Rómov.

b) v obchodnej, ekonomickej

V obchodnej a ekonomickej sfére dochádza k podobným situáciám ako v úradnom styku - príslušníci rómskej národnostnej menšiny a ani ich partneri nepoužívajú pri kontaktoch rómsky jazyk. V **sociálnej sfére** sa používa rómsky jazyk pri prvom kontakte s klientmi najmä v prostredí marginalizovaných rómskych komunít. Ide o niekoľko profesií, ktorých cieľom je sociálna inklúzia a pozdvihnutie životného štýlu najmä Rómov žijúcich v segregovaných osadách.

TERÉNNY SOCIÁLNY PRACOVNÍK/ASISTENT TERÉNEHO SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

V **sociálnej sfére** sa čiastočne používa rómsky jazyk v lokalitách, v ktorých pracujú **terénni sociálni pracovníci (TSP) alebo asistenti TSP** pochádzajúci z rómskej národnostnej menšiny, ovládajúci rómsky jazyk.⁷⁶ Terénni sociálni pracovníci sú vo všeobecnosti prvým kontaktom pre klientov z marginalizovaných rómskych komunít s týmito inštitúciami, no na

⁷⁶ Národný projekt TSP v obciach v súčasnosti implementuje Fond sociálneho rozvoja prostredníctvom Operačného programu zamestnanosť a sociálna inklúzia.

druhej strane čoraz viac fungujú aj ako kontaktný bod pre inštitúcie smerom k marginalizovaným rómskym komunitám. Inštitúcie teda často využívajú terénnych sociálnych pracovníkov na vybavovanie vlastnej agendy alebo zabezpečenie komunikácie s cieľovou skupinou vo veciach agendy inštitúcií. Ak je v pracovnom tíme niektorý z jeho členov rómskeho pôvodu, v istých prípadoch to môže mať pozitívny vplyv (napríklad vo forme vytvárania pozitívnych vzorov) na obyvateľov marginalizovanej rómskej komunity, veľmi dôležitá je aj jazyková výhoda rómskych pracovníkov TSP, pokiaľ ovládajú rómsky jazyk a v komunite sa hovorí po rómsky.⁷⁷

RÓMSKY ASISTENT UČITEĽA/ASISTENT UČITEĽA

S myšlienkou zaviesť v školách **rómskeho asistenta učiteľa** prišla Nadácia škola dokorán zo Žiaru nad Hronom. Ministerstvo školstva SR legislatívne podporilo túto profesiu a Národná rada SR v roku 2002 schválila Zákon 408/2002 Z. z., ktorý doplnil Zákon č. 29/1984 Zb. Zámerom vzniku asistenta učiteľa bolo pomôcť rómskym žiakom preklenúť jazykovú bariéru pri vstupe do ZŠ, z dôvodov, že časť týchto detí neabsolvovala predškolskú⁷⁸ prípravu. Metodickým pokynom k zavedeniu profesie asistent učiteľa pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v predškolských zariadeniach, v základných školách a v špeciálnych základných školách č. 184/2003 – 095 vydaným Ministerstvom školstva SR dňa 6. decembra 2003 a zákonom č. 317/2009 Z. z sa kategória rómskeho asistenta učiteľa zmenila a zvýšili sa požiadavky na odbornú a pedagogickú spôsobilosť tejto funkcie. Keďže mnohí Rómovia nedokázali splniť podmienku vzdelania, postupne boli na miesta asistentov učiteľa zaraďovaní Nerómovia, ktorí nemajú vedomosti o rómskej kultúre a neovládajú rómsky jazyk. Dôsledkom týchto zmien sú v súčasnosti asistentmi učiteľa predovšetkým Nerómovia, čím sa stratil pôvodný zámer funkcie⁷⁹.

KOMUNITNÝ PRACOVNÍK V OBLASTI ZDRAVOTNEJ VÝCHOVY

Program je zameraný na obyvateľov segregovaných a separovaných rómskych osídlení a lokalít, v ktorých je zdravotno-hygienická situácia najkritickejšia. Druhá etapa programu nadväzuje na predchádzajúcu prvú etapu (realizovanú v rokoch 2007 –2008), v rámci ktorej pracovalo v teréne – v segregovaných a separovaných rómskych osídleniach a lokalitách 30 komunitných pracovníkov v oblasti zdravotnej výchovy. V roku 2012 sa program nerealizoval s tým, že v roku 2013 bude obnovený.

POLICAJNÝ ŠPECIALISTA PRE PRÁCU S KOMUNITAMI

Prvým kontaktom pre osoby z marginalizovaných rómskych komunít sú aj **policajní špecialisti pre prácu s komunitami**. Hlavnou náplňou práce policajtov špecialistov je dohľad nad dodržiavaním verejného poriadku a riešenie drobných sporov v rómskej komunite, ktoré dosiahnu intenzitu priestupku. Ich ďalšou úlohou je priamo pôsobiť na zvyšovanie právneho vedomia členov rómskej komunity, poskytovať im drobné poradenské služby a dbať o dodržiavanie základných ľudských práv Rómov zo strany polície. Aj pri tejto

⁷⁷ Výkon terénnej sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách, Záverečná výskumná správa Ústavu etnológie Slovenskej akadémie vied (ÚEt SAV), pre Fond sociálneho rozvoja (FSR), 2009 http://www.fsr.gov.sk/external/37/vykon-tsp-v-mrk_finalna-sprava.pdf

⁷⁸ Prieskum bol uskutočnený v rámci projektu Rómsky jazyk- prostriedok sociálnej inklúzie, schváleného v rámci výzvy Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd LP/2012.

⁷⁹ Z dotazníkového prieskumu, ktorý uskutočnilo občianske združenie Romano kher – Rómsky dom v novembri 2012 vyplynulo, že učiteľia najviac oceňovali u pedagogického asistenta učiteľa vysvetlenie učiva žiakom v ich jazyku, čo umožňuje nielen preklenúť jazykovú bariéru, ale vytvoriť si aj úprimnejší vzťah a tým získať u žiakov väčšiu dôveru.

funkcii je výhodou ovládanie komunikačného jazyka komunity, v ktorej policajný špecialista pôsobí. Podľa dostupných informácií je len jeden Róm z celkového počtu 230 policajných špecialistov pre prácu s komunitami pochádzajú z rómskej komunity a ovládajú rómsky jazyk.

Všetky uvedené pracovné pozície sa koncipovali najprv ako pilotné projekty a jedným z dôležitých kritérií bola znalosť rómskeho jazyka ako komunikačného nástroja a prostriedku pre lepšie zblíženie s klientom. Postupne sa od tejto požiadavky upúšťalo, čím sa upevnilo stereotypné zmýšľanie o tom, že rómsky jazyk nemá hodnotu, ale tiež sa znížila zamestnanosť Rómov najmä v sociálne znevýhodnených spoločenstvách a motivácia k získaniu vyššej kvalifikácii.

c) v kultúre

- **celoslovenská úroveň**

Národný projekt v gescii Ministerstva kultúry SR s cieľom vybudovať **Dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry** ako odborného pracoviska a organizačnej zložky Štátnej vedeckej v Prešove sa začal dňa 23.2.2012, kedy minister kultúry SR svojim podpisom potvrdil zmluvu o poskytnutí nenávratného finančného príspevku. Aktivity projektu budú trvať do 30. 09. 2013.

- **regionálna úroveň**

Najvýznamnejšou inštitúciou je **divadlo Romathan** v Košiciach. Divadlo Romathan zriadilo Ministerstvo kultúry SR v máji 1992 v Košiciach. Je šíriteľom rómskej kultúry doma i v zahraničí, propagátorom rómskeho jazyka, spevu, tanca a hudby.

- **lokálna úroveň**

spevácke súbory
amatérske skupiny

d) v náboženskom živote

V súčasnosti na Slovensku medzi Rómami aktívne pôsobí 14 registrovaných a 5 neregistrovaných náboženských hnutí, pričom ich misia súhrnne prebieha približne v 130 lokalitách a oslovuje približne 10 000 Rómov (máme na mysli aktívne participujúcich členov)⁸⁰.

Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti pôsobiace medzi Rómami v SR

- 1 Apoštolská cirkev na Slovensku
- 2 Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike
- 3 Bratská jednota baptistov
- 4 Cirkev adventistov siedmeho dňa
- 5 Cirkev bratská v Slovenskej republike
- 6 Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní
- 7 Evanjelická cirkev augsburského vyznania
- 8 Evanjelická cirkev metodistická
- 9 Gréckokatolícka cirkev
- 10 Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia
- 11 Pravoslávna cirkev
- 12 Reformovaná kresťanská cirkev

⁸⁰ Projekt, SIRONA 2010, http://www.uet.sav.sk/download/socialna_inkluzia_Romov_nabozenskou_cestou.pdf, str.23

13 Rímskokatolícka cirkev

— v rámci cirkvi ešte špeciálne: Saleziáni dona Bosca

14 Starokatolícka cirkev na Slovensku ⁸¹

Väčšina Rómov na Slovensku sa tradične hlási **k rímsko-katolíckemu vierovyznaniu**. Pri rímskokatolíckej cirkvi je potrebné rozlišovať pastoráciu Rómov, ktorá sa deje v jednotlivých farnostiach najmä vďaka práci konkrétnych kňazov, a jednak pastoráciu Rómov, ktorá prebieha prostredníctvom systematickej práce niektorých reholí a spoločenstiev pri katolíckej cirkvi, zvlášť Saleziánov dona Bosca. V rámci RKC má pastorácia Rómov podporu aj vo vedení cirkvi (arcibiskup Bernard Bober). Na viacerých miestach na Slovensku sa v jednotlivých farnostiach miestni kňazi snažia do cirkevného života zapájať aj lokálne rómske komunity, na niektorých miestach s väčším, inde s menším úspechom. Z týchto lokalít je potrebné spomenúť najmä Hanušovce nad Topľou, kde pastorácia Rómov prebieha plynule už viac ako dve desaťročia, Krížovú Ves, Sečovce, Jarovnice, Pečovskú Novú Ves a mnohé ďalšie obce⁸². Napriek tomu, že na základe rozhodnutia pápeža **Pavla VI.** na druhom zasadnutí koncilu v roku 1963 je povolené Rímskokatolíckej cirkvi v rámci svätej liturgie konať bohoslužby v národných jazykoch, rómsky jazyk sa vo svätej liturgii nepoužíva ani v lokalitách, kde žijú výlučne Rómovia. Veriaci používajú **rómsky jazyk pri modlitbách a piesňach**.

V poslednom desaťročí sa o Rómov začala zaujímať aj **Evanjelická cirkev**. Najaktívnejšie rómske misie sú v súčasnosti v Rankovciach, Slavošovciach a Drienčanoch. Rómsky jazyk u členov evanjelických zborov z rómskych komunít je používaný predovšetkým v spevokolochoch. Mimoriadne aktívna smerom k Rómom je náboženská spoločnosť **Svedkov Jehovových**, ktorá je úspešná všade tam, kde je katolícky kňaz v tomto smere pasívny.

Neregistrované cirkvi a náboženské spoločnosti pôsobiace medzi Rómami v SR

1. Devleskero Kher (Boží dom)
2. Kresťanské spoločenstvo Romani Archa
3. Kresťanská misia Maranata
4. Slovo života
5. Kresťanské spoločenstvo Radostné srdce

Z uvedených cirkví spomenieme Kresťanskú misiu Maranata, ktorá začala svoje pôsobenie v rokoch 2004 a 2005 na Spiši prostredníctvom rómskeho misionára z Čiech Emila Adama. Za pár rokov dokázal vybudovať viaceré silné lokálne skupinky v obciach v okolí Spišskej Novej Vsi (Rudňany, Poráč, Bystrany, Žehra, Markušovce) a v okolí Popradu (Hranovnica, Vikartovce, Spišský Štvrtok). V súčasnosti vychovali viacerých rómskych pastorov, ktorí misiu rozširujú do oblastí v okolí Giraltoviac a Humenného spevom v rómskom jazyku, čím sa dôrazne dáva najavo medzirasová znášanlivosť a tolerancia. Pre bohoslužby Kresťanskej misie Maranata v rómskych komunitách sú charakteristické prejavy nadšenia, tleskanie a spev v rómskom jazyku. Jazyk hrá v tomto náboženstve dôležitú úlohu pri upevňovaní sebaúcty a sociálnej inklúzii.

e) v iných oblastiach

⁸¹ http://www.uet.sav.sk/download/socialna_inkluzia_Romov_nabozenskou_cestou.pdf, str. 29

⁸² http://www.uet.sav.sk/download/socialna_inkluzia_Romov_nabozenskou_cestou.pdf, str. 39

Rómsky jazyk sa najintenzívnejšie používa v domácnostiach. Pri sčítaní ľudu v roku 2011 deklarovalo svoju príslušnosť k rómskemu jazyku ako k materinskému 128 242 obyvateľov.⁸³

f) jeho vzťah k štátnemu jazyku

Vzťah rómskeho jazyka k štátnemu jazyku sa riadi Jazykovým zákonom a jeho novelami a právami národnostných menšín na Slovensku zadaných v zákone. Do termínu preloženia správy nám nebola známa nijaká informácia o porušení tohto zákona.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v rómskom jazyku

Nie sú dostupné nijaké informácie o uvedených údajoch v rómskom jazyku.

3. Možnosti používania rómskeho jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obce, miestnych orgánov štátnej správy,
- b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,
- c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny⁸⁴,
- d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

Na základe nariadenia vlády č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva sa z iniciatívy členov Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny za rómsku národnostnú menšinu (ďalej len „Výbor“) uskutočnila pracovná skupina zložená z členov výboru a ďalších spolupracovníkov v roku 2011 prieskum v 57 obciach, ktoré zodpovedajú platným právnym predpisom. Príslušníci rómskej národnostnej menšiny ani v jednej obci nepreukázali vôľu k zachovaniu a používaniu rómskych označení obcí. Jedným z odôvodnení bolo v niektorých obciach (napr. Čakov, Dulovo, Rakytník, Nitra nad Ipľom) že komunikačným jazykom Rómov je maďarský jazyk. Označenie obce preto používajú v maďarskom jazyku. Podľa vyjadrenia obyvateľov obcí, v ktorých sa prieskum uskutočnil, považujú príslušníci rómskej národnostnej menšiny označovanie obcí v rómskom jazyku za hrozbu ešte väčšej segregácie, než v akej sa v súčasnosti nachádzajú a preto s ním nesúhlasia. Prieskum tiež odzrkadlil spoločenskú situáciu, v ktorej sa Rómovia nachádzajú – nepriaznivá ekonomická situácia Rómov, ich nízka vzdelanostná úroveň, protirómske nálady v spoločnosti, negatívny obraz Rómov v médiách a slabá osveta v cieľovej skupine o právach rómskej národnostnej menšiny vyjadrovať sa vo verejných oblastiach v jazyku svojej národnostnej menšiny.

S príkladom používania rómskeho jazyka v obecnom rozhlase a v iných oblastiach sme sa ku dňu predloženia správy nestreli.

4. Výskyt rómskeho jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

⁸³ Zdroj: Štatistický úrad SR

⁸⁴ Vo všetkých uvedených troch oblastiach je rómsky jazyk používaný aj na verejnosti len ako súkromný jazyk. Aj v prípade, že starostovia, resp. členovia miestneho zastupiteľstva sú Rómovia, komunikujú s Rómami v materinskom jazyku len neformálne.

a) písaná tlač

V súčasnosti sa rómsky jazyk používa v troch periodikách, ktorých sa väčšia časť textov publikuje v slovenskom jazyku:

- Detský časopis Luľudi – s podtitulom časopis pre rómske deti, založený v roku 1993, v súčasnosti vychádza ako občasník v závislosti na získaných dotáciách.
- Romano nevo l'il – nezávislé kultúrno-spoločenské noviny Rómov na Slovensku, v súčasnosti vychádzajú ako občasník v závislosti od získaných dotácií.
- Mišusori (Myšulienka) – rómsko-slovenský humoristický, satirický dvojmesačník pre deti predškolského a školského veku – založené v roku 2011.

b) televízia a rozhlas

Televízia: Rómsky magazín – So vakeres?

Spravodajsko-publicistická relácia o živote Rómov na Slovensku. Vysiela sa týždenne 26 minút na STV 2, vysiela jazyk je rómsky so slovenskými titulkami.

Rozhlas: relácia Rómske slovo

Spravodajsko-publicistický prehľad udalostí o živote Rómov na Slovensku. Vysiela sa týždenne 2 hodiny na Rádiu Patria, štyri 30 minútové relácie, 15 minút slova a 15 minút hudby, vysiela jazyky sú slovenský a rómsky.

c) elektronické médiá

Rómske mediálne centrum (MECEM) funguje v súčinnosti s Rómskou tlačovou agentúrou. Viac ako 90% textu na webovej stránke je publikovaná v slovenskom jazyku a len malá časť materiálov v jazyku rómskom. Dôvodom je nedostatok finančných prostriedkov na preklad. Ostatné internetové stránky o Rómoch na Slovensku sú publikované v slovenskom alebo maďarskom jazyku.

5. Možnosti na používanie rómskeho jazyka v sociálnej sfére

Pri zisťovaní uvedených príkladov sme sa stretli s informáciou o požiadavke Riaditeľstva Univerzitnej nemocnice v Bratislave o preklad najčastejších fráz a pojmov v zdravotníctve zo slovenského do rómskeho jazyka pre účely zdravotných pracovníkov, ktorí sú v kontakte s deťmi, ktoré sú v nemocničnom ošetrovaní bez rodičov a ovládajú len rómsky jazyk.

6. Priority, resp. potreby riešenia v roku 2013

- Prehodnotiť pozíciu asistenta učiteľa a terénneho sociálneho pracovníka, asistenta terénneho sociálneho pracovníka a komunitného pracovníka v oblasti zdravotníctva.
- V rámci legislatívneho procesu navrhujeme, aby kandidáti na tieto profesie spĺňali požiadavku ovládania rómskeho jazyka ak pôsobia v prostredí, kde je väčšina žiakov zo sociálne a jazykovo znevýhodneného prostredia, v ktorých žijú deti, ktorých materinským jazykom je rómčina.
- Navrhujeme situáciu riešiť medzirezortne v úzkej spolupráci Ministerstva školstva, výchovy, vedy a športu SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR ako aj s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity za účasti MVO.

RUSÍNSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasť výskytu rusínskeho jazyka

a) v úradnom styku + b) v obchodnej, ekonomickej oblasti

Na základe osobných skúseností, ale aj výsledkov sociologického výskumu možno konštatovať, že tieto oblasti používania rusínskeho jazyka sú najmenej využívané.

Takýto stav pretrváva napriek „priaznivému“ legislatívnemu rámcu, upravujúcemu práva národnostnej menšiny pri používaní materinského jazyka. Zlepšeniu stavu nepomáha ani nárast počtu obcí (rok 1991 – 68 obcí, rok 2011 - 124 obcí), kde sa k rusínskej národnostnej menšine prihlásilo najmenej 20% obyvateľov s trvalým pobytom.

OZ molody.Rusyny si vytýčilo na svojom sneme úlohu (z dôvodu pretrvávajúcich problémov v označení v rusínskom jazyku, resp. chýbajúcej doplnkovej tabuli), kontrolovať stav označovania rusínskych obcí dvojazyčnými tabuľami.

Podľa dotazníkového prieskumu Úradu vlády Slovenskej republiky v rusínskych obciach až 96 % zamestnancov ovláda rusínsky jazyk, pričom úradnú agendu, aj to čiastočne, vedie len jedna rusínska obec. Všetko je podmienené neovládaním pravidiel rusínskeho pravopisu osobami vykonávajúcimi zápisy, resp. neovládaním grafického systému rusínskeho jazyka, t.j. azbuky.

Rokovania obecných orgánov prebiehajú v rusínskom jazyku v 42,6%, v slovenskom jazyku v 17,7% a v oboch jazykoch v 17,7% rusínskych obcí.

c) v sociálnej sfére

Na základe osobných skúseností je celá komunikácia v sociálnej sfére (zdravotnícke zariadenia, nemocnice, sociálne domy) len vo verbálnej rovine – založenej na príbuznosti slovenského jazyka (ale aj východoslovenských nárečí) s rusínskym jazykom.

d) v kultúre

Rusínsky jazyk sa používa:

- ako sprievodné moderátorské slovo,
- ako interpretácia poézie,
- ako slovno-hudobné pásma folklórnych súborov,
- ako interpretácia ľudových piesní,
- pri hláseniach obecného rozhlasu,
- pre označovanie exponátov SNM - Múzeum rusínskej kultúry (nové priestory),
- ako javisková reč v predstaveniach Divadla Alexandra Duchnoviča,
- pre rusínske rozhlasové vysielanie a televízne rusínske národnostné magazíny

e) v náboženskom živote

Novodobá rusínska pastorácia sa spája s menom o. Františka Krajňaka, pôsobiaceho vyše 20 rokov na farnosti v Medzilaborciach. Ešte začiatkom 80-tych rokov sformoval tím, ktorý začal pracovať na preklade katechizmu evanjelií a epištol. Plodom ich snaženia bol samizdat Malý gréckokatolícky katechizmus pre rusínske deti, Epištoly a Evanjeliá na nedele a sviatky celého roka, ktoré zástancovia (v súčasnosti asi 20 kňazov) pastoračnej praxe v rusínskom jazyku začali aj praktizovať. Narážajú však na problém so zdržanlivosťou im

nadriadenej cirkevnej hierarchie, ako aj na bariéru nezájmu, spôsobenú už skôr zavedenou pastoráciou v slovenskom jazyku.

Pastoračná prax druhej cirkvi východného obradu - pravoslávnej cirkvi, sa dodnes pridrižiava cirkevnoslovanského jazyka v liturgii. Na druhej strane, aj aktuálna pozícia pravoslávnej cirkvi k rusínstvu je nejasná. Pri vyučovaní náboženstva, ako aj vo svojich publikáciách, preferuje slovenský jazyk. Napriek tomu, existuje istá nádej na zlepšenie.

Pravoslávni duchovní, združení okolo OZ Pravoslávna Makovica, sa snažia akceptovať jazykovú príslušnosť veriacich a popri cirkevnoslovanskom jazyku používajú aj svoj rodný jazyk.

e) v iných oblastiach - sociálne siete – Facebook (FB)

V rokoch 2009 - 2011 bolo badať zvýšený nárast FB diskusných skupín. Tento jav bol spôsobený na jednej strane kulmináciou záujmu o komunikáciu na sociálnych sieťach, ale aj snahou občianskych združení aj jednotlivcov burcovať spoločné rusínske povedomie. Tieto skupiny mali od niekoľko sto členov až po najväčšiu, takmer 20-tisícovú skupinu. Zaujímavosťou je výnimočnosť komunikácie textom písaným azbukou (cyrilikou). Pri komunikácii v rusínskom jazyku používajú latinu.

f) Vzťah rusínskeho jazyka k štátnemu jazyku

Rusíni v písomnom styku, ale aj vo vystúpeniach a prejavoch na verejnosti, preferujú slovenský jazyk. Zdá sa, že tento jav je spôsobený neovládaním pravidiel rusínskeho pravopisu, resp. neovládaním grafického systému rusínskeho jazyka – azbuky a všeobecne akceptovanou jazykovou toleranciou voči „nerusinom“.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v rusínskom jazyku

Zaužívané je používať informácie - výstrahy v štátnom jazyku.

3. Možnosti používania rusínskeho jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obce, miestnych orgánov štátnej správy,
- b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,
- c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny,
- d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

Podľa dotazníkového prieskumu Úradu vlády SR v rusínskych obciach až 96 % zamestnancov ovláda rusínsky jazyk, pričom úradnú agendu, aj to čiastočne, vedie len jedna rusínska obec.

Rokovania obecných orgánov prebiehajú v rusínskom jazyku v 42,6%, v slovenskom jazyku v 17,7% a v oboch jazykoch v 17,7% rusínskych obcí.

Dostupnosť informácií (ako aj vedenie agendy obecných úradov) v rusínskom jazyku o je spôsobené neovládaním pravidiel rusínskeho pravopisu osobami vykonávajúcimi zápisy, resp. neovládaním grafického systému rusínskeho jazyka, t.j. azbuky.

OZ molody.Rusyny si vytýčilo na svojom sneme úlohu (z dôvodu pretrvávajúcich problémov v označení v rusínskom jazyku, resp. chýbajúcej doplnkovej tabuli), kontrolovať stav označovania rusínskych obcí dvojjazyčnými tabuľami.

Bežná reakcia samotných Rusínov na dvojjazyčné tabule je obvykle negatívna, od názorov „tu nie je Ukrajina“, až po „namiesto tabúl, viac peňazí na našu kultúru“.

4. Výskyt rusínskeho jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

periodická tlač:

- infoRUSYN, informačný dvojtýždenník
- Holos Rusyna, kultúrno-beletristický časopis
- Rusín, národno-kresťanský časopis
- Ľudové noviny – informačné noviny

neperiodická tlač (knihy, kalendáre, zborníky):

V rusínskom jazyku vydávajú publikácie – takmer výlučne v závislosti od pridelenej dotácie:

- Rusínska obroda na Slovensku
- Rusín a Ľudové noviny (vydáva aj učebnice v rusínskom jazyku)
- Spolok rusínskych spisovateľov

rozhlas a televízia:

Rusínske rozhlasové vysielanie (redakcia národnostno-etnického vysielania SRo - Rádio Patria)

Vysielanie obsahovo i tematicky približuje život a problematiku národnostných menšín a etnických skupín na Slovensku.

Vysielanie pre Rusínov, predchodca dnešného rusínskeho vysielania, vzniklo v košickom rozhlasovom štúdiu v roku 1934. Program mal informatívny a kultúrno-osvetový charakter. Po mníchovskom diktáte a okupácii Košíc bola v roku 1938 redakcia evakuovaná do Prahy. V roku 1941 sa začalo vysielat' z Bratislavy a v roku 1948 bola redakcia presťahovaná do Prešova. V roku 2003 sa vysielanie pre Rusínov vracia späť do Košíc.

V súčasnosti sa v rusínskom jazyku vysiela striedavo s ukrajinským vysielaním každý druhý pracovný deň 19.30 – 20.00, v utorok 19.00 – 20.00 hod.

Cez víkend striedavo v sobotu 14.00 – 15.00, 20.00 – 24.00, v nedeľu 19.00 – 23.30 hod.

Rusínsky tím: Štefánia Levkaničová - redaktorka, Silvia Zelinková – redaktorka.

Televízne vysielanie – STV:

- Rusínsky magazín
 - Publicistická relácia zo života rusínskej národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku.
 - Národnostný magazín – mix
 - Publicistická relácia zo života národnostných menšín žijúcich na Slovensku.
- Redaktorka: Jaroslava Sisáková.

elektronické médiá

- web stránka www.rusyn.sk, s priamym zasielaním obsahu stránky do mail schránok e-rusynFORUM,
- web stránka www.molody.Rusyny.org
- aktuálna novinka: internetové rádio: www.radio.rusyny.org
- web stránka www.rusynacademy.sk

sociálne siete na facebooku:

Rusnáci na facebooku, Rusínske srdiečko, Ujko Vasyľ.

5. Možnosti na používanie rusínskeho jazyka v sociálnej sfére

Na základe osobných skúseností je celá komunikácia v sociálnej sfére (zdravotnícke zariadenia, nemocnice, sociálne domy) len vo verbálnej rovine – založenej na príbuznosti slovenského jazyka (ale aj východoslovenských nárečí) s rusínskym jazykom.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

- zväčšenie mediálneho priestoru (dĺžka, vysielačie časy) v verejnoprávnom rozhlase a televízii pre Rusínov, rusínsky jazyk, zvýšenie počtu redaktorov a spolupracovníkov,
- nové mediálne prezentácie Rusínov, rusínskeho jazyka (internetové rádio a TV),
- dobudovanie SNM – Múzea rusínskej kultúry v nových priestoroch,
- dôsledne dodržiavanie dvojjazyčného označovania rusínskych obcí, diskusia (osveta) vo vnútri rusínskej národnostnej menšiny o potrebe dvojjazyčnosti, resp. o praktických dôsledkoch jej nenaplnenia.

RUSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasti výskytu ruského jazyka

a) v úradnom styku

V úradnom styku sa ruský jazyk nepoužíva,

b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére

Ruský jazyk sa používa jedine v obchodnom styku.

c) v kultúre

Používa sa.

d) v náboženskom živote

Ruština sa nepoužíva v náboženskom živote, používa sa liturgický cyrilo-metodský jazyk.

e) v iných oblastiach

- neuvedené -

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v ruskom jazyku

Nakoľko ruský jazyk nie je menšinovým jazykom, nevzťahuje sa naň povinnosť poskytovať informácie v jazyku našej menšiny.

3. Možnosti používania ruského jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obce, miestnych orgánov štátnej správy. Jazyk ruský čiastočne ovládajú zamestnanci obcí na východnom Slovensku.

b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny
Jazyk ruský čiastočne ovládajú zamestnanci obcí na východnom Slovensku,

c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny
Nakoľko ruský jazyk nie je menšinovým jazykom, nevzťahuje sa naň povinnosť poskytovať informácie v jazyku našej menšiny.

d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach
Nakoľko ruský jazyk nie je menšinovým jazykom, nevzťahuje sa naň povinnosť poskytovať informácie v jazyku našej menšiny.

4. Výskyt ruského jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

- a) písaná tlač,
Zväz Rusov na Slovensku vydáva časopis písaný azbukou s názvom VMESTE.
- b) televízia a rozhlas
V rozhlase existuje redakcia ruského jazyka a televízia v rámci Národného vysielania.
- c) elektronické médiá
V ruskom jazyku sú stránky: www.rossija.sk, www.zvazrusov.sk

5. Možnosti na používanie ruského jazyka v sociálnej sfére

Nie sú zabezpečené.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

Zaradenie ruského jazyka medzi jazyky národnostných menšín.

SRBSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasť výskytu srbského jazyka

- a) v úradnom styku
- b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére,
- c) v kultúre,
- d) v náboženskom živote,
- e) v iných oblastiach,
- f) jeho vzťah k štátnemu jazyku.

Táto otázka sa srbskej národnostnej menšiny netýka.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie vo Vašom menšinovom jazyku

Táto otázka sa srbskej národnostnej menšiny netýka.

3. Možnosti používania srbského jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obce, miestnych orgánov štátnej správy,
- b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,
- c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny,
- d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

Táto otázka sa srbskej národnostnej menšiny netýka.

4. Výskyt srbského jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

- a) písaná tlač
- b) televízia a rozhlas

Národnostne vysielanie RTVS, srbský magazín, príspevok v srbskom jazyku

- a) elektronické médiá
- www.spoloksrbov.sk

5. Možnosti na používanie Vášho menšinového jazyka v sociálnej sfére

Táto otázka sa srbskej národnostnej menšiny netýka.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

- Podaná žiadosť na RTVS, aby sa (odborníci) príslušníci srbské národnostné menšiny zúčastňovali aktívne v tvorbe národnostného magazínu
- Zakladanie Srbskej knižnice, ktorej vznik je viazaný s priestormi
- Zakladanie srbského internetového rádia

UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

1. Oblasť výskytu ukrajinského jazyka

a) v úradnom styku

Nepoužíva sa.

b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére

Iba v styku s Ukrajinou.

c) v kultúre

Na kultúrnych podujatiach, v národnostnej literatúre a tlači, na divadelných predstaveniach.

d) v náboženskom živote

Liturgie sa vedú v cirkevno-slovanskom jazyku, niektoré časti v nárečí, čoraz častejšie sa prechádza na slovenský jazyk.

e) v iných oblastiach

Nie.

f) Vzťah ukrajinského jazyka k štátnemu jazyku.

Sú to blízke jazyky, preto sa ukrajinský jazyk častejšie nemusí využívať v uvedených oblastiach.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v ukrajinskom jazyku

a) kde sa uvádzajú a v akej forme?

Nikde.

3. Možnosti používania ukrajinského jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obce, miestnych orgánov štátnej správy,

Čiastočne.

b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,

Obmedzené.

c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny,

Oficiálne informácie iba v jazyku slovenskom.

d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

4. Výskyt ukrajinského jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

a) písaná tlač,

- v dvojtýždenníku Nove žytt'a (rozsah 6-8 strán)

- v detskom časopise Veselka (10 čísel ročne v rozsahu 12 strán)

- v literárnom a publicistickom dvojmesačníku Dukľa (rozsah 96 strán)

b) televízia a rozhlas,

Televízia: 8-10 magazínov po 25 min. + spravodajstvo

Rozhlas: v pracovné dni – každý druhý deň po 30 min.; + každý druhý víkend po 10.30 hod.

Poznámka: značné skrátenie rozsahu programu v porovnaní s rokom 2008. Pre rok 2013 sa plánuje ďalšie skrátenie

c) elektronické médiá.

- *neuvedené* -

5. Možnosti na používanie ukrajinského jazyka v sociálnej sfére

Nepoužíva sa.

6. Otázky, ktoré si vyžadujú riešenie v roku 2013

- Zmeniť systém financovania národnostnej tlače, zvýšiť príspevky na úroveň odporúčanú Výborom expertov Rady Európy.

- Neznižovať rozsah rozhlasového vysielania, naopak zvýšiť ho na úroveň do roku 2009; presunúť program do výhodnejších vysielacích časov; personálne posilniť redakciu; zvýšiť financovanie.

- Vybudovať plnohodnotnú redakciu národnostného vysielania v televízii; rozšíriť rozsah; zvýšiť periodicitu vysielania.

ŽIDOVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Židovská národnostná menšina nepoužíva svoj vlastný jazyk v Slovenskej republike.

Závery a odporúčania

Správa o používaní jazykov národnostných menšín Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny podáva obraz o používaní jazykov národnostných menšín z hľadiska príslušníkov národnostných menšín na základe rámca poskytnutého sekretariátom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Odporúčania vyplývajúce zo správy majú byť zohľadnené ako odporúčania odborného orgánu stáleho poradného orgánu vlády Slovenskej republiky.

1. Oblasť výskytu menšinových jazykov

a) v úradnom styku

Používanie jazykov národnostných menšín v úradnom styku upravuje najmä zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov, ktorý ustanovuje aj okruh jazykov, ktoré sa považujú za jazyky národnostných menšín. Pri niektorých jazykoch však zákon umožňuje iba ich používanie v ústnom styku.

V prípade bulharského jazyka nie je dokumentované jeho používanie v úradnom styku vôbec. Príslušníci českej národnostnej menšiny používajú v úradnom styku slovenský jazyk.

Chorvátsky jazyk sa používa v ústnom úradnom styku v samosprávach v mestských častiach Bratislavy.

Možnosti na používanie maďarského jazyka v úradnom styku sú podľa zástupcov maďarskej národnostnej menšiny obmedzené, nedostatočné a v mnohých prípadoch v praxi nevyužiteľné. Príslušníci moravskej národnostnej menšiny používajú v úradnom styku, ako aj v iných oblastiach komunikácie slovenský, prípadne český jazyk.

K používaniu nemeckého jazyka v úradnom styku neboli poskytnuté informácie. Poľský jazyk sa v úradnom styku vôbec nevyskytuje. Nie sú dostupné informácie, že Rómovia by využívali rómsky jazyk v úradnom styku, čo je spôsobené viacerými faktormi, najmä zanedbávaním starostlivosti o jazyk. Možnosti na používanie rusínskeho jazyka v úradnom styku sú málo využívané. Ruský, srbský a ukrajinský jazyk sa v úradnom styku nepoužíva.

Židovská národnostná menšina nepoužíva svoj vlastný jazyk.

Odporúčanie č. 1

Vo vzťahu k používaniu jazykov národnostných menšín v úradnom styku VNME odporúča:

a) vykonávať osvetovú činnosť o potrebe používania menšinových jazykov a dvojazyčnosti

b) vykonávať odbornú a metodickú starostlivosť o menšinové jazyky (najmä zriadením zodpovednej národnej autority na túto úlohu a zabezpečením jazykovej prípravy zamestnancov orgánov verejnej správy),

c) zabezpečenie možnosti uplatnenia českého jazyka ako všeobecne zrozumiteľného jazyka.

b) v obchodnej, ekonomickej a sociálnej sfére

Väčšina jazykov národnostných menšín sa v obchodnej a ekonomickej oblasti sa vôbec nepoužíva. V prípade maďarskej národnostnej menšiny je preukázateľný záujem o používanie jazyka v obchodnej sfére, prestíž jazyka je však nízka a preto sa nepoužíva vo väčšej miere.

V sociálnej sfére nie je zmapované používanie maďarského jazyka. Rómsky jazyk sa používa v prostredí marginalizovaných rómskych komunit (terénny sociálny pracovník/asistent terénneho sociálneho pracovníka, rómsky asistent učiteľa/asistent učiteľa,

komunitný pracovník v oblasti zdravotnej výchovy, policajný špecialista pre prácu s komunitami). Rusínska jazyk sa používa vo verbálnej rovine.

Odporúčanie č. 2

Vo vzťahu k používaniu jazykov v obchodnej a ekonomickej oblasti VNMES odporúča:

- a) uskutočniť prieskum a sociologický výskum, ktorý má podať informácie o tom, v akej miere sú využívané zákonné možnosti na používanie jazykov národnostných menšín a či zákonná úprava zodpovedá praktickým požiadavkám národnostných menšín,**
- b) prehodnotiť pozíciu asistenta učiteľa a terénneho sociálneho pracovníka, asistenta terénneho sociálneho pracovníka a komunitného pracovníka v oblasti zdravotníctva (aby kandidáti na tieto profesie spĺňali požiadavku ovládania rómskeho jazyka).**

c) v kultúre

Jazyky národnostných menšín, s výnimkou židovskej národnostnej menšiny, sa používajú najmä na kultúrnych podujatiach danej národnostnej menšiny. Viacero národnostných menšín disponuje periodikami vydávanými v jazyku danej národnostnej menšiny, resp. webovými stránkami. Komunikácia v jazykoch národnostných menšín intenzívne prebieha aj na sociálnych sieťach na internete.

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vytýkajú absenciu národnej autority zodpovednej za zabezpečovanie analytických, koncepčných, metodických a informačných materiálov v oblasti ochrany, poznávania, podpory, rozvoja a používania jazykov národnostných menšín, za štandardizáciu geografických názvov a vypracovanie odbornej terminológie v jazykoch národnostných menšín.

V prípade rómskeho jazyka bol naštartovaný projekt vybudovania Dokumentačno-informačného centra rómskej kultúry v gescii Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

d) v náboženstve

Pre niektoré menšinové jazyky predstavuje náboženstvo kľúčovú oblasť používania (chorvátsky jazyk, rusínsky jazyk).

Odporúčanie č. 3

Vo vzťahu k používaniu jazykov v oblasti náboženstva VNMES odporúča:

- a) uskutočniť výskum, prieskum zriadiť pracovnú skupinu na analýzu tejto oblasti,**
- b) zachovať používanie chorvátskeho jazyka pri cirkevných obradoch vo farnostiach Bratislava - Čunovo, Bratislava - Jarovce, Bratislava - Devínska Nová Ves a Chorvátsky Grob.**

e) v iných oblastiach

Iné oblasti používania jazykov národnostných menšín sú napr. školstvo, súdnictvo, sociálne siete na internete, domácnosti.

Odporúčanie č. 4

Vo vzťahu k používaniu jazykov v školstve VNMES odporúča uskutočniť opatrenia na zlepšenie situácie vzdelávania v nemeckom jazyku (zrovnoprávnenie nemeckého jazyka s anglickým; zaviesť možnosť voľby pre žiakov a rodičov, ktorý cudzí jazyk ako prvý jazyk sa bude v škole vyučovať;

nech je akýkoľvek jazyk druhým cudzím jazykom, povinne ho vyučovať dvojhodinovou týždennou dotáciou (jednohodinová dotácia je nepostačujúca); pri Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu SR zriadiť pracovnú komisiu, ktorá by mala v gescii prípravu učebníc pre deti karpatských Nemcov. V tejto komisii by mali byť zastúpení odborníci pre všetky stupne škôl, okrem vysokých a samozrejme aj zástupcovia Karpatskonemeckého spolku na Slovensku; vyčleniť prostriedky pre vydávanie učebníc nemeckého jazyka a učebníc dejín karpatských Nemcov, zemepisu a hudobnej výchovy, všetky v jazyku nemeckom (prípadne dejepis bilingválny); do zoznamu celoslovenských súťaží v prednese poézie a prózy zaradiť aj súťaž v prednese nemeckej poézie a prózy (obdobne ako Hviezdoslavov Kubín v slovenskom jazyku); napomôcť a podporiť výmenu skúseností učiteľov nemeckého jazyka v štátoch, v ktorých žijú a vzdelávajú sa v nemeckom jazyku príslušníci nemeckej menšiny.

f) vzťah štátneho jazyka k jazykom národnostných menšín

Vzťah štátneho jazyka k jazykom národnostných menšín určuje najmä vzťah zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov k zákonu č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov. Ďalším dôležitým faktorom je, či ide o príbuzné jazyky.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku

Uvádzanie týchto informácií je povinné v obciach vymedzených zákonom č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov. VNMES v niektorých prípadoch vytýka porušovanie zákona v tejto veci.

Odporúčanie č. 5

VNMES vo vzťahu k uvádzaniu informácií týkajúcich sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov odporúča zaviesť v technických normách vzory bezpečnostných nápisov aj v menšinových jazykoch.

3. Možnosti používania menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

a) ovládanie jazyka menšiny zamestnanci obcí, miestnych orgánov štátnej správy

Podmienky sú čiastočne zabezpečené. Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vytýkajú absurdnosť zákonného ustanovenia, podľa ktorého zamestnanci orgánov verejnej správy v obciach, kde sa jazyky národnostných menšín používajú v úradnom styku, nie sú povinní ovládať jazyk národnostnej menšiny.

b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,

Jazyky národnostných menšín sa používajú najmä pri ústnej komunikácii. Podmienky na písomnú komunikáciu nie sú zo strany príslušných orgánov dostatočne zabezpečené.

c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny

Informácie, ktoré sa podľa všeobecne záväzných právnych predpisov (zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov, zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám) zverejňujú okrem štátneho

jazyka aj v jazykoch národnostných menšín, vo veľkom množstve prípadov dostupné v jazykoch národnostných menšín.

d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach

Nedostatky boli zistené najmä v prípade maďarskej a rusínskej menšiny. Príslušníci rómskej a rusínskej národnostnej menšiny nie vždy vnímajú umiestňovanie dopravných značiek v jazykoch národnostných menšín pozitívne.

Odporúčanie č. 6

VNMES vo vzťahu k používaniu označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach odporúča:

- a) zosúladiť legislatívnu úpravu označovania železničných staníc a zastávok tak, aby bolo možné tieto objekty označiť aj v menšinových jazykoch. Označenie v jazykoch menšín odporúčame uviesť spolu s názvom v štátnom jazyku na jednej tabule, s rovnakými veľkými písmenami,**
- b) dôsledné dodržiavanie označovania obcí v jazykoch národnostných menšín.**

4. Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

a) písaná tlač

V oblasti písanej tlače väčšina národnostných menšín v Slovenskej republike disponuje tlačeným periodikom.

Odporúčanie č. 7

VNMES vo vzťahu k používaniu jazykov v tlači odporúča:

- a) uskutočniť monitoring a prieskum o výskyte menšinových jazykov v tlači, médiách a kultúrnom živote,**
- b) zabezpečiť ďalšie vydávanie chorvátskeho štvrťročníka Hrvatska rosa a zabezpečiť každoročné vydanie aspoň jednej publikácie v chorvátskom jazyku prostredníctvom autorov z radov chorvátskej komunity na Slovensku.**

b) televízia a rozhlas

Televízne a rozhlasové vysielanie v jazykoch národnostných menšín v Slovenskej republike prebieha najmä prostredníctvom celoštátnych verejnoprávnych médií (RTVS), ale čiastočne aj prostredníctvom regionálneho vysielania. Národnostný magazín v rámci RTVS zabezpečuje vysielanie pre všetky národnostné menšiny. VNMES však vytýka viacero nedostatkov v tejto oblasti, najmä nedostatočný vysielací čas v jazykoch národnostných menšín. Ďalším problémom je častá nedostupnosť televíznych a rozhlasových staníc vysielajúcich v susedných štátoch v jazykoch národnostných menšín.

Odporúčanie č. 8

VNMES vo vzťahu k používaniu jazykov v televízii a rozhlase odporúča:

- a) zriadenie stáleho redaktora pre českojazyčné vysielanie vo verejnoprávnej televízii, prípadne prenos časti redakcie národnostného vysielania na stredné Slovensko,**

b) zabezpečiť dostupnosť televíznych a rozhlasových staníc zo susedných štátov, vysielajúcich v jazykoch národnostných menšín,
c) zmeniť tie ustanovenia zákona o štátnom jazyku, a to najmä § 5 ods. 1 písm. a) a b), ktoré znemožňujú priamy prenos programov a vysielanie interaktívnych programov v jazykoch menšín, nakoľko predpisujú povinnosť titulkovania alebo dabingu v štátnom jazyku s ich bezprostredne nasledujúcim vysielaním v štátnom jazyku. Do zmeny predmetných ustanovení zákona zabezpečiť finančné zdroje na úhradu nákladov z titulu prekladania, výroby a opätovného vysielania týchto programov,
d) naplniť § 5 ods. 1 písm. g) zákona č. 532/2010 Z. z., kde je predpísaná povinnosť zabezpečenia vysielania v jazykoch menšín v časovom rozsahu zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky,
e) zabezpečiť zväčšenie mediálneho priestoru (dĺžka, vysielacie časy) v verejnoprávnom rozhlase a televízii pre Rusínov, rusínsky jazyk, zvýšenie počtu redaktorov a spolupracovníkov,
f) zabezpečiť pravidelné vysielanie Chorvátskeho národnostného magazínu v súčinnosti s ostatnými národnosťami na Slovensku. V oblasti rozhlasového vysielania na Slovensku podniknúť kroky na pravidelné vysielanie aspoň jedného mesačníka pre Chorvátov na Slovensku v chorvátskom jazyku v niektorom s regionálnych vysielateľov.

c) elektronické médiá

Viacere národnostné menšiny vykonávajú aktívnu činnosť v oblasti elektronických médií, v budúcnosti sa predpokladá ich ďalší rozvoj.

5. Možnosti na používanie menšinového jazyka v sociálnej sfére

V oblasti zdravotníctva sa v ústnej komunikácii používa najmä maďarský, rómsky a rusínsky jazyk. V prípade rómskeho jazyka je zaznamenaná požiadavka Riaditeľstva Univerzitnej nemocnice v Bratislave o preklad najčastejších fráz a pojmov v zdravotníctve zo slovenského do rómskeho jazyka pre účely zdravotných pracovníkov, ktorí sú v kontakte s deťmi, ktoré sú v nemocničnom ošetrovaní bez rodičov a ovládajú len rómsky jazyk. V prípade zdravotníckych zariadení so sídlom v obciach s maďarským obyvateľstvom prebieha ústna komunikácia medzi pacientom a zdravotníckym personálom všeobecne v jazyku, v ktorom sa ozve pacient. Komunikovať v maďarskom jazyku by sme mohli priemerne vo viac ako 75% zdravotníckych zariadení obcí. Najviac zdravotníckych zariadení umožňujúcich komunikáciu iba v slovenskom jazyku sa vyskytuje v okresoch Bratislava, Nitra, Rožňava a Košice-okolie.